

Bedankt...

Deze masterscriptie was er nooit gekomen zonder de hulp en steun van een aantal personen. Daarom bedank ik hier dr. Antoon Vrints. Zijn raad en tips zorgden ervoor dat ik meer inzicht kreeg in bepaalde zaken.

Ook mevr. Gilissen van de Dienst van de Archieven – Incivisme wil ik bedanken voor alle hulp en vriendelijkheid.

Ook An, Hans, Katrien en mijn ouders verdienen een vermelding. Bedankt voor de kansen, de hulp en de vriendschap die jullie mij gaven. Tenslotte zijn er nog 'de meisjes' die steeds klaar stonden met een bemoedigend woord of een activiteit tijdens pauzes.

Aan hen allemaal: bedankt!

Inhoudsopgave

Bedankt.....	1
Inleiding	7
Probleemstelling.....	8
Literatuur	10
Belgische literatuur over de repressie voor 1980	10
De kentering	11
En de vrouwen?.....	11
Bronnen	14
Structuur van de strafdossiers.....	15
Mogelijkheden en problemen van juridische bronnen	19
Het archief & de historicus.....	21

De Belgische repressie & vrouwen in de collaboratie

1. De Belgische repressie na de Tweede Wereldoorlog.....	22
1.1. Niet strafrechtelijke repressie in België	22
1.1.1. Belgische straten in rep en roer.....	22
1.1.2. Zuivering van particuliere organisaties.....	24
1.1.3. Grote kuis binnen de administratie	25
1.1.4. Het bewijs van burgertrouw, een vierde wapen in de strijd	26
1.1.5. Burgerlijke epuratie	28
1.2. De kern van de repressie: de berechting voor het militair gerecht.....	29
1.2.1. Correctionele en criminele straffen.....	29
1.2.2. Van het krijgsauditoraat tot aan het hof van cassatie.....	30
1.2.3. De repressie en de groei van het Belgische militaire gerecht	32
1.2.4. De cijfers	32
1.3. Commentaar op de repressie door de Belgische overheid.....	34
1.3.1. Illegitimiteit van de repressiewetgeving.....	34
1.3.2. Retroactieve wetten	35
1.3.3. Invloed van de politiek op de repressierechtspraak.....	36
1.3.4. Werking van de krijgsauditoraten, - raden en -hoven.....	37
1.3.5. Reactie op de commentaren	38
2. Vlaamse vrouwen, collaboratie en repressie	39
2.1. Vrouwen in de collaboratie in Vlaanderen	39
2.1.1. Het V.N.V.V.	40
2.1.2. De D.M.S.	43

2.1.3.	De J.V.A.	44
2.1.4.	De Vrouwenwerken van de DeVlag	44
2.1.5.	De V.A.V.V.	45
2.1.6.	Het D.R.K.	45
2.2.	Vrouwen in de repressie in België: cijfergegevens	46

Twintig Ninoofse vrouwen & de repressie na de Tweede Wereldoorlog

1.	Ninove	47
1.1.	Voor de Tweede Wereldoorlog	47
1.2.	Tijdens de Tweede Wereldoorlog	48
1.3.	Na de Tweede Wereldoorlog	50
2.	Welke vrouwen?.....	51
2.1.	Maria S.	51
2.2.	Jacqueline V.d.M.	52
2.3.	Anais V.B.	54
2.4.	Celesta K.	56
2.5.	Helena D.G.	57
2.6.	Maria D.G.	59
2.7.	Jeanne V.S.	60
2.8.	Gabrielle D.L.	63
2.9.	Godelieve D.B.	64
2.10.	Gabriëlla V.M.	66
2.11.	Irene V.A.	67
2.12.	Jeanne V.W.	70
2.13.	Joanna V.D.E.	72
2.14.	Joanna W.	74
2.15.	Julienne P.	75
2.16.	Lea D.	77
2.17.	Maria T.	80
2.18.	Rachel G.	81
2.19.	Rosalie B.	83
2.20.	Hortentia M.	84
2.21.	Profiel van de Ninoofse collaboratrice.....	85
3.	Het gerechtelijk onderzoek naar incivieke vrouwen uit Ninove	97
3.1.	De start van het onderzoek.....	98
3.1.1.	Ninoofse straatrepressie.....	98

3.1.2.	Particuliere aangifte.....	99
3.1.3.	Aangifte door een officiële instantie	100
3.1.4.	Inhoud van de eerste klachten	100
	Besluit.....	101
3.2.	Verder verloop van het onderzoek	102
3.2.1.	De zoektocht naar bewijzen door officiële instanties	102
3.2.2.	Getuigen	110
3.2.3.	De verdediging.....	133
	Besluit	145
	Bibliografie.....	149
	Boeken en periodieken.....	149
	Online bronnen.....	154
	Archiefmateriaal	156
	Bijlagen	158

Inleiding

Een thema voor een masterproef vinden, is niet evident. Er zijn immers zoveel onderwerpen en er mag er maar eentje gekozen worden. Bovendien moet je met dat onderwerp toch wel een tijdje bezig zijn. Dé manier om de juiste keuze te maken, is dan ook kijken naar je interesses. Het onderwerp “Ninoofse vrouwen in de repressie na de Tweede Wereldoorlog” lag voor mij dan ook voor de hand.

Ik herinner me immers dat ik als kind foto's en beelden zag van vrouwen die werden kaalgeschoren en swastika's kregen opgeschilderd. Toen al vroeg ik me af: wie waren deze vrouwen? Wat gebeurde er nadien met hen? Waarom werden zij gestraft? In Vlaanderen is een antwoord krijgen op deze vraag echter niet evident. De repressie van na de Tweede Wereldoorlog is immers nog steeds een tere plek van de vaderlandse geschiedenis. Wanneer je erover begint, zeggen mensen al gauw “Laat dat potje maar gedekt!”. De rebel in mij dacht bij het horen van die woorden telkens “ooit...” en nu is die dag aangebroken.

In België is er in vergelijking met in het buitenland, bovendien relatief weinig geschreven over vrouwen die na de Tweede Wereldoorlog in contact kwamen met de strafrechtelijke repressie. Dit terwijl Belgische vrouwen door de bezetting toch elke dag in contact kwamen met de vijand. Daarnaast heeft vrouwengeschiedenis, of gendergeschiedenis zoals het vandaag meer en meer genoemd wordt, me steeds aangesproken. Vrouwen zijn namelijk de eeuwige afwezigen in de geschiedenis. Maar al te vaak komen zij niet aan bod of zijn ze louter figuranten. Dit terwijl een samenleving zonder vrouwen onmogelijk was en is. Gelukkig krijgen vrouwen sinds een aantal jaren meer en meer een plaats. Ook ik wil daaraan mijn steentje bijdragen.

Probleemstelling

De repressie van collaborateurs na de Tweede Wereldoorlog gebeurde in België, net als in de buurlanden, op twee manieren. Enerzijds was er de straatrepressie waarbij duizenden Belgen door andere burgers van hun vrijheid beroofd werden en in interneringskampen terecht kwamen. Daarnaast werd de inboedel en woning van een aantal (vermeende) collaborateurs beschadigd en werden sommigen mishandeld en kaalgeschoren.¹ Anderzijds was er de strafrechtelijke repressie. Deze werd uitgevoerd door de officiële instanties en had gevolgen voor ongeveer 78.378 Belgen².

In huidig beeld van de repressie lijkt het alsof deze twee manieren om collaborateurs te straffen volledig onafhankelijk van elkaar bestonden: eerst bestrafte het volk, daarna namen de officiële instanties de zaak in handen en beslisten of ze de collaborators al dan niet vervolgden. Hierdoor lijkt het alsof de rol van het volk na de straatrepressie volledig uitgespeeld was. Ander opvallend feit is dat verdachten in deze voorstelling absoluut geen inspraak leken te hebben. Maar was dit werkelijk zo? Had het volk echt geen invloed op de strafrechtelijke repressie? Hoe verklaren we dan al die getuigenissen in repressiezaken? En wat met de verdachten? Speelden zij inderdaad enkel een passieve rol? De grote vraag hier is dus: beïnvloedden de informele structuren van de samenleving de formele structuren? Het antwoord op die vraag is de inzet van dit onderzoek.

De manier om een antwoord op deze vraag te krijgen, is het leren kennen van de hoofdrolspelers in strafzaken tegen collaborators en het blootleggen van de banden ertussen. Aangezien een kwantitatief onderzoek van de repressie dit niet toelaat, werd gekozen voor een microstudie van de strafdossiers van collaborators uit een kleine gemeenschap, de Ninoofse.

Logischerwijs spitst dit onderzoek zich in een eerste deel toe op de identiteit van de beschuldigde vrouwen en hun plaats in de gemeenschap waarvan zij deel uitmaakten. In functie daarvan worden antwoorden gezocht op de volgende vragen: wie waren deze vrouwen? Hadden zij een bepaald profiel? Behoorden zij tot een bepaalde politieke strekking? Waren zij getrouwd? Ging het om ongeschoolde vrouwen? Tot welke leeftijdscategorie behoorden zij? Kwamen zij uit een familie van collaborators? Kenden zij of hun families elkaar? Hoe positioneerden zij zich t.o.v. de andere Ninoofse vrouwen?

¹ Huyse, Dhont (1991), http://www.dbnl.org/tekst/huys013onve01_01/huys013onve01_01_0005.htm.

² Ibidem./

In een tweede deel komt dan het gerechtelijke onderzoek zelf aan bod. Naar analogie met dit onderzoek, begint dit onderdeel met de aanklacht. Wie legde deze neer: officiële instanties of individuele burgers? Waarvan werden deze vrouwen beschuldigd?

Vervolgens komt het effectieve onderzoek aan bod. Daarbij wordt veel aandacht geschonken aan hoe dit verliep en wie daarin een hoofdrol speelde. Daarbij zetten we zowel de getuigen à charge als die à decharge in de spotlight: wie getuigde à charge en wie à decharge? Welke functie hadden deze personen binnen de gemeenschap? Wat was hun relatie tot de vrouw waartegen of waarvoor zij getuigden? Waarom getuigden zij? Welke feiten namen zij de vrouwen kwalijk? Kwamen in de getuigenissen à charge en à decharge bepaalde elementen steeds opnieuw naar voor?

Erg interessant was ook geweest om te kijken welke factoren uiteindelijk doorwogen bij de beslissing van het krijgsauditoraat en de krijgsraad. Aangezien deze hun beslissingen echter niet of amper motiveerden op papier was dit echter onmogelijk.

Aangezien elke maatschappij een verschillende socio-culturele invulling geeft aan de begrippen man en vrouw, is het ook belangrijk te onderzoeken in welke mate het geslacht van de beschuldigten meespeelde in deze rechtszaken. Vandaar dat verspreid over de verschillende hoofdstukken ook de volgende vraagstukken aan bod: beïnvloedde het geslacht van de beschuldigten het gerechtelijk onderzoek en de uitkomst daarvan? In welke mate en hoe speelde hun geslacht mee in de beschuldigingen? Werden de beklaagden bijvoorbeeld van typisch vrouwelijke misdaden beschuldigd? Ook wordt nagegaan of deze vrouwen en/of hun verdediging hun gender uitspeelden. Zo ja, hoe gebeurde dit?

Literatuur

Belgische literatuur over de repressie voor 1980

Collaboratie en repressie zijn sinds de Tweede Wereldoorlog vrij courante onderwerpen in Belgische literatuur. Een aanzienlijk deel van de bestaande werken werd geschreven in de periode 1945-1980 door personen die de repressie zelf of van nabij hebben meegemaakt. Daardoor zijn zij doorspekt van een bepaalde visie op de collaboratie.³ Een perfect voorbeeld hiervan is het werk *Repressie zonder maat of einde? Terugblik op de collaboratie, repressie en amnestiestrijd* van Raymond Derine uit 1978⁴. Het oordeel van de auteur over de repressie is daarin in ongeveer elke zin aanwezig.

Kenmerkend voor deze 'memoires', is dat men de repressie van collaborateurs steeds op twee manieren afgeschilderd. Ten eerste zien veel auteurs de repressie als een poging van de Belgische staat om de Vlaamse beweging kapot te maken. Ten tweede benadrukken zij steeds dat de bestraffing zeer hard en zeer onrechtvaardig gebeurde. Deze ideeën raakten via de pers trouwens wijdverspreid onder de Vlaamse bevolking. Daarnaast idealiseren en minimaliseren de meeste van deze auteurs de eigenlijke collaboratie.⁵

Eén werk uit deze periode, het artikel *Etude statistique sur la repression de l'incivisme* van John Gilissen⁶ heeft wel een grote waarde. Samen met het alom bekende werk *Onverwerkt verleden. Collaboratie en repressie in België 1942-1952* van Luc Huyse en Steven Dhont⁷ is dit werk een absolute aanrader voor wie het grote kader wil leren kennen van de repressie. Beide schetsen namelijk op een kwantitatieve manier een algemeen beeld en de grote lijnen van de repressie in België. Bovendien waren het Huyse en Dhont die komaf maakten met de twee heersende ideeën over de repressie. Zij toonden immers aan dat de strafmaat in Wallonië hoger lag dan in Vlaanderen en dat ongeveer evenveel Walen als Vlamingen veroordeeld werden voor collaboratie. Daarnaast stelden zij ook dat er inderdaad een aantal dingen waren fout gelopen tijdens de repressie, maar dat er soms te licht gestraft was en dat sommige mensen bestraft waren voor misdaden die zij werkelijk gepleegd hadden.⁸

³ Van Goethem, p. 242.

⁴ Derine (1978)

⁵ Van Goethem (2001), p. 239, p. 242.

⁶ Gilissen (1951)

⁷ Huyse, Dhont (1991)

⁸ Van Goethem (2001), p. 240-241.

De kentering

Het werk van Huyse en Dhont past binnen de tendens die opkwam vanaf 1970. Onder andere de uitzendingen van Maurice De Wilde over collaboratie en de oprichting van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Oorlog (het huidige SOMA) zorgden voor een verwetenschappelijking van de studie van de Vlaamse Beweging. Daarbij werden facetten van de collaboratie en de bestraffing ervan belicht die voordien on(der)belicht waren.⁹

Deze nieuwe wetenschappelijke werken over het onderwerp kunnen opgesplitst worden in twee grote groepen. Enerzijds waren er historici die het gedachtegoed van collaborateurs en collaborerende bewegingen blootlegden. Een voorbeeld hiervan is het werk *Greep naar de macht. Vlaams nationalisme en Nieuwe Orde. Het V.N.V. 1933-1945* van Bruno De Wever. Anderzijds waren er werken die handelden over de collaboratie in de praktijk.¹⁰

En de vrouwen?

In schril contrast met het groot aantal werken over collaboratie door en de repressie van Belgische mannen, na de Tweede Wereldoorlog, stond het klein aantal werken over vrouwen in Vlaanderen. Terwijl in Frankrijk Fabrice Virgili¹¹ en Luc Capdevila¹² en in Nederland Monica Diederichs¹³ al volop bezig waren met onderzoek naar vrouwen die in contact kwamen met de repressie, schonken de meeste Belgische historici amper aandacht aan hen. Het leek wel te gaan om een randfenomeen. Dit terwijl ongeveer 13.900 Belgische vrouwen gestraft werden omwille van hun gedrag tijdens de Tweede Wereldoorlog¹⁴. Zo komt het V.N.V.V. in Bruno De Wevers *Greep naar de macht. Vlaams nationalisme en Nieuwe Orde. Het V.N.V. 1933-1945*¹⁵ ook enkel 'en passant' voor. Luc Huyse werd zich enkele jaren na het verschijnen van *Onverwerkt verleden* bewust van dit 'ontbreken van de vrouw' en publiceerde in 1994 samen met Kris Hoflack een

⁹ Van Goethem (2001), p. 242-243.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Virgili (1995), [http://clio.revues.org/document518.html?format=print.](http://clio.revues.org/document518.html?format=print;); Virgili (1995), <http://www.ihtp.cnrs.fr/spip.php?article247>; Rouguet, Virgili, e.a. (2007); Virgili (2000).

¹² Capdevila, Virgili (1999), pp. 255-267; Capdevila, Rouquet, e.a. (2003); Capdevila (1995), <http://www.ihtp.cnrs.fr/spip.php?article248&lang=fr>; Capdevila (2002), [http://www.cairn.info/article.php?ID_REVUE=VING&ID_NUMPUBLIE=VIN_075&ID_ARTICLE=VING_075_0097](http://www.cairn.info/article.php?ID_REVUE=VING&ID_NUMPUBLIE=VIN_075&ID_ARTICLE=VING_075_0097;);

¹³ Diederichs (2000), pp. 41-61, Diederichs (2006).

¹⁴ Huyse, Hoflack (1994), p. 29, p. 31-32.

¹⁵ De Wever (1995).

bijchrift waarin vrouwen wel aan bod kwamen. Het duo had echter geen onderzoek gedaan naar het fenomeen. De cijfers die zij naar voor brachten, waren immers geëxtrapoleerd van de cijfers die al bestonden over mannen.

Daarnaast werd over collaboratie door vrouwen vaak gewoon gezwegen. Dit merken we in het werk van Denise De Weerd *En de vrouwen? Vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België 1830-1960*¹⁶. Daarin probeerde de auteur een geschiedenis te geven van de Belgische vrouw. Zij loofde daarbij uitvoerig de moed en goede daden van Belgische vrouwen tijdens de oorlog. Vrouwen die tijdens de oorlog collaboreerden of deel uitmaakten van een collaborerende beweging leken amper te bestaan. De repressie van vrouwen kwam dan ook maar kort aan bod. Daarbij legde de auteur dan ook nog eens erg de nadruk op het seksuele aspect en op de straatrepressie.

Toch werden er een aantal pogingen ondernomen om vrouwen in de repressie ook in de aandacht te brengen. Wanneer we kijken naar oudere werken, zijn er drie het vermelden waard. Een eerste werk is afkomstig van Gerda De Bock¹⁷. Zij onderbouwde haar conclusies echter niet en combineerde de resultaten van een enquête met haar eigen visie. Subjectiviteit alom dus. Een ander werk is van de hand van Huguette De Bleecker-Ingelaere¹⁸. Hierover merkte Hilde Timmermans terecht op dat de kritische zin van de auteur zeer ver te zoeken valt¹⁹. De gegevens die De Bleecker-Ingelaere verzamelde in interviews, nam zij immers zeer makkelijk aan voor waarheden. Tenslotte is er het werk van Magda Fagot-Van Speijbroeck uit 1985²⁰. Zij focuste daarbij zeer sterk op het lijden van de vrouwen onder de repressie. Daarnaast leek zij de collaborerende vrouwen ook te willen excuseren. Op de werkwijzen van deze drie auteurs, is dus heel wat aan te merken.

Heel lang waren de werken over de collaboratie door en repressie van Belgische vrouwen dus op één hand te tellen. Gelukkig waaide er in de jaren negentig van de vorige eeuw een nieuwe wind. Steeds meer, voornamelijk vrouwelijke historici en laatstejaarsstudenten geschiedenis, kregen aandacht voor het onderwerp. Onder andere het werk van Bart Van Cauter over Vlaamse D.R.K.-verpleegsters²¹, van Hilde Timmermans over vrouwen uit Izegem²² en van Veerle Ceulemans over vrouwen van de DeVlag²³ pasten in deze tendens. Daarnaast mogen de

¹⁶ De Weerd (1980).

¹⁷ De Bock (1946).

¹⁸ De Bleecker-Ingelaere (1985).

¹⁹ Timmermans (1999-2000), http://www.ethesis.net/izegem_repressie/izegem_rep_inhoud.htm

²⁰ Fagot-Van Speijbroeck (1985).

²¹ Van Cauter (1997-1998).

²² Timmermans (1999-2000), http://www.ethesis.net/izegem_repressie/izegem_rep_inhoud.htm

²³ Ceulemans (2000-2001).

bijdragen van Sophie Bollen en Machteld de Metsenaere²⁴ niet onvermeld blijven. Tijdens de jaren negentig nam bovendien ook in Wallonië de interesse toe: daar verscheen onder andere het werk van Ben Djaffar *Les Femmes et l'Ordre Nouveau en Belgique Francophone*²⁵.

Tijdens deze ontwikkeling verschoof de focus van horizontale collaboratie steeds meer naar andere vormen van collaboratie.²⁶ Ook Vlaams-nationalistische vrouwenorganisaties kwamen bijvoorbeeld aan bod. Op deze manier streefden al deze Belgische historici naar een meer kwalitatieve studie van de repressie van vrouwen na de Tweede Wereldoorlog. Daarbij baseerden sommige van deze historici zich op de strafrechtelijke documenten die erover bestaan.

Toch is het plaatje nog verre van volledig. De verschillende werken over het onderwerp, spitsten zich namelijk steeds toe op vrouwen die op één bepaalde manier collaboreerden, behoorden tot één bepaalde organisatie of één bepaalde straf kregen. Tot op heden werd dan ook nog geen onderzoek gedaan naar de invloed die getuigen en vrouwelijke verdachten tijdens de repressie hadden op de gerechtelijke onderzoeken. Dat is dan ook waar dit onderzoek zich op toespitst.

²⁴ Bollen, De Metsenaere (2006), pp. 176-205; Bollen, De Metsenaere (2007), pp. 229-259; De Metsenaere (2006), pp. 3-5; De Metsenaere (2007), pp. 169-208.

²⁵ Ben Djaffar (1998), pp. 143-171.

²⁶ De Metsenaere, Bollen (2007), p. 230.

Bronnen

Aangezien de meeste werken die over de naoorlogse repressie bestaan, doordrongen zijn van een bepaalde visie op het fenomeen, vormen zij geen goede basis om van te vertrekken. Daarom koos ik in samenspraak met dr. Vrints en prof. dr. De Wever voor de studie van de strafdossiers van een aantal vrouwen. Bovendien waren en zijn deze nog niet vaak kwalitatief historisch onderzocht.

In de gerechtelijke archieven in België bevinden zich ongeveer 400.000 repressiedossiers. Ongeveer 288.000 zaken bleven zonder gevolg. In 59.500 zaken werd de beschuldigde dan weer buitenvervolgung gesteld. 57.000 dossiers handelen over zaken waarin de beschuldigde voor de krijgsraad verscheen. Deze sprak in 4.000 gevallen de beschuldigde vrij en strafte 53.000 personen. Deze repressiedossiers worden op verschillende plaatsen bewaard. De meeste bevinden zich in de Leuvense kazerne Michotte. De rest wordt bewaard in het justitiepaleis van Brussel. Om dossiers te mogen inkijken, moet een aanvraag ingediend te worden met de namen van de personen waarvan je het dossier wilt inkijken. De repressiedossiers zijn dankzij een KB van 28 december 1950 en een circulaire van de auditeur-generaal toegankelijk voor onderzoekers ondanks dat zij jonger zijn dan 100 jaar. Gelukkig stond in deze circulaire dat studenten die een attest van hun promotor krijgen, inzage krijgen in de aangevraagde dossiers.²⁷

Aangezien bij een aanvraag tot inzage van dossiers, de naam van de beklaagde moet vermeld worden, was de volgende vraag: welke strafdossiers wilde ik bestuderen? Aangezien getuigen vaak afkomstig zijn uit dezelfde gemeenschap als de persoon waarvoor of waartegen zij getuigen, koos ik voor een geografische afbakening. De volgende vraag was dan ook: welke stad of gemeente koos ik voor mijn afbakening? Op aanraden van dr. Vrints en prof. dr. De Wever selecteerde ik de kleine stad Ninove die in 1940 11.234 inwoners telde²⁸. Een grotere stad zou immers teveel resultaten opleveren, wat een microstudie onmogelijk maakt. Een kleine gemeente zou dan weer niet genoeg resultaten opleveren. Eens dit bepaald, moest ik op zoek naar de namen van vrouwelijke Ninovieters die na de Tweede Wereldoorlog met de repressie in aanraking waren gekomen. Een databank van het Studie en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, kortweg SOMA, met verwijzingen naar alle publicaties uit het Belgische Staatsblad i.v.m. de repressie van na de Tweede Wereldoorlog, bleek het hulpmiddel bij uitstek. In die databank kan namelijk gezocht worden op basis van de naam, voornaam,

²⁷ Mine (2003), p. XXIV, XXVII.

²⁸ Loop van de Bevolking 1857-1960 (s.d.), stad Ninove, arrondissement Aalst.

geboorteplaats, geboortedatum, woonplaats, geslacht en publicatie van het vonnis van een beklaagde in het staatsblad. Mijn zoektocht naar vrouwen uit Ninove leverde me 31 items op. Nader onderzoek toonde dat het ging om 21 personen. Sommigen vrouwen gingen immers in beroep tegen hun veroordeling of inschrijving op de lijst van de krijgsauditeurs. Het resultaat van die procedure werd dan ook gepubliceerd in het Staatsblad. Eén van deze 21 bleek echter Norbert D.K. te heten en eigenlijk een man te zijn.

Uiteindelijk bleven dus de volgende twintig vrouwen over: Anais V.B., Celesta K., Gabriëlla V.M., Gabriëlle D.L., Godelieve D.B., Helena D.G., Hortentia M., Irene V.A., Jacqueline V.d.M., Jeanne V.S., Jeanne V.W., Joanna W., Joanna V.d.E., Julienne P., Lea D., Maria D.G., Maria T., Maria S., Rachel G. en Rosalie B.²⁹

Na een zestal weken kreeg ik toestemming om de strafdossiers van deze vrouwen in te kijken. Spijtig genoeg bleek het dossier van Maria S. onvindbaar. Vandaar ook dat de gegevens die ik over haar heb zich beperken tot enkele personalia en het vonnis. Die informatie haalde ik uit het Belgische Staatsblad.

Structuur van de strafdossiers

In een strafdossier zijn er verschillende documenten terug te vinden. Deze kunnen onderverdeeld worden in zeven delen: de vormstukken, de stukken van de voorlopige hechtenis, de stukken van onderzoek, de stukken van terechtzitting, de stukken van epuratie, de stukken van beroep en de stukken van cassatie.

Vormstukken

De map vormstukken bevat bijna altijd één of meerde inlichtingsbulletins. Het bevoegde krijgsauditoraat vroeg dit bij aanvang van een onderzoek steeds aan bij de politie uit de woonplaats van de verdachte. Aangezien verscheidene Ninoofse vrouwen tijdens het onderzoek veranderden van woonplaats of voordien in andere gemeentes woonden, werd dit soms meerdere malen opgemaakt.

²⁹ Aangezien ik volgens de archiefwetten hun namen niet volledig mag gebruiken, gebruik ik in dit werk steeds de voornaam en de initialen van de achternaam van de beschuldigen.

Op het inlichtingsbulletin vinden we de volgende gegevens terug: naam, voornamen, schimp- of bijnaam, valse naam, geboorteplaats en -datum, voornamen van de vader, naam en voornamen van de moeder, naam en voornamen van de echtgenoot, (on)wettige kinderen, onderwijsniveau, beroep, of zij gemeenteraadslid was, wettelijke woonplaats, datum van wanneer de vrouw daar woonde, vroegere verblijfplaatsen, of de verdachte bij het leger hoorde, of zij geld had, haar familie ter hulp kwam of boetes kon betalen, of de verdachte vaak dronk of gewelddadig was, of de verdachte onder politietoezicht stond of voorwaardelijke vrij was, welke talen zij beheerste, of zij Belgische was en of zij Belgische of vreemde eretekens droeg. Na deze lijst van personalia volgde een overzicht van de vroegere klachten en processen-verbaal in zaken waarin nog niet beslist was, vroegere veroordelingen, vroegere minnelijke schikkingen en een beschrijving van de persoon.

Daarnaast bevatte deze map ook vaak een uittreksel uit het geboorteregister.

Stukken van voorlopige hechtenis

Een eerste document dat weergevonden wordt in dit onderdeel van het dossier is het arrestatiebevel. Dit is echter niet altijd aanwezig. Verscheidene Ninoofse vrouwen werden immers opgepakt tijdens de straatrepressie. In zulke gevallen bevat het dossier een proces-verbaal dat werd opgemaakt door de plaatselijke politie en melding maakte van de internering. Het volgende document is in de meeste dossiers een verzoek tot voorwaardelijke vrijlating. In sommige gevallen vinden we hierbij ook brieven van de beklaagde, haar advocaat en/of familieleden waarin zij pleitten voor de voorwaardelijke vrijlating. Tenslotte volgt de beslissing van de bevoegde Consultatieve Commissie. Bij een vrijlating volgt de handlichting of opheffing van de arrestatie.

Stukken van onderzoek

De stukken van onderzoek geven ons een overzicht van het effectieve onderzoek. Dit onderdeel bestaat vooral uit de correspondentie tussen het bevoegde krijgsauditoraat en de plaatselijke politie, Rijkswacht of dienst van de Veiligheid van de Staat. Een groot deel van de correspondentie bestaat uit processen-verbaal. De inhoud daarvan is erg divers. Het kan een

verslag zijn van een verhoor, een huiszoeking, een arrestatie, een buurtonderzoek of een vondst van belastend materiaal. Daarnaast zijn er ook huiszoekingsbevelen en vragen van het krijgsauditoraat tot verhoor of buurtonderzoek terug te vinden.

Het onderdeel 'stukken van onderzoek' bevat ook bewijsmateriaal. Dit bestaat voornamelijk uit foto's, brieven die de beklaagde ontving of verstuurd tijdens de oorlog, agenda's, pamfletten en literatuur van collaborerende organisaties, overschrijvingsbewijzen, etc.

Stukken van terechtzitting

Indien een vrouw vervolgd werd voor haar gedrag tijdens de Tweede Wereldoorlog, vinden we in dit onderdeel van het dossier, een Proces-verbaal der Openbare Zitting terug. Dit is een korte samenvatting van de rechtszitting. Daarin zijn ook de deposities van opgeroepen getuigen terug te vinden. Sommige dossiers bevatten twee van deze P.V.'s. De reden hiervoor is dat de krijgsraad de eerste maal niet reglementair was samengesteld. Daarop volgt dan een exemplaar van het vonnis.

Wanneer de bevoegde krijgsauditeur besliste een vrouw niet te vervolgen, vinden we in dit onderdeel enkel een Bevel tot Buitenvervolginstelling terug.

Stukken van epuratie

Dit onderdeel van het dossier vinden we terug in alle onderzochte dossiers. Een eerste document is de vordering tot betekening van de beslissing van de Krijgsauditeur om een vrouw voorlopig in te schrijven op de lijst van de krijgsauditeurs. Daarop volgt de vordering tot betekening van de definitieve inschrijving op die lijst.

Indien bezittingen van de beklaagde onder sekwester werden geplaatst, vinden we dit ook terug in dit onderdeel van het dossier.

Stukken van beroep

Dit onderdeel komt logischerwijs enkel voor in dossiers van vrouwen die in beroep gingen tegen het vonnis van de krijgsraad of tegen een inschrijving op de lijst van de krijgsauditeurs. In zulke gevallen is eerst een document opgesteld waaruit blijkt dat de vrouw beroep aantekende. Het volgende stuk is een beslissing in deze zaak.

Stukken van strafuitvoering

Het onderdeel 'stukken van strafuitvoering' vinden we uitzonderlijk terug in de strafdossiers. Dit bevat een melding wanneer een beklaagde aan zijn straf begon en een melding wanneer en onder welke voorwaarden deze voorwaardelijk vrijkwam.

Stukken van cassatie

Logischerwijs bevatten strafdossiers dit onderdeel maar zelden. De meeste mensen tekenden immers geen cassatieberoep aan. Tijdens dit onderzoek werd dit deel enkel teruggevonden in het dossier van Irene V.A. Daarnaast blijkt uit de titel waaronder het dossier van Lea D. gearhiveerd werd, arrest 491/47, dat ook zij in cassatie ging. In haar dossier ontbreekt dit deel echter.

Wanneer dit deel aanwezig is, bevat het een document waaruit blijkt dat de beklaagde cassatieberoep aantekende en dan het arrest van het Hof van Cassatie. In het dossier van Irene V.A. ontbreekt evenwel het laatste.

Mogelijkheden en problemen van juridische bronnen

“Ainsi les archives judiciaires permettent de saisir des acteurs singuliers: les enfants, les femmes et les parents, mais aussi les liens qui les unissent.”³⁰

Jacques-Guy Petit en Frederic Chauvaud vatten in deze zin goed het grootste voordeel van juridische archieven samen. De stemmen van kinderen en vrouwen uit het verleden opvangen is namelijk niet evident. Vaak hebben zij immers niet veel sporen nagelaten. In juridische archieven kunnen we hun stemmen soms toch terugvinden. Zij bevatten immers vaak processen-verbaal van getuigenissen. Bovendien kan een diepgaand onderzoek van de dossiers ook onderlinge relaties tussen beklaagden blootleggen. Daarnaast is bij een diepgaande analyse van getuigenissen ook de relatie tussen de machthebbers enerzijds en de beschuldigen en de getuigen anderzijds terug te vinden.

Juridische archieven worden niet alleen archieven van de macht genoemd, omdat een meerderheid van de documenten die erin bewaard worden, ontstonden op bevel van een machthebbend instantie.³¹ Daarbovenop zijn de processen-verbaal die in de bewaarde dossiers zitten, door en door gecontamineerd door de machtsrelatie tussen de ondervrager en de ondervraagde. Hierdoor mogen we de gegevens uit getuigenissen niet zomaar voor waarheid aannemen.³² Tijdens de repressie waren de ondervragers voornamelijk (substituut-) krijgsauditeurs, leden van de Veiligheid van de Staat, rijkswachters en politieagenten. Die hun machtspositie had logischerwijs gevolgen voor het discours dat in de processen-verbaal vervat zit. Getuigen en beklaagden wilden hun ondervragers immers steeds overtuigen. In functie daarvan pasten zij hun woorden en gedrag aan, vergrootten bepaalde elementen uit en vermeldden andere niet of enkel in de marge. Ook eigentijdse tradities om dingen uit te leggen of te omschrijven en de gangbare culturele ideeën van de machthebbers speelden een rol tijdens getuigenissen.³³ Het zijn namelijk die ideeën die vervat zitten in de rechtsleer en het strafrecht. Deze ideeën bepalen dan ook de inhoud van het verhoor. Tijdens een politieel of gerechtelijk onderzoek gaat een ondervrager namelijk op zoek naar personen die niet voldoen aan deze ideeën. Zijn vragen zijn daar dan ook op afgesteld. Een ondervraagde kan deze ook gebruiken in zijn voordeel door te anticiperen op de denkbeelden van de gezagsdragers en de minst

³⁰ Petit, Chauvaud (1998), p. 26.

³¹ Farge (1994), p. 10-11.

³² Petit, Chauvaud (1998), p. 38.

³³ Farge (1994), pp. 38-40.

compromitterende positie te kiezen. Julie Carlier noemt dit in haar artikel *'De wil tot weten' en de 'list van de leugen' "tactische toe-eigening"*^{34, 35}.

Ondervragers beïnvloeden de inhoud van de processen-verbaal bovendien ook wanneer zij het relaas van de ondervraagde omzetten in een geschreven tekst. Daarbij passen zij de taal vaak aan, aan het strafrechtelijk jargon. Dit fenomeen wordt de juridische besmetting genoemd.³⁶

De machtspositie van de ondervrager heeft ook gevolgen voor de vorm van processen-verbaal van getuigenissen. Zo lijkt het vaak alsof getuigen en verdachten, zonder enige assistentie of onderbreking door de ondervrager, hun relaas hebben verteld. Vragen worden immers meer niet dan wel genoteerd.³⁷ Toch kan de stem van de ondervraagde opgespoord worden. In een proces-verbaal wijst een nieuwe paragraaf immers vaak op een nieuw gestelde vraag. Daarnaast verraden woorden als 'neen' en 'inderdaad' vaak een vraag. Ook de plotse overgang van formeel naar informeel woordgebruik en omgekeerd, laat toe de stem van de ondervraagde te horen. Daarnaast wijzen aanhalingstekens vaak op een letterlijk citaat van de ondervraagde. Tenslotte behoren ook dialectwoorden bij de taal van de ondervraagde.³⁸

Julie Carlier besluit hierover dan ook terecht dat:

*"... de tekst van het proces-verbaal zich bevindt op het continuüm tussen gesproken en geschreven, direct en indirect en publiek (strafrechtelijk) en privaat (intiem, informeel) taalgebruik"*³⁹.

Naast de machtsrelatie die vervat zit in strafdossiers, zorgt ook het ontbreken van archiefmateriaal voor problemen voor de onderzoeker. Tijdens dit onderzoek bleek bijvoorbeeld het dossier van Maria S. spoorloos te zijn. Daarnaast bleken sommige dossiers niet volledig te zijn. Zo ontbraken bijvoorbeeld in het dossier van Hortentia M. de buitenvervolginstelling en het aanhoudingsbevel. In sommige gevallen kan een historicus dan terugvallen op andere documenten uit het dossier zoals processen-verbaal. Daarnaast bleek bij dit onderzoek ook het Belgische Staatsblad nuttig te zijn. Soms blijft er echter een gebrek aan informatie. Dit is helaas een realiteit waarmee elke onderzoeker mee moet leren omgaan.

³⁴ Carlier (2008), p. 304.

³⁵ Ibid.

³⁶ Carlier (2008), p. 300

³⁷ Farge (1994), p. 97-98.

³⁸ Carlier (2008), pp. 300-302.

³⁹ Carlier (2008), p. 300.

Het archief & de historicus

Een absolute aanrader voor wie archiefonderzoek doet is het werk *Le goût de l'archive* van Arlette Farge⁴⁰. Het zorgt ervoor dat je niet trapt in een aantal van de valkuilen.

Zo waarschuwt Farge onder andere voor de gevaren van de relatie tussen de onderzoeker en zijn archiefmateriaal. Ten eerste kan het archiefmateriaal de onderzoeker zo fascineren dat hij of zij elk apart leven of feit dat erin vervat zit, wil navertellen. Klakkeloos de inhoud van een dossier overnemen, is echter niet de taak van de historicus. Een historisch werk vergt een volledig andere denk- en werkwijze. Ten tweede kan de onderzoeker zich zo erg gaan identificeren met bepaalde personen uit het dossier dat hij zijn kritische blik volledig verliest. Daardoor zal hij dan meer aandacht hebben voor bepaalde aspecten en minder voor andere. Op zulke momenten moet een historicus afstand nemen van zijn subject en teruggrijpen naar zijn onderzoeksvragen.⁴¹

Daarnaast vertrekt een onderzoek steeds van een bepaald beeld van zijn onderzoeksobject. Zo wordt collaboratie door vrouwen vaak geassocieerd met horizontale collaboratie die begaan werd uit winstbejag of liefde. De repressie van vrouwelijke collaborateurs wordt dan weer vaak gelijkgesteld met de straatrepressie. Wie collaboratie door en de repressie van vrouwen onderzoekt, moet dat beeld echter al snel bijstellen. Deze onderwerpen omvatten immers zoveel meer.

⁴⁰ Farge (1994).

⁴¹ Farge (1994), pp. 86-96.

❖ De Belgische repressie & vrouwen in de collaboratie

1. De Belgische repressie na de Tweede Wereldoorlog

1.1. Niet strafrechtelijke repressie in België

In België kende de repressie zes gezichten. Zowel de Belgische burgers als de Belgische overheid hadden er de hand in. Het volk voerde een volksrepressie en een zuivering van particuliere organisaties uit, terwijl de overheid collaborateurs strafte door de administratieve epuratie, het bewijs van burgertrouw onthield en een burgerlijke epuratie en militaire vervolging doorvoerde. In dit hoofdstuk komt enkel de militaire vervolging niet aan bod. Dit wordt in een volgend uitvoerig besproken.

1.1.1. Belgische straten in rep en roer

Het is de volks- of straatrepressie die in de geheugens van de Belgen gebrand staat. Ze roept beelden van kaalgeschoren vrouwen met een hakenkruis opgeschilderd op. Het grote probleem bij onderzoek naar dit fenomeen is dat veel van de werken die geschreven zijn, doorspekt zijn van de mening en gevoelens van hun auteurs. Velen van hen waren immers het slachtoffer van de straatrepressie of waren betrokken ooggetuigen. De kloof tussen perceptie en realiteit is in zulke werken dan ook zeer groot. Daarom is het ook onrealistisch om te denken dat we ooit kunnen achterhalen wat er echt gebeurd is.⁴²

Wat wel vaststaat, is dat duizenden burgers onrechtmatig hun vrijheid verloren en werden opgesloten in kampen.⁴³ Aanvankelijk gebeurde de meeste interneringen op basis van interneringsbevelen die burgemeesters uitvaardigden. Wettelijk konden immers enkel zij, Procureurs des Konings, krijgsauditeurs en agenten van de staatsveiligheid overgaan tot de internering van verdachten van collaboratie. Op 28 oktober 1944 verloren burgemeesters dit recht na een omzendbrief. Aan de basis ervan lag het gerucht dat het verzet burgemeesters dwong om blanco interneringsbevelen af te leveren.⁴⁴ Dit betekende echter niet het einde van de interneringen. De Belgische bevolking bleef haar straten 'zuiveren van verraders'. Daarbij

⁴² Huyse, Dhont (1991), p. 44 en Huyse, Hoflack (1998), p. 2589.

⁴³ Huyse, Dhont (1991), p. 43.

⁴⁴ Rzoska (1999), p. 76.

beroorde zij deze van hun bezittingen, mishandelde hen en doodde hen zelfs in sommige gevallen.⁴⁵

De volksrepressie gebeurde in twee golven: een eerste vlak na de bevrijding in september en oktober 1944 en een tweede in mei 1945 toen veel van de krijgsgevangenen en gedwongen arbeiders terugkeerden uit Duitsland. Historici maar ook anderen kunnen deze ontsporing van het Belgisch volk zeer moeilijk vatten, zeker wanneer we weten dat de Belgische regering in Londen in verschillende radiotoespraken geprobeerd heeft om de gemoederen te bedaren.⁴⁶ We mogen de toestand van toen echter niet beoordelen op basis van ons hedendaags waardebef.⁴⁷ Huyse en Dhont wijzen er ons terecht op dat oorlog een toestand is waarin, zeker aan het begin en het einde, de grenzen tussen goed en kwaad vervagen. Een gemeenschap komt dan immers terecht in een anomie: een toestand waarin oude wetten niet meer gelden en nieuwe wetten nog niet bestaan. Bovendien zijn de machthebbers (politie, leger, ambtenaren) vaak machteloos of verdwenen. Dit alles zorgt voor een machtsvacuüm. Een ontsporing is dan ook perfect mogelijk. Tijdens de anomie van 1944 waren (vermeende) collaborateurs hiervan het slachtoffer. Bovendien hadden collaborateurs hun lot aan het einde van oorlog steeds meer verbonden met dat van de bezetter. Dit was ook hun omgeving niet ontgaan. Die omgeving stelde de collaborateur dan ook gelijk aan de bezetter. Daarbovenop had de Duitse bezetter zich zeer snel teruggetrokken waardoor hij niet het slachtoffer kon zijn van de wraakacties van de bevolking. De opgekropte emoties van jarenlange onderdrukking en afzien kwamen dan ook op de nek van de (vermeende) collaborators terecht. Hieruit kunnen we concluderen dat de repressie resulteerde uit een periode van chaos en crisis en niet uit een weloverwogen plan, zoals bepaalde auteurs suggereren.⁴⁸

Toch was de Belgische regering niet volledig machteloos en gaat zij dus niet volledig vrijuit. Er bestond immers een napoleontisch decreet dat gemeenten verantwoordelijk stelde voor een aantal misdrijven tegen personen of eigendommen naar aanleiding van manifestaties en samenscholingen. Bijgevolg konden personen die persoonlijke of materiële schade leden onder de volksrepressie, de gemeente daar voor aansprakelijk stellen. Vrij kort na de bevrijding kwam echter de vraag dit decreet niet toe te passen. Op 17 mei 1947 besloten de Belgische machthebbers dit inderdaad niet te doen voor de periode tussen 10 mei 1940 en 15 juli 1945.⁴⁹

⁴⁵ Huyse, Dhont (1991), p. 43.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Huyse, Hoflack (1998), p. 2589.

⁴⁸ Huyse, Dhont (1991), p. 43, p. 45 en Huyse, Hoflack (1998), p. 2589-2590.

⁴⁹ Huyse, Dhont (1991), p. 46.

Desondanks is de volksrepressie van september en oktober 1944 dus ‘begrijpelijk’, maar wat met die van mei 1945? Op dat moment was er immers geen anomie meer. De regering-Achille Van Acker had toen de Belgische touwtjes namelijk al weer in handen.⁵⁰ Toch reageerde deze heel traag en veel te laat. Vaak wordt aangehaald dat Van Acker het op dat moment zeer druk had met de mijnstakingen van communistische vakbonden, de bevrijding van Leopold III, de ontwapening van het verzet en de economische wederopbouw.⁵¹ De vraag is echter: was dit een valabele reden om de volksrepressie niet in te perken? Waren al die andere dingen zo belangrijk dat Van Acker het recht had om geen aandacht te besteden aan de straatrepressie?

1.1.2. Zuivering van particuliere organisaties

Vershillende verenigingen en organisaties uit zowat alle sectoren van de maatschappij voerden na de bevrijding ook een interne zuivering uit. Zij wilden zo hun naam veilig stellen of een slechte naam kwijtraken. Hierover bestaan echter weinig bronnen en in degene die bestaan, is de lijn tussen fictie en waarheid vaak heel dun.⁵²

Deze zuivering nam waarschijnlijk epidemische vormen aan. Organisaties en verenigingen die zichzelf zuiverden waren o.a. de Belgische Sociale Partij, de Orde van Advocaten, het Davidsfonds en de Belgische voetbalbond. Sommigen stelden hiervoor zelfs heuse raden of commissies samen. Ook bedrijven, bijvoorbeeld het R.T.T.⁵³, hielden grote kuis.⁵⁴ Een aantal bedrijfsleiders sympathiseerden echter met collaborateurs en bood hen een job aan na hun vrijlating.

Deze zuivering van particuliere organisaties, verenigingen en bedrijven was nauw verbonden met de overheidsrepressie. Enerzijds werd een persoon vaak uitgesloten van een organisatie of vereniging wanneer hij veroordeeld of vervolgd werd. De zuivering wordt dan ook vaak beschouwd als het verlengstuk van de overheidsrepressie. Anderzijds leidde een uitsluiting soms tot een sanctie van de overheid. Zo was er de besluitwet van 19 september 1945 waardoor personen die uitgesloten waren van de beroepsvereniging van apothekers, artsen en wisselagenten, een aantal rechten verloren. Daarnaast konden personen die veroordeeld waren

⁵⁰ Huyse, Hoflack (1998), p. 2590.

⁵¹ Huyse, Dhont (1991), p. 47 en Huyse, Hoflack (1998), p. 2590.

⁵² Huyse, Dhont (1991), p. 49, p. 51.

⁵³ Bollen, De Metsenaere (2007), pp. 228-259.

⁵⁴ Huyse, Dhont (1991), p. 50, p. 53.

volgens artikel 123sexies SWB, geen lid meer worden/zijn van een aantal beroepsgroepen. Ook mochten zij niet meer zetelen in het bestuur van openbare verenigingen of organisaties. Deze zuivering zorgde in sommige gevallen dan ook voor heuse machtswissels aan het hoofd van verenigingen en organisaties. Ook bij de zuivering van het vrije onderwijs speelde de overheid een rol. De minister van Openbaar Onderwijs controleerde namelijk de beslissingen die de inrichtende machten i.v.m. de zuivering troffen. Hij kon zelfs de beslissingen verlichten of verzwaren. Scholen die daarmee niet akkoord gingen, verloren hun subsidies.⁵⁵

De rechtszekerheid is erg twijfelachtig bij deze particuliere zuiveringen. De ‘aangeklaagden’ hadden immers vermoedelijk geen recht op verdediging, konden niet in beroep gaan en beslissingen werden amper herroepen.⁵⁶

1.1.3. Grote kuis binnen de administratie

De administratieve epuratie ‘zuiverde’ stads-, dorps- en provinciebesturen van burgemeesters, schepenen en secretarissen die aangesteld waren na 16 mei 1940 en verdacht werden van medewerking met de bezetter. Zij werden bovendien door het militaire gerecht vervolgd voor militaire of politieke collaboratie. Verder werd hun benoeming volledig geannuleerd door de besluitwet van 5 mei 1944. Drie dagen later kwam daarbovenop een tweede besluitwet die bepaalde hoe men moest omgaan met verdachte bekleders van burgerlijke of militair openbare ambten. Deze werden aanvankelijk allemaal geschorst voor zes maanden. In die periode moest er een onderzoek gevoerd worden en een definitieve beslissing getroffen worden.⁵⁷ Daarbovenop kwam nog eens een regentenbesluit van 25 september 1944. Daarin werd bepaald dat binnen ministeriële departementen, parastatale instellingen, rijksinstituten van hoger onderwijs en Koninklijke academiën zuiveringscommissies moesten komen. Deze moesten dan een advies leveren voor een sanctie. Eens dit advies er was, moest de minister of gouverneur beslissen.⁵⁸ Wanneer die beslissing achterwege bleef, te licht of te zwaar was, kon de centrale overheid nog ingrijpen.⁵⁹ Daarbovenop verloren ambtenaren die veroordeeld waren door een militaire rechtbank of op de lijst van de krijgsauditeurs⁶⁰ stonden, automatisch hun baan.

⁵⁵ Huyse, Dhont (1991), pp. 49-52.

⁵⁶ Huyse, Hoflack (1998), p. 2590.

⁵⁷ Huyse, Hoflack (1998), 2590-2591.

⁵⁸ Huyse, Hoflack (1998), p. 2591.

⁵⁹ Huyse, Dhont (1991), p. 34.

⁶⁰ Zie burgerlijke epuratie.

Omgekeerd verloor wie ontslagen werd uit staatsdienst omwille van collaboratie, automatisch levenslang of tijdelijk alle of een deel van de rechten opgesomd in artikel 123sexies SWB.⁶¹ In 1948 werd deze koppeling van het verlies van rechten aan een tuchtstraf, ongedaan gemaakt en konden ambtenaren een herziening aanvragen voor een opgelopen administratieve sanctie.⁶²

De administratieve epuratie verliep echter niet vlekkeloos. Ten eerste bestond er onduidelijkheid over o.a. de onderzoeksprocedures, de rechten van de verdediging en wat er moest gebeuren tijdens de schorsing (behielden de geschorsten hun loon?). Daarnaast wilde bijna niemand zetelen in de commissies. Bovendien was de procedure door de vele hiaten heel vatbaar voor politieke manoeuvres⁶³. De schorsingstermijn veranderde dan ook al gauw van 6 maanden in 12 maanden en uiteindelijk in 24 maanden.⁶⁴

1.1.4. Het bewijs van burgertrouw, een vierde wapen in de strijd

Een gevangenisstraf verwijderde de medestanders van de bezetter fysiek en een ontzetting uit de rechten van artikel 123sexies SWB verwijderde hen uit het openbare leven. Het bewijs van burgertrouw ging nog verder.⁶⁵ In theorie leverden enkel burgemeesters het bewijs van burgertrouw af. In de praktijk namen politiecommissarissen deze taak soms over.⁶⁶ Het uitgangspunt was dat er voor collaborateurs, ook na een gevangenisstraf, geen plaats meer was in België. In functie daarvan werd het bewijs van burgertrouw ingevoerd. Al wie dit niet in handen had, had geen recht op frontstreeprechten voor oud-strijders uit de Eerste Wereldoorlog, op een toelage als gebrekkige of verminkte, op kortingen bij de spoorwegen⁶⁷, op vergoedingen voor oorlogsschade, op pensioenen voor oorlogsslachtoffers en nabestaanden, op een premie of goedkope lening voor de bouw en aankoop van een huis en op de beschermingswetten van de huurder. Daarnaast was dit document ook nodig bij inschrijvingen aan rijksuniversiteiten en niet-universitaire onderwijsinstellingen, bij deelnames aan examens of cursussen van de staat of lokale besturen, bij de aanvang van de studies tot ziekenoppasser, bij inschrijvingen in het handelsregister en bij deelnames aan toewijzingen of afsluitingen van

⁶¹ Huyse, Dhont (1991), p. 34-35.

⁶² Huyse, Dhont (1991), p. 35.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Huyse, Hoflack (1998), p. 2591.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Huyse, Dhont (1991), p. 39.

⁶⁷ Derine (1978), p. 124-125.

contracten of verkopen door een openbare dienst. Bovendien kregen personen zonder bewijs van burgertrouw geen verkeersvergunning en mochten ze niet met een wagen rijden.⁶⁸

Het grote probleem bij het bewijs van burgertrouw was het ontbreken van duidelijke regels voor de toekenning. Daardoor waren misbruiken alomtegenwoordig. In september 1945 kwam er wel een circulaire van de minister van Binnenlandse Zaken waarin bepaald werd dat de volgende personen het bewijs niet mochten ontvangen:

- veroordeelden door militaire rechtbanken
- leden van Duitsgezinde bewegingen
- ambtenaren en mandatarissen die ontzet waren uit hun ambt en vervallen verklaard waren
- aangeklaagden en geïnterneerden
- personen die vrijwillig of gedwongen in Duitsland zijn gaan werken en daar een pro-Duitse houding hadden aangenomen
- iedereen die aan vaderlandslievende burgers aanstoot had gegeven.

Vooraf de laatste drie leverden problemen op. Eén van de motto's van de rechtsstaat is immers "onschuldig, tot anders bewezen". Wanneer men ook aangeklaagden en geïnterneerden hun bewijs van burgertrouw weigerde, deed men dus afbreuk aan de rechtsstaat. Daarnaast zijn de omschrijvingen van de laatste twee categorieën erg vaag. Daardoor konden zij op verschillende manieren geïnterpreteerd worden. De deur stond dan ook wagenwijd open voor willekeur.⁶⁹

Een ander probleem was dat er geen mogelijkheid bestond om in beroep te gaan. Deze kwam er pas twee jaar na de bevrijding en enkel voor personen die geen bewijs van burgertrouw kregen omwille van de laatste twee redenen. Dit beroep werd dan behandeld door provinciale beroepscommissies die bestonden uit een weerstandslid en twee arrondissements-commissarissen.⁷⁰ De objectiviteit van deze commissie met een lid van het verzet was dan ook soms ver te zoeken.

Midden 1947 begon de overheid met de ontmanteling van het systeem van het bewijs van burgertrouw. Een eerste stap in die richting was het samenvoegen ervan met het bewijs van goed gedrag en zeden. Op die manier werd meer rechtszekerheid gecreëerd. Op 10 augustus 1951 werd het bewijs dan definitief afgeschaft.⁷¹

⁶⁸ Huyse, Dhont (1991), p. 37-38, p. 40.

⁶⁹ Huyse, Dhont (1991), p. 39.

⁷⁰ Huyse, Dhont (1991), p. 39-40.

⁷¹ Ibid.

1.1.5. Burgerlijke epuratie

Op 19 september 1945 voerde de Belgische overheid de 'lijst van de krijgsauditeurs'⁷² in. Daarop konden krijgsauditeurs, zonder enige tussenkomst van de krijgsraad, medewerkers van de bezetter inschrijven wanneer zij hun schuld bewezen vonden. Een houvast voor de krijgsauditeurs vormde een lijst van organisaties waarvan het lidmaatschap aanleiding vormde tot een inschrijving⁷³. Collaborateurs ontlieden zo een gevangenisstraf, maar verloren wel levenslang of tijdelijk de rechten die opgesomd stonden in artikel 123sexies SWB. Aangezien dit een burgerlijke sanctie was, kon deze ook retroactief werken en kwam ze niet in aanmerking voor vormen van genade.⁷⁴

Eens de krijgsauditeur iemand had ingeschreven op de lijst, werd deze beslissing betekend aan die persoon door een deurwaarder. Daarbij ontving de getroffen een exploit met de redenen van de inschrijving. In de vijftien dagen daarop kon beroep worden aangetekend. Zo niet werd de inschrijving definitief. Een beroep werd behandeld door de burgerlijke rechtbank van eerste aanleg. Verdere procedures werden behandeld door het hof van beroep en door het hof van cassatie.⁷⁵ Deze mogelijkheid tot beroep is opvallend aangezien dit bij de tot nu toe besproken straffen niet tot de mogelijkheden behoorde. Alle inschrijvingen op de lijst verschenen, eens ze definitief waren, ook in het Belgische Staatsblad.

De eerste inschrijving op de lijst van de krijgsauditeurs volgde tien weken na de invoering. Het lange wachten werd veroorzaakt door de onduidelijkheid van de wettekst. Daarom vaardigde men op 12 november 1945 een extra regentenbesluit uit en stuurde auditeur-generaal Ganshof van der Meersch een omzendbrief de wereld in.⁷⁶

Eens vertrokken volgde een stortvloed van inschrijvingen. De meeste gebeurden in de eerste zes weken van 1946.⁷⁷ Aan de basis van deze toevloed aan inschrijvingen lagen de geplande verkiezingen van 17 februari 1946. Via de lijst werden immers ook kleine collaborateurs geweerd van de stembus.⁷⁸ De druk op de krijgsauditeurs om Duitsgezinden snel op de lijst te plaatsen was waarschijnlijk zeer groot. De namen van ongeveer 18.000 Belgen verscheen in die periode

⁷² Huyse, Hoflack (1998), p. 2596.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Huyse, Dhont (1991), p. 26-27.

⁷⁵ Huyse, Dhont (1991), p. 27.

⁷⁶ Huyse, Dhont (1991), p. 27-28.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Huyse, Hoflack (1998), p. 2596.

op de lijst. Eens de verkiezingen voorbij waren, zakte dit aantal.⁷⁹ In totaal werden 43.093 personen ingeschreven op de lijst van de krijgsauditeurs.⁸⁰

Het einde van de lijst van krijgsauditeurs kwam eind 1947. In juni 1948 kwam er zelfs een correctiewet. Ongeveer 80% van de ingeschrevenen ging daarop in beroep. Daardoor bleven begin 1950 nog ongeveer 20.652 Belgen vervallen van de rechten uit artikel 123sexies SWB. Opvallend is dat er veel meer Vlamingen op de lijst werden geplaatst dan Walen. De reden hiervoor is dat vooral politieke collaborateurs werden ingeschreven op de lijst en dit soort collaboratie nu eenmaal meer voorkwam in Vlaanderen.⁸¹

1.2. De kern van de repressie: de berechting voor het militair gerecht

Dit hoofdstuk handelt over de bestraffing van collaborateurs door de krijgsraden, -hoven en het Hof van Cassatie hun oordeel. In de eerste plaats komen de mogelijke straffen aan bod. Nadien komen de verschillende vormen van inciviek gedrag aan bod die strafbaar waren. Nadien komt ook de praktijk van de Belgische strafrechtelijke repressie na de Tweede Wereldoorlog aan bod. Daarbij wordt in de eerste plaats besproken hoe een proces in zijn werk ging en wie bevoegd was. Tenslotte komen de cijfers aan bod van de strafrechtelijke repressie in België.

1.2.1. Correctionele en criminele straffen

Het Belgische strafwetboek kende een onderscheid tussen correctionele en criminele straffen. Mogelijke criminele straffen voor collaborateurs waren de ter dood veroordeling, dwangarbeid, een opsluiting van vijf à tien jaar, een levenslange of tijdelijke hechtenis en een wettelijke ontzetting.

Dwangarbeid kon zowel levenslang als tijdelijk opgelegd worden. Gevangenen werden hiervoor ondergebracht in tuchthuizen. Hun verblijf daar duurde tien tot vijftien jaar, vijftien tot twintig of

⁷⁹ Huyse, Dhont (1991), p. 28.

⁸⁰ Huyse, Hoflack (1998), p. 23.

⁸¹ Huyse, Dhont (1991), p. 28-30.

hun hele leven. Een deel van de opbrengst van de arbeid, ging naar een fonds voor de veroordeelde zelf. Ook het gezin van de veroordeelde kon daarop aanspraak maken in periodes van nood. Arbeid en een fonds voor de veroordeelde hoorden eveneens bij de opsluiting van vijf tot tien jaar. Daarnaast konden collaborateurs een levenslange of tijdelijke hechtenis opgelegd krijgen. Bij de tijdelijke hechtenis maakten de wetgevers nog eens een onderscheid tussen de gewone (min. 5 jaar, max. 14 jaar) en de buitengewone hechtenis (min. 15 jaar, max. 20 jaar). Een laatste criminele straf was de wettelijke ontzetting. Deze kwam vaak bovenop een andere criminele straf. Door deze ontzetting verloor een veroordeelde de bekwaamheid om zijn goederen te beheren en over zijn goederen te beschikken, tenzij bij testament. Een curator nam in zulke gevallen het beheerrecht over de goederen over.⁸²

Naast de criminele straffen waren er ook de correctionele straffen. Deze bestonden uit een gevangenisstraf van minimum acht dagen en maximum vijf jaar. Correctioneel veroordeelden zaten hun straf uit in verbeterhuizen. Opnieuw maakte arbeid hier deel uit van de straf.⁸³

Al deze straffen voor collaboratie, konden enkel worden opgelegd in tijd van oorlog. Officieel duurde de oorlog in België tot 15 juni 1949. Daardoor konden deze straffen nog lang na bevrijding opgelegd worden.⁸⁴

1.2.2. Van het krijgsauditoraat tot aan het hof van cassatie

Zoals bepaald op 26 mei 1944 behandelde het militaire gerecht de processen van collaborateurs. Het merendeel van het werk voor de berechting gebeurde door het krijgsauditoraat of militair parket. Elke krijgsraad had er zo één. Aan het hoofd ervan stonden een of meerdere krijgsauditeurs en hun substituten. Deze dienst hield zich bezig met alle opsporingen, onderzoeken en vervolgingen. Daarnaast ontvingen ze alle aangiftes, verzamelden inlichtingen, verhoorden getuigen en verdachten, beslisten om zaken te vervolgen of te seponeren, verwezen zaken door naar de krijgsraad en vorderden straffen.⁸⁵ De krijgsauditeur was dus zowel officier van de gerechtelijke politie, magistraat van het openbaar ministerie, onderzoeksrechter en

⁸² Simon, De Beus (1951), pp. 5-8.

⁸³ Simon, De Beus (1951), p. 8-9.

⁸⁴ Huyse (1987), p. 26.

⁸⁵ Huyse, Dhont (1991), p. 69, p. 294.

onderzoeksgerecht. Het krijgsauditoraat kon haar vele taken echter niet allemaal uitvoeren. Een groot probleem was het gemis aan algemene informatie over collaboratie.⁸⁶

Daarom stichtte het auditoraatgeneraal in 1944 een Centrale Dienst voor Documentatie. Deze dienst verzamelde algemene informatie over collaboratie en stelde hierover bundels samen. De dienst vergaarde ook gegevens over individuele verdachten. Daarnaast gaf het lijsten uit met duizenden namen van gezochte collaborateurs. Hiervoor gebruikten zij voornamelijk de archieven van collaborerende organisaties, bedrijven, Duitse burgers en Duitse militaire instanties. Ook de staatsveiligheid, de gerechtelijke politie, de Rijkswacht en de gemeentelijke politiekorpsen hielpen de krijgsauditoraten.⁸⁷

Eens een krijgsauditoraat besliste een collaborateur te berechten, werd deze doorverwezen naar de krijgsraad. Dit militair tribunaal hield zich bezig met de berechting in eerste aanleg van misdrijven tegen de uitwendige veiligheid van de staat. De krijgsraad bestond uit verschillende kamers. Elke kamer had als voorzitter een burgerlijke rechter en bestond uit drie militaire en twee burgerlijke leden. Een loting benoemde de militaire leden voor drie maanden. De burgerlijke leden werden door de koning benoemd voor de hele duur van de repressie.⁸⁸

De krijgsraad kon twee verschillende vonnissen uitspreken: vonnissen op tegenspraak en vonnissen bij verstek. Ongeveer 16% van de uitgesproken vonnissen waren vonnissen bij verstek. Daarbij kreeg de beklaagde meestal de maximumstraf opgelegd. Daarnaast verloren sommige beklaagden bij zulke vonnissen de Belgische nationaliteit. Tegen verstekvonnissen konden veroordeelden wel altijd nog verzet aantekenen. Dan verscheen de zaak een tweede maal voor de krijgsraad en werd de zaak op tegenspraak behandeld. Ook een vonnis op tegenspraak was niet onherroepelijk. Zo kon het krijgsauditoraat verzet aantekenen en de beklaagde kon zelf beroep aantekenen. In ongeveer 28% van de zaken gebeurde dit.⁸⁹

Zulke zaken in tweede aanleg verschenen voor het Krijgshof. Dit bestond uit verschillende kamers die gevestigd waren in Brussel, Gent, Antwerpen en Luik. In deze kamers zetelden drie militaire en twee burgerlijke leden. Aan het hoofd ervan stond een burgerlijk magistraat die een raadsheer was uit het Hof van Beroep. De rol van het krijgsauditoraat werd voor het Krijgshof ingevuld door het auditoraatgeneraal. Deze dienst had ook een leidende en coördinerende rol t.o.v. de krijgsauditoraten, organiseerde de opbouw van de krijgsauditoraten, interpreteerde

⁸⁶ Huyse, Hoflack (1991), p. 2595, p. 2597.

⁸⁷ Huyse, Dhont (1991), p. 23, p. 292.

⁸⁸ Huyse, Dhont (1991), p. 295.

⁸⁹ Huyse, Hoflack (1998), p. 2594.

wettelijke bepalingen en gaf instructies van algemene aard.⁹⁰ Wie na een vonnis door het Krijgshof nog niet akkoord ging, kon zich tot het Hof van Cassatie wenden. 4% van de veroordeelden deed dit effectief.⁹¹

Aan het hoofd van heel deze operatie stond auditeur-generaal Walter Ganshof van der Meersch. Deze was tijdens de ballingschap van de regering in Londen ook betrokken bij de voorbereiding van de repressie.⁹²

1.2.3. De repressie en de groei van het Belgische militaire gerecht

Toen de Belgische regering in Londen besliste medestanders van de Duitse bezetter te berechten voor het militaire gerecht, had ze niet gerekend op het groot aantal beschuldigen. Het militair gerecht, dat aan het einde van de oorlog bestond uit vier krijgsraden en een Krijgshof met enkele kamers, groeide dan ook enorm. 21 krijgsraden met 134 kamers en een Krijgshof met 24 kamers verspreid over de vier steden behandelden op het hoogtepunt van de repressie enkel collaboratiezaken. Daarbovenop hielden nog 50 kamers zich bezig met gewone militaire strafzaken en misdrijven tegen geallieerde legers. Hiervoor werden 872 griffiers, 608 krijgsauditeurs en substituut-auditeurs, 485 burgerlijke en honderden militaire rechters tewerkgesteld. Eind 1945 werd ook nog eens beslist om kleine kamers op te richten. Daar zetelden één burgerlijke magistraat i.p.v. drie en twee militaire leden.⁹³

1.2.4. De cijfers

De eerste uitspraak van een krijgsraad in een collaboratiezaak viel op 29 september 1944. Terugkijkend op het verloop van de repressie, zijn er drie periodes te onderscheiden. De eerste duurde ongeveer een jaar. In deze aanlooperperiode kwam alles traag maar zeker op gang. Tegen oktober 1944 waren ongeveer 370 collaborateurs veroordeeld. In februari en maart 1945 was

⁹⁰ Huyse, Dhont (1991), p. 291, p. 295.

⁹¹ Huyse, Hoflack (1998), p. 2594.

⁹² Huyse, Hoflack (1998), p. 2593.

⁹³ Huyse, Dhont (1991), p. 21, p. 23.

het tempo al wat gestegen. In die maanden werden ongeveer 2.400 uitspraken gedaan. Van april tot en met augustus van dat jaar volgde echter een terugval. De strijd in Duitsland was namelijk beslecht waardoor gevluchte collaborateurs terugkeerden naar Duitsland en er tal van nieuwe zaken werden opgestart. De krijgsauditoraten werden dan ook overstelpt met werk. Daarbovenop verbleven duizenden mensen in interneringskampen. Daarnaast was de stabiliteit op het ministerie van Justitie ver te zoeken. Op één jaar tijd zaten namelijk vier verschillende personen op de ministerstoel: Delfosse, Verboit, du Bus de Warnaffe en uiteindelijk Marcel Grégoire. De continuïteit in het beleid was dan ook ver te zoeken. Toen in de herfst van 1945 uiteindelijk de regering-Van Acker III aantrad, keerde de rust terug en werden de dossiers gedeblokkeerd. De christendemocraten waren immers uit de regering verdwenen, waardoor het aantal tegenstellingen afnam. Bovendien wijzigde de regering de wetgeving⁹⁴, waardoor een aantal remmen wegvielen. In het voorjaar van 1946, in de tweede golf van veroordelingen, kwam het militair gerecht dan op topsnelheid. Dit tempo hield men aan tot in de zomer van 1947. Nadien werden de overblijvende dossiers stilaan afgehandeld.⁹⁵

In totaal werden er binnen de krijgsauditoraten van september 1944 tot eind 1949 728.866 dossiers aangemaakt. Ongeveer 167.520 dossiers daarvan handelden over personen waarover reeds een dossier bestond. Dit betekent dat er in totaal 561.346 dossiers overbleven. 405.067 daarvan, ongeveer 72%, handelden over misdrijven tegen de uitwendige veiligheid van de staat. Daarvan bleven er 288.101 of 71% zonder gevolg. 59.712 of 15% van de aangeklaagden werd buiten vervolging gesteld. 57.254 of 14% van de dossiers leidden effectief tot een rechtszaak voor de krijgsraad. In ongeveer 32% van deze zaken (18.126) deed het Krijgshof een uitspraak in tweede aanleg. 18% of 3.303 personen richtte zich nadien nog tot het Hof van Cassatie.⁹⁶

⁹⁴ De regering-Van Acker voerde de besluitwet van 19 september 1945 en de transactieregeling in. Ook verhoogde ze het aantal krijgsraadkamers. (Huyse, Hoflack (1998), p. 2596.)

⁹⁵ Huyse, Hoflack (1998), p. 2595-2596.

⁹⁶ Huyse, Dhont (1998), p. 23-24.

1.3. Commentaar op de repressie door de Belgische overheid

Dit hoofdstuk bevat een aantal kritieken op de repressie die de Belgische overheid invoerde. De nadruk ligt hier voornamelijk op de kritieken op de repressie die werd uitgevoerd door de militaire rechtbanken.

1.3.1. Illegitimiteit van de repressiewetgeving

De repressie van collaborateurs die door de Belgische overheid na de Tweede Wereldoorlog werd uitgevoerd, is steeds zeer omstreden geweest. Op tal van punten ervan werd en wordt continu commentaar geuit. Een van de meest opvallende werken hierover is het werk *Juridische aspecten van de repressie en epuratie in België*. Dit kritische werk verscheen immers in 1946, toen de repressie nog volop aan de gang was. Het werk is wel, net als zoveel werken over de repressie, doorspekt van subjectieve gegevens.

“De huidige repressie en epuratie is niet de zegepraal van het Recht, is niet “le rétablissement du Droit et le retour à la légalité” zoals de gewezen Eerste Minister Pierlot het aankondigde, niet de uitvoering van een billijke gerechtigheid. Zij is evenmin het energieke verweer van een staatsbestel, dat verraad en ontrouw te bestraffen heeft. Zij is in hoofdzaak de resultante van den haat en den wrok van een groepje politiek kortzichtige Belgische emigranten, die na allerlei voor hen smadelijke gebeurtenissen, hun persoonlijke redding te Londen hebben gezocht, waar de invloed van andere eenzijdige ingelichte of inlichtende Belgische emigranten van het laatste uur hun onbegrip voor de in ons land tijdens de bezetting heerschende toestanden nog heeft aangescherpt. Met regeeringsbeleid voor het algemeen welzijn, heeft deze repressie geen uitstaans.”⁹⁷

Dit citaat uit het bovenstaande werk behandelt het eerste punt van commentaar op de repressie: de wetten die de regering Pierlot had uitgevaardigd werden als onwettig gezien. De regering Pierlot had immers geen rekening gehouden met de tradities van het land, het parlement niet geraadpleegd en de wetten maar laattijdig bekend gemaakt en dan nog alleen in Londen.

⁹⁷ S.n. (1946), p. 17.

Wanneer we de geschiedenis bekijken, zien we dat de regering Pierlot niet enkel het parlement niet raadpleegde, ook de regeringen nadien hebben dit vaak nagelaten. Zij regeerden dan ook tot op het officiële einde van de oorlog met bijzondere machten. Daardoor konden zij beslissen zonder het parlement te raadplegen. Wel zijn parlementsliden er soms in geslaagd, invloed uit te oefenen op de regering via wetsvoorstellen, vragen en interpellaties. Een andere groep die de beslissingen van de regeringen i.v.m. de repressie beïnvloedde, was het verzet. Dat zetelde soms in adviescommissies van het ministerie van Justitie en woog ook op de publieke opinie.⁹⁸

Ook Jan Lenaerts klaagde de bekendmaking van de wetten via het Staatsblad, via strooibiljetten, en via de Londense radio-uitzendingen, twintig jaar na de repressie aan. Een publicatie in Het Staatsblad en de verspreiding van strooibiljetten hadden immers niet hetzelfde effect als wanneer een wet in tijden van vrede uitvoerig werd besproken in de pers. Daarnaast luisterden de personen waarop de wet van toepassing was, waarschijnlijk niet naar de Londense radio-uitzendingen.⁹⁹ De vraag is natuurlijk: wat kon de Belgische regering in ballingschap nog meer doen? Zij was immers in haar handelen ook gebonden door de oorlog.

1.3.2. Retroactieve wetten

Een ander aspect dat werd aangeklaagd, was dat een aantal van de wetten retroactief werkten.¹⁰⁰ Lenaerts stelde zich twintig jaar na de repressie dan ook volledig terecht de volgende vraag:

“Zou het preventieve effect der strafwet niet op een veel doeltreffender wijze bereikt geweest zijn indien men in België reeds op 10 mei 1940 had geweten op basis van welke wetten er zou geoordeeld worden en volgens welke procedureregelen en recht zou gesproken worden in geval van ontrouw aan het vaderland?”¹⁰¹

⁹⁸ Hoflack, Huyse (1995), p. 30-31.

⁹⁹ Lenaerts (1967), p. 567.

¹⁰⁰ Derine (1978), p. 127-128.

¹⁰¹ Lenaerts (1967), p. 565.

1.3.3. Invloed van de politiek op de repressierechtspraak

Een derde aspect van de repressie dat op de korrel werd genomen, is de invloed van de politiek op de repressierechtspraak. Daardoor werd de rechtszekerheid immers ondermijnd.¹⁰² Een vaak geuite commentaar is dat de repressie een afrekening was met het Vlaams-nationalisme¹⁰³. Dit was ook omdat de Duitse bezetter tijdens de Tweede Wereldoorlog, net als tijdens de Eerste, opnieuw een verdelingspolitiek voerde. Zo werden de Vlaamse krijgsgevangenen allemaal vrijgelaten, maar niet alle Waalse. Daarnaast werd een Flamenpolitik gecombineerd met de invoering van de Nieuwe Orde. Zo werden Vlaams-nationalisten en rechtse flaminganten bevoordeeld bij benoemingen en bevorderingen.¹⁰⁴ Dat veel van deze Vlaams-nationalisten na de oorlog in contact kwamen met de repressie, is dan ook logisch. Daarnaast was het zo dat de periode 1940-1950 gekenmerkt werd door een bittere strijd tussen de taalgemeenschappen. Een aantal Walen probeerde na de bevrijding de collaboratie af te wentelen op de Vlamingen.¹⁰⁵ Luc Huyse en Steven Dhont wijzen er echter op dat men van foute gegevens vertrekt wanneer men deze commentaar uit. De cijfers van de politiek veroordeelden liggen inderdaad hoger in Vlaanderen, maar de pro-Duitse bewegingen waren in Vlaanderen veel meer uitgebouwd.¹⁰⁶ Daarnaast becommentarieert men vaak ook de invloed van de wisselende regeringen na de bevrijding op de wetgeving i.v.m. de repressie. Het is inderdaad zo dat de regeringen, die steeds anders waren samengesteld, invloed uitoefenden op die wetgeving. De vraag die we ons hier natuurlijk kunnen stellen, is: doet elke regering dit niet? Bovendien probeerde auditeur-generaal Ganshof van der Meersch de invloed van politici op de militaire rechtspraak zoveel mogelijk te minimaliseren en slaagde daar ook vaak in.¹⁰⁷

¹⁰² S.n. (1946), p. 21.

¹⁰³ Hoflack, Huyse (1995), p. 42.

¹⁰⁴ Wils (1995), p. 14-15.

¹⁰⁵ Huyse (1987), p. 28.

¹⁰⁶ Huyse, Dhont (1991), p. 192, p. 197.

¹⁰⁷ Hoflack, Huyse (1995), p. 31.

1.3.4. Werking van de krijgsauditoraten, -raden en -hoven

Daarnaast lag ook de werking van de krijgsauditoraten, de krijgsraden en de Krijgshoven geregeld onder vuur. Zo werd gesteld dat de vonnissen niet eensluidend waren aangezien verschillende straffen werden opgelegd voor dezelfde misdrijven. Ook werden kleine misdrijven zeer zwaar bestraft en waren de vroege vonnissen veel strenger dan de latere.¹⁰⁸ Dit is intussen algemeen erkend als één van de kenmerken van de repressie, maar het is ook begrijpelijk. Net na de bevrijding waren de gemoederen immers nog erg verhit. Bovendien is de Belgische politiek er één van momenten van polarisatie en momenten van pacificering¹⁰⁹.

Ook de rol van de krijgsauditeur wordt bekritiseerd. Deze verenigde namelijk de rollen van officier van de gerechtelijke politie, magistraat van het openbaar ministerie, onderzoeksrechter en onderzoeksgerecht. Hij besliste dus over de start van onderzoeken, aanhoudingen, de verlenging of beëindiging van een voorlopige hechtenis, huiszoekingen, inbeslagnames, vervolgingen en strafvorderingen. Hierdoor steeg de kans op misbruiken natuurlijk. Bovendien moesten personen die deze functie op zich namen, daardoor overgekwalificeerd zijn. Volgens critici bekleedden onervaren en jonge kandidaten nochtans deze post.¹¹⁰ Ook zouden politieke motieven een rol gespeeld hebben bij aanwervingen.¹¹¹

Andere commentaren zijn dat krijgsauditeurs zich lieten leiden door de publieke opinie¹¹², vaak eenzijdige dossiers opstelden en zonder overtuigende bewijzen iemand konden inschrijven op de lijst van de krijgsauditeurs. Daarmee vermoordde de krijgsauditeurs mensen bovendien burgerlijk. De ingeschrevenen verloren namelijk alle rechten uit artikel 123sexties SWB.¹¹³

Critici als Raymond Derine vinden het bovendien niet kunnen dat de krijgsauditeurs gebruik konden maken van het systeem van transacties. Door verdachten een lichtere straf voor te stellen bij een schuldbekentenis, zette men mensen immers onder druk.¹¹⁴

Ook de militaire leden van de rechtbanken kregen kritiek. Veel van hen zouden namelijk niet objectief geweest zijn. Zij waren namelijk krijgsgevangenen geweest zijn, waardoor ze alle voeling met het thuisland verloren hadden en ook betrokken partij waren.¹¹⁵

¹⁰⁸ S.n. (1946), p. 21.

¹⁰⁹ Hoflack, Huyse (1995), p. 43.

¹¹⁰ Hoflack, Huyse (1998), p. 2595.

¹¹¹ Luyten, Magits (1998), online, <http://www.flwi.ugent.be/btng-rbhc/pdf/BTNG-RBHC,%2028,%201998,%201-2,%20pp%20203-226.pdf>.

¹¹² Derine (1978), p. 128 en Huyse (1987), p. 26.

¹¹³ Derine (1978), p. 137.

¹¹⁴ Derine (1978), p. 128, p. 142.

¹¹⁵ Derine (1978), p. 128 en Huyse (1987), p. 26.

1.3.5. Reactie op de commentaren

Als reactie op deze commentaar op de werking van de militaire rechtbanken verscheen in 1998 in het Belgische Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis een artikel van de pen van Dirk Luyten en Michel Magits. Het werk dat als titel *Aspecten van de werking van de krijgsauditoraten en de rekrutering van militaire parketmagistraten na de Tweede Wereldoorlog* had, weerlegde heel wat van de kritiek. Het basisargument van de auteurs was dat door de zeer hiërarchische structuur van het militaire gerecht Walter-Jean Ganshof van der Meersch heel wat van de aangehaalde problemen had voorkomen en opgelost. Door een indeling van de krijgsauditoraten in secties was hij er namelijk in geslaagd een uniformere vervolgingspolitiek te creëren en de nieuwkomers beter te begeleiden. Deze secties hielden zich namelijk elk bezig met één aspect van de collaboratie. Daarnaast organiseerde de auditeur-generaal regelmatig vergaderingen met de hoofden van de verschillende parketten. Daar werden zaken besproken, de organisatorische kanten van de repressie bekeken en ook praktische problemen opgelost. Daarnaast zorgde Ganshof van der Meersch ervoor dat er van elk vonnis i.v.m. economische collaboratie een kopie belandde op het auditoraatgeneraal. Daar werd dit vonnis gecontroleerd en bij afwijkingen van de richtlijnen moesten de krijgsraden en –hoven zich verantwoorden. Bovendien kwamen magistraten van het auditoraatgeneraal regelmatig op controlebezoek bij de krijgsauditoraten. Verder verleende het auditoraatgeneraal regelmatig advies aan krijgsauditeurs over zaken. Dit versterkte nogmaals het toezicht van het auditoraatgeneraal op de krijgsauditeurs. Tenslotte had het auditoraatgeneraal ook de mogelijkheid om zaken naar zich toe te trekken. In zulke gevallen hield een gespecialiseerde magistraat zich bezig met de zaak. Dit gebeurde echter voornamelijk bij zaken over economische collaboratie die het hele land betroffen.¹¹⁶

Hiermee weerlegden Luyten en Magits al heel wat van de kritieken. Opvallend is echter dat het voornamelijk zaken i.v.m. economische collaboratie waren die extra gecontroleerd werden. Wat met de andere zaken? Door advies te geven controleerde het auditoraatgeneraal inderdaad heel wat zaken. Maar wat met zaken waarin de krijgsauditeur geen raad vroeg? En wat met vonnissen die niet handelden over economische collaboratie?

¹¹⁶ Luyten, Magist (1998), online, <http://www.flwi.ugent.be/btng-rbhc/pdf/BTNG-RBHC,%2028,%201998,%201-2,%20pp%20203-226.pdf>.

2. Vlaamse vrouwen, collaboratie en repressie

2.1. Vrouwen in de collaboratie in Vlaanderen

In de collectieve herinnering leeft heel vaak het beeld van de horizontale collaboratie. Uit tal van studies blijkt echter dat vrouwen aan alle vormen van collaboratie deelnamen. In hun artikel *Schandelijke liefde. Sentimentele collaboratie en haar bestraffing in België na de Tweede Wereldoorlog* besluiten Machteld De Metsenaere en Sophie Bollen dan ook terecht dat het onderzoek naar vrouwelijke collaboratie zich niet meer mag beperken tot onderzoek naar horizontale collaboratie.¹¹⁷

Zo waren veel van de voor collaboratie veroordeelde vrouwen tijdens de Tweede Wereldoorlog lid van organisaties die sympathiseerden met de Nieuwe Orde. Zij werden ook vaak verdacht van of veroordeeld voor politieke collaboratie. Zij waren bovendien heel makkelijk aan te wijzen als collaborateurs: velen hadden tijdens de oorlog immers het uniform van hun organisatie openlijk gedragen¹¹⁸. In Vlaanderen waren de ‘populairste’ Vlaams-nationalistische vrouwenorganisaties het V.N.V.V., de D.M.S., de J.V.A., de V.A.V.V., het D.R.K. en de Vrouwenwerken van de DeVlag.

Deze vrouwenorganisaties van de Vlaamse beweging kennen hun oorsprong in het groeiende besef, tijdens de tweede helft van de 19^e eeuw, dat de steun van vrouwen belangrijk was. Vrouwen gaven namelijk hun eigen opvoeding door aan hun kinderen. Dit wilde zeggen dat wanneer zij Franstalig onderwijs gekregen hadden, zij de Franse cultuur en niet de Vlaamse doorgaven aan hun kinderen. Vandaar dat onderwijs en vorming centraal stonden in de pogingen van de Vlaamse beweging om vrouwen aan haar kant te krijgen.¹¹⁹ Het was de Vlaamse beweging dus niet te doen om de vrouwen, maar wel om de mannen. Omwille van de mannen moesten de vrouwen een goede opleiding krijgen.

In het eerste decennium van de 20^e eeuw ontstonden dan de Vlaamse meisjesbewegingen. Deze moesten Vlaamsgezinde vrouwen creëren, die hun man steunden in zijn strijd voor de Vlaamse onafhankelijkheid en hun kinderen een Vlaamsgezinde opvoeding gaven. Feministische doeleinden hadden deze bewegingen dus allerminst. Wel gaf ze ‘per toeval’ een aantal ongehuwde vrouwen de kans om aan het traditionele rollenpatroon te ontsnappen en naar voor

¹¹⁷ De Metsenaere, Bollen (2007), p. 230, p. 234.

¹¹⁸ Huyse, Dhont (1991), p. 210.

¹¹⁹ Bracke (1999), p. 530.

te treden. Getrouwde vrouwen konden dit onmogelijk doen aangezien zij zich op hun gezin en huishouden moesten concentreren.¹²⁰

Na de Eerste Wereldoorlog slaagde een aantal vrouwen er toch in een plaatsje te krijgen op het mannelijke politieke schouwtoneel. Een aantal van hen ijverde zelfs publiek voor amnestie voor collaborateurs. Daarnaast richtte de Frontpartij een vrouwenafdeling op waardoor vrouwen rechtstreeks betrokken raakten bij de politiek. Tenslotte verschenen er ook een aantal vrouwen op lijsten van Vlaams-nationalistische partijen. Politiek actieve vrouwen bleven desondanks de uitzondering. Het dominante idee van een Vlaamse vrouw was dat van een godsdienstige, zuivere, zedige, zachte, goede, Vlaamse vrouw die zorgde voor de rijkdom, gezondheid en vruchtbaarheid van haar volk en het moederschap zag als haar roeping.¹²¹

De Eerste Wereldoorlog zorgde daarnaast voor een vergroting van de Landsbond voor Katholieke Vlaamse Meisjesstudenten. Na de oorlog breidde deze immers zijn doelpubliek uit. Niet enkel studentes, maar ook kinderen en getrouwde vrouwen werden toegelaten. In 1926 volgde een naamsverandering in de Vlaamsche Landsbond voor Katholieke Vrouwen en Meisjes. Het feit dat de meeste leden afkomstig bleven uit een burgerlijk en Vlaamsgezind milieu, zorgde voor een radicalisering in de Vlaams-nationalistische richting. Bijgevolg werd de leidraad van de organisatie de 'evoluerende radicale Vlaamse gedachte'.¹²²

2.1.1. Het V.N.V.V.

Voor de Tweede Wereldoorlog

Het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond ontstond in 1930 en was een afscheuring van acht bonden van de Vlaamse Landsbond voor Rooms-katholieke Vrouwen en Meisjes. Aan het hoofd stond de Aalsterse Magda Haegens¹²³. De scheiding van de Vlaamse Landsbond kwam er omdat Haegens de Vlaams-radicalen weg wilde.¹²⁴

Het V.N.V.V. richtte zich op volwassen vrouwen en had een eigen periodiek, Nele. Op 22 oktober 1934 werd het V.N.V.V. opgenomen in het V.N.V. Haegens werd daarbij benoemd tot leidster van de vrouwen centrale en werd ook lid van de hoofd raad van het V.N.V. Het Vlaams Nationaal

¹²⁰ Bracke (1999), p. 531.

¹²¹ Bracke (1999), p. 532-533

¹²² Bracke (1999), p. 533-534.

¹²³ Deze wordt vaak Magda Gravez-Haegens genoemd.

¹²⁴ Bracke (1999), p. 535.

Vrouwenverbond nam bovendien de structuur over van het V.N.V.: Haegens stond aan het hoofd van het V.N.V.V., onder haar stonden de algemene leidsters, daaronder de gowleidsters, dan de arrondissementsleidsters, vervolgens de gewestleidsters en uiteindelijk de plaatselijke leidsters. Daarnaast kreeg Haegens in de nieuwjaarsboodschap van 1935 van de V.N.V.-leiding de opdracht zich te richten op de vrouwen en meisjes van Vlaanderen. In functie daarvan werden de *Kerlinneksbonden* die zich bezighielden met meisjeswerking opgericht.¹²⁵

In theorie was enkel de V.N.V.V. leidster, Haegens dus, verantwoording schuldig aan de V.N.V.-leider. In de praktijk ging het er evenwel anders aan toe. Het V.N.V.V. functioneerde namelijk als een annex van het V.N.V. Een annex die vanaf 1934 trouwens serieus groeide. Dat het V.N.V.V. sterk samenhang met het V.N.V. blijkt ook uit het feit dat de nationale activiteiten van beide organisaties bijna altijd samenvielen.¹²⁶

Uit het tijdschrift *Nele* blijkt dat het V.N.V.V. de vrouw zag als een moeder die zich moest opofferen voor haar gezin. Een carrière was dan ook enkel weggelegd voor uitzonderlijke vrouwen. Voor hun huwelijk mochten vrouwen wel een 'vrouwelijk beroep' uitoefenen, nadien hoorden zij aan de haard.

In de aanloop naar & tijdens de Tweede Wereldoorlog

Vanaf 1938 verzuurde de relatie tussen Haegens en de V.N.V.-leiding. De V.N.V.V.-leidster wilde namelijk meer onafhankelijkheid voor haar organisatie.¹²⁷ Daarin dacht zij aan een vereniging met de Dietsche Bond voor Vrouwen en Meisjes 'Ik Dien'. Deze vond echter dat het V.N.V. te weinig 'Groot-Nederlands' was. Daarnaast weigerde het V.N.V.V. op te gaan in een vereniging die buiten het V.N.V. stond. In de herfst van 1940, aan het begin van de Tweede Wereldoorlog, kwamen beide partijen uiteindelijk toch tot een akkoord.¹²⁸ Dit leidde tot het ontslag van Haegens en de benoeming van Odile van den Berghe als haar vervangster. Haegens verliet de organisatie echter niet zomaar. Zo weigerde ze om de ledenlijsten, het drukwerk, de boeken, het geld en het tijdschrift *Nele* af te staan. Het V.N.V.V. begon dan maar een nieuw tijdschrift: *Vrouw en Volk*.¹²⁹

¹²⁵ De Wever (1995), p. 159-160, p. 285.

¹²⁶ De Wever (1995), p. 160, p. 285.

¹²⁷ De Wever (1995), p. 286.

¹²⁸ Bracke, (1998), p. 3620

¹²⁹ De Wever (1995), p. 509 en Bracke (1998), p. 3620.

Het leiderschap van van den Berghe betekende een nieuw begin voor het V.N.V.V. Zij kwam met het V.N.V. overeen dat de leider van het V.N.V. ook aan het hoofd stond van het V.N.V.V. Daarnaast werden de grondbeginselen van het V.N.V. ingevoerd bij de vrouwenorganisatie, werden uniformen ingevoerd en verhuisde het algemeen secretariaat naar het hoofdkwartier van het V.N.V.¹³⁰ Deze laatste wilde duidelijk het risico niet meer lopen het V.N.V.V. te verliezen en versterkte zijn controle over die organisatie.

Tijdens de oorlog had het V.N.V.V. in theorie zes departementen: financies en administratie, pers en propaganda, algemene cultuur en vorming, kindergroepen, moederdienst en hulp en bijstand. In de praktijk kwam daar echter niet veel van in huis aangezien de middelen ervoor ontbraken.¹³¹ De vrouwenorganisatie richtte zich dan ook voornamelijk op sociale werken. Zo werd in november 1942 de vzw Voor Moeder en Kind gesticht. Deze verdedigde de belangen van moeders en kinderen. Daarnaast werden een aantal vakantiehuizen opgericht voor moeders met kleine kinderen.¹³² De vzw had voornamelijk propagandistische doelstellingen en hield zich dan ook voornamelijk bezig met familieleden van V.N.V.-ers en Oostfronters.¹³³ Eind 1943 werd dan ook Gezinshulp opgericht. Deze hield zich voornamelijk bezig met de begeleiding van vrijwillige huishoudhulpjes aan grote gezinnen, ouderen, pas bevallen vrouwen en gezinnen van Oostfrontsoldaten. Daarnaast hielp het V.N.V.V. ook bij Winterhulp.¹³⁴

Aan het begin van de oorlog had het V.N.V.V. ongeveer 4.000 leden (inclusief meisjes), begin 1941 waren dit er nog ongeveer 2.500 (exclusief meisjes). Naar het einde van de oorlog kreeg de populariteit van de organisatie bovendien een serieuze knauw.¹³⁵ Bruno De Wever heeft het in zijn *Greep naar de macht* zelfs over een “*onopvallend bestaan*”.¹³⁶

¹³⁰ De Wever (1995), p. 509.

¹³¹ De Wever (1995), p. 613.

¹³² Bracke (1998), p. 3620.

¹³³ De Wever (1995), p. 613.

¹³⁴ Bracke (1998), p. 3620.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ De Wever (1995), p. 613

Verdinaso

Aan het begin van de oorlog breidde het V.N.V. haar rangen uit met het Verdinaso. Deze organisatie had ook een vrouwenafdeling, namelijk het Verdiviro of Verbond van Dinaso Vrouwen en Meisjes. Deze afdeling was in 1934 opgericht door Cecilia De Langhe, een ex-lid van de Landsbond. Aangezien het Verdinaso gekant was tegen het feminisme en gelijke rechten voor vrouwen en mannen, kreeg de vrouwenafdeling geen autonomie. De leden waren allemaal ouder dan 18 jaar en moesten hun trouw verklaren aan het Verdinaso-programma. De natie, het gezin en de opvoeding van de jeugd stonden centraal in de activiteiten van het Verdiviro. Vrouwen werden dan ook voorgesteld als moeders en opvoedsters en mannen als degenen die belangrijke beslissingen namen. Vrouwen moesten vooral passief aan de zijlijn blijven en hun man steunen. Voor vrouwenarbeid was er dan ook geen plaats. Het Verdinaso pleitte zelfs voor de afschaffing ervan zodat de mannelijke werkloosheid zou dalen. In 1941 ging deze beweging op in de Eenheidsbeweging-V.N.V.¹³⁷

2.1.2. De D.M.S.

Tijdens de bezetting ontstonden er twee splinterorganisaties van het V.N.V.V.: de Dietse Meisjesscharen (D.M.S.) en de Jonge Vrouwenafdeling (J.V.A.). De eerste ontstond zelfs ondanks tegenkanting van hoofdleidster van den Berghe. Op 16 december 1940 gaf V.N.V.-leider Staf De Clercq namelijk de toestemming aan Jetje Claessens om een meisjesorganisatie op te richten.

De D.M.S. richtte zich op vrouwen tot 25 jaar en hield zich voornamelijk bezig met dezelfde dingen als het V.N.V.V. Zo gaf de meisjesorganisatie lessen huishoudkunde, stuurde pakjes naar Oostfrontsoldaten, gaf huishoudelijke hulp aan Oostfrontersgezinnen, onderhield contacten met Vlaamse vrijwillige arbeidsters en deed aan werving voor het Duitse Rode Kruis.¹³⁸

Claessens ijverde voor een volledige onafhankelijkheid van haar organisatie van het V.N.V.V. en kreeg deze midden 1941. De D.M.S.-leidster volgde bovendien zeer strikt het V.N.V.-beleid. In juli van datzelfde jaar was de D.M.S. trouwens opgenomen in de Nationaalsocialistische Jeugd Vlaanderen (N.S.J.V.) als vrouwelijke tegenhanger van de Dietsche Blauwvoetvendels.¹³⁹ Toen

¹³⁷ Bracke (1999), p. 536-538, p. 540.

¹³⁸ Bracke (1998), p. 3620.

¹³⁹ Ibid.

deze laatste in december 1943 stopte met bestaan, bleef de organisatie van Claessens echter overeind. In 1944 kreeg zij zelfs een plaatsje in de Raad van Leiding van het V.N.V. Ongeveer 2.100 Vlaamse vrouwen en meisjes verschenen voor de krijgsraad of het Krijgshof voor lidmaatschap van het V.N.V.V.¹⁴⁰

2.1.3. De J.V.A.

Odile van den Berghe liet zich niet zomaar doen door Jetje Claessens: op 10 januari 1942 stichtte zij de Jonge Vrouwen Afdeling of J.V.A. die zich ook bezighield met meisjeswerking. Door Jetje Claessens erbij te betrekken voorkwam ze protest van die kant. Deze nieuwe afdeling richtte zich op vrouwen tussen de 21 en 30 jaar en op gehuwde vrouwen jonger dan 21 jaar. De J.V.A. gaf aan haar doelpubliek voornamelijk medische en hygiënische informatie, die voornamelijk handelde over het moederschap.¹⁴¹

2.1.4. De Vrouwenwerken van de DeVlag

Na haar afzetting als leidster van het V.N.V.V. verzeilde Magda Haegens in de kringen van de Duitsch-Vlaamsche Arbeidsgemeenschap (DeVlag). Daar vormde zich eind 1941 onder haar leiding een vrouwenorganisatie: de Vrouwenwerken. Haegens slaagde er dankzij de desinteresse van de mannen van de DeVlag in om een vrij autonome vrouwenorganisatie uit te bouwen. Haar Vrouwenwerken hielden zich voornamelijk bezig met de begeleiding van vrouwen tot huismoeders en echtgenotes.¹⁴²

Ongeveer 1.500 vrouwen werden na de oorlog veroordeeld voor lidmaatschap van de DeVlag.¹⁴³

¹⁴⁰ Huyse, Hoflack (1994), p. 33.

¹⁴¹ Bracke (1998), p. 3620.

¹⁴² Bracke (1998), p. 3621.

¹⁴³ Huyse, Hoflack (1994), p. 33.

2.1.5. De V.A.V.V.

Het V.A.V.V. was de Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen. Deze liet vanaf 1 oktober 1941 ook vrouwen toe. Verschillende leden van het V.N.V.V., traden toe tot deze dienst. Daar kregen ze de ideologieën van de dienst te horen, werkten op het land en boden hulp na bombardementen. De reden van hun toetreding, is dat binnen het Vlaams-nationalisme dit enerzijds werd opgehemeld en anderzijds werd gezien als een soort wissel. Enerzijds hemelde men de vrouwen die boerin of verpleegster waren, enorm op omdat zij zo bijdroegen tot de Duitse overwinning. Anderzijds hoopte men de geleverde diensten ooit te verzilveren tegen een onafhankelijk Vlaanderen in het Duitse rijk.¹⁴⁴

2.1.6. Het D.R.K.

Het Deutsche Rote Kreuz of D.R.K. onderhield banden met zowel het V.N.V.V. als de D.M.S. Deze afdeling van het Rode Kruis werd ingezet om soldaten van de Nieuwe Orde te verzorgen. Zowel het V.N.V.V. als de D.M.S. ronselde hiervoor vrouwen en meisjes. Het V.N.V.V. begon hiermee in oktober 1941. Vanaf 1943 werden een aantal van hen ook ingezet aan het Oostfront. Deze diensten werden opnieuw gezien als mogelijke 'wissels'.¹⁴⁵ Vermoedelijk meldden zich ongeveer 800 à 1.000 Vlaamse meisjes en vrouwen aan bij het D.R.K.¹⁴⁶ Vrouwen die dit deden, werden later vervolgd voor militaire collaboratie.

De Metsenaere en Bollen wijzen er in hun artikel *Schandelijke liefde* op dat vrouwen die zich bij het D.R.K. aansloten, vaak gewoon de kans grepen op gratis scholing tot verpleegster. Daarnaast was het ook een kans voor vrouwen om onafhankelijker te worden, onder de controle van hun ouders en omgeving uit te komen en een avontuur te beleven. Een andere mogelijke reden was volgens de twee een liefdesgeschiedenis.¹⁴⁷ Ook Jan Lenaerts wees er in 1967 op dat veel vrouwen bij het D.R.K. gingen omdat zij zo de kans kregen op een opleiding.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Bracke (1998), p. 3620-3621.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Huyse, Hoflack (1994), p. 31.

¹⁴⁷ De Metsenaere, Bollen (2007), p. 238-239.

¹⁴⁸ Lenaerts (1967), p. 566.

2.2. Vrouwen in de repressie in België: cijfergegevens

Collaboratie was voornamelijk een mannenzaak. Binnen de militaire en paramilitaire organisaties was er namelijk amper plaats voor vrouwen. Zij kregen enkel toegang tot het D.R.K. en een aantal politionele diensten. Daarnaast konden vrouwen op maatschappelijk, politiek en economische vlak amper op de voorgrond treden.¹⁴⁹

Amper 12% van de gerechtelijk veroordeelden was dan ook een vrouw. Waarschijnlijk werden ongeveer 6.800 vrouwen veroordeeld door de krijgsraden en –hoven. In de epuratie ligt hun aantal hoger. Daar maakten ze 32% (7.100) van de collaborateurs uit. In totaal werden er dus ongeveer 13.900 vrouwen gestraft voor hun gedrag tijdens de oorlog.¹⁵⁰

Ongeveer 1/3 van die vrouwen, had tegen het einde van de oorlog de leeftijd van 25 jaar bereikt. In totaal liepen ongeveer 1.500 vrouwen een criminele straf op. Dit betekent dat ongeveer 22% van de crimineel veroordeelden een vrouw was. 1.300 van hen kregen een gevangenisstraf van 5 tot 20 jaar. 150 vrouwelijke collaborateurs kregen dan weer te horen dat ze levenslang of 20 jaar in de gevangenis moesten doorbrengen. Bij 63 vrouwen viel het verdict “de doodstraf”. Uiteindelijk werden er maar vier vrouwen effectief geëxecuteerd in België. Bijna alle vrouwen die in contact kwamen met de epuratie en/of het militair gerecht, verloren tijdelijk of levenslang de rechten die opgesomd stonden in artikel 123sexies SWB.¹⁵¹

De meeste vrouwen werden veroordeeld voor één vorm van collaboratie. 33% werd schuldig bevonden aan politieke collaboratie, 39% aan verklikking, 10% aan politieke collaboratie onder verzwarende omstandigheden, 5% aan militaire collaboratie en amper 7% aan diverse combinaties van de verschillende collaboratievormen (t.o.v. 30% van de mannen).¹⁵² Opvallend is het hoge percentage vrouwen dat veroordeeld werd voor verklikking: 39% t.o.v. 4% bij de mannen. Huyse en Hoflack voeren in hun *Onverwerkt verleden. Een naschrift* aan dat vrouwen vaak anderen verklikten omwille van de omstandigheden en niet omwille van politieke sympathieën¹⁵³.

Opvallend is ook het groot percentage vrouwen dat veroordeeld werd voor collaboratie vóór 31 december 1945. Sinds het einde van de oorlog tot dan was 11% van de veroordeelden voor collaboratie immers een vrouw. Alle andere jaren lag dat percentage rond de 5 à 6%¹⁵⁴.

¹⁴⁹ Huyse, Hoflack (1994), p. 28.

¹⁵⁰ Huyse, Hoflack (1994), p. 29, p. 31-32.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Huyse, Hoflack (1994), zie tabel p. 30.

¹⁵³ Huyse, Hoflack (1994), p. 33.

¹⁵⁴ Huyse, Hoflack (1994), p. 34.

❖ Twintig Ninoofse vrouwen & de repressie na de Tweede Wereldoorlog

1. Ninove

De stad Ninove ligt in het zuidoosten van de provincie Oost-Vlaanderen. De stad ligt aan de Dender op de as Aalst-Geraardsbergen. Haar slogan is: *“De oudste, de stoutste en de wijste der steden”*¹⁵⁵.

1.1. Voor de Tweede Wereldoorlog

Luciferdoosje zoals ze gemaakt werden in Ninove

In 1940, aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, telde Ninove 5.490 mannelijke en 5.744 vrouwelijke inwoners.¹⁵⁶ De stad ging de oorlog in als een ware industriestad. De aansluiting op het spoorwegennet in 1857 en de kanalisatie van de Dender tien jaar later hadden immers de industrialisatie van de stad op gang gebracht.¹⁵⁷ Tegen 1937 waren er dan ook 111 nijverheidsinrichtingen met personeel gevestigd.¹⁵⁸ Vooral de textiel- en luciferindustrie floreerden in de stad aan de Dender. Zo besloegen de terreinen van de textiel fabrieken Sofilaine, Fabelta, Etablissement Stichelmans & Fils en Werkhuizen Schuermans al gauw verschillende hectaren. Dit maakte van Ninove het op één na belangrijkste centrum van de textielindustrie in het arrondissement. Bovendien was het ook het belangrijkste centrum van de luciferindustrie in het arrondissement Aalst.¹⁵⁹

Verbazingwekkend is het dan ook niet dat in 1937 ongeveer 76,3 % van de actieve bevolking uit de handel en nijverheid werkte in de industrie. 35,4% daarvan werkte in de textielnijverheid. Nog eens 20,6% werkte in de luciferindustrie. De overige 20,3% werkte verspreid over de

¹⁵⁵ www.ninove.be

¹⁵⁶ Loop van de Bevolking 1857-1960 (s.d.), gemeente Ninove, Adm. Arr. Aalst.

¹⁵⁷ Mainz (2000-2001), http://www.ethesis.net/aalst_textiel/deel_II/aalst_textiel_deel_II_2_3.htm.

¹⁵⁸ Economische en sociale telling op 27.2.1937 – Aantal nijverheidsinrichtingen met tewerkgesteld personeel, gemeente Ninove, Adm. Arr. Aalst.

¹⁵⁹ Mainz (2000-2001), http://www.ethesis.net/aalst_textiel/deel_II/aalst_textiel_deel_II_2_3.htm.

metaal-, hout-, leder-, papier-, voedings-, bouw- en transportindustrie. Logischerwijs bestond 72,8% (of 2969) van de Ninovieters die werkten in de handel of in de nijverheid uit arbeiders. 20,6% van hen was dan weer zelfstandige handelaar, terwijl 6,5% een baan had als bediende. Tenslotte waren er nog negen personen die het beroep van helper uitoefenden.¹⁶⁰

Daarnaast was er ook nog het lagere onderwijs in Ninove. Naast de gemeentelijke meisjes- en jongensscholen¹⁶¹, waren er ook nog de katholieke lagere scholen¹⁶². Ook daar waren verschillende personen, o.a. Celesta K., tewerkgesteld. Daarnaast beschikte Ninove over haar eigen politiekorps en een pastoor voor haar abdijkerk.

Aangezien de industrie in Ninove zo groot was, had dit ook gevolgen voor de Ninoofse cultuur. Zo had de stad Aalst een grote invloed op de oudste, de stoutste en de wijste der steden. Een eerste reden hiervoor was dat Aalst het belangrijkste centrum was van de textielindustrie waardoor er geregeld concurrentie ontstond met die stad. Daarnaast hadden verschillende bedrijven uit Aalst en Ninove dezelfde grote aandeelhouders. De meeste daarvan woonden in Aalst, waardoor ook de hoofdzetel van verschillende Ninoofse bedrijven in die stad gevestigd was. Tenslotte kwamen verschillende bedrijven bij een overname in Aalsterse handen.¹⁶³ Ook op bestuurlijk vlak waren er verbindingen. Ninove behoorde immers tot het administratief arrondissement Aalst.¹⁶⁴ Hierdoor bleef Aalst ook tijdens en na de Tweede Wereldoorlog invloed uitoefenen op Ninove.

1.2. Tijdens de Tweede Wereldoorlog

Veel is er niet bekend over het Ninove van tijdens de oorlog. Historische werken over dit onderwerp bestaan er immers niet. Wat wel vaststaat, is dat tussen Ninove en Waterloo een antitanklijn van ongeveer 35 kilometer liep. Daardoor verbleef aan het begin van de oorlog de vijfde Infanteriedivisie in de buurt van Ninove.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Economische en Sociale telling op 27.2.1937 – Aantal nijverheidsinrichtingen met tewerkgesteld personeel, gemeente Ninove, Adm. Arr. Aalst; Economische en Sociale telling op 27.2.1937 – Aantal handels inrichtingen met tewerkgesteld personeel en Aantal alleenstaande handelaars, gemeente Ninove, Adm. Arr. Aalst.

¹⁶¹ P.V. van verhoor van Delphine H. en verklaring van Hermana D.M. (18/04/1945), vonnis 3623.

¹⁶² De Cooman (2004), <http://www.ikorn.be/~sansec/01info/historiek.htm>.

¹⁶³ Mainz (2000-2001), http://www.ethesis.net/aalst_textiel/deel_II/aalst_textiel_deel_II_2_3.htm.

¹⁶⁴ Economische en sociale telling op 27.2.1937 – Aantal nijverheidsinrichtingen met tewerkgesteld personeel, gemeente Ninove, Adm. Arr. Aalst.

¹⁶⁵ De Vos, Decat (1990), http://www.dbnl.org/tekst/vos_066belg01_01/

Daarnaast vluchtten heel wat Ninovieters na de inval van Duitsland in België op 10 mei 1940 naar Frankrijk. Bovendien kregen heel wat jonge mannen van de plaatselijke machthebbers de raad te vluchten naar Zuid-Frankrijk. Daar verbleven zij in het Centre de Regroupement et d'Instruction en het Centre de Regroupement de l'Armée Belge. Een aantal van hen verbleef daar de hele oorlog, een andere groep keerde terug naar Ninove in augustus 1940.¹⁶⁶

De oorlog had een grote invloed op de Ninoofse industrie. In de eerste plaats kregen de bedrijven te maken met een tekort aan grondstoffen. Daarnaast was de Duitse overheid geïnteresseerd in een aantal Ninoofse bedrijven. Zo schonk zij veel aandacht aan de Fabelta-

vestiging. Deze produceerde immers kunstvezels, wat in een tijd van schaarste aan natuurlijke textielvezels, een erg gegeerd product was. Ook in het Etablissement Stichelmans & Fils, dat garens twijnde, verfde, bleekte en veredelde, waren de Duitse bezetters geïnteresseerd. Dit bedrijf kreeg zelfs een Duitse bewindvoerder.¹⁶⁷

Op 22 december 1942 werden bepaalde delen van Ninove dan gebombardeerd. Het doelwit was waarschijnlijk de Fabelta-vestiging.¹⁶⁸ Het was echter de aangrenzende wolgarenproducent Sofilaine die schade opliep: de productieruimten

van het bedrijf lagen na de aanval in puin. De bedrijfsleiders bleven echter niet bij de pakken zitten en dienden reeds begin 1943, in volle oorlogstijd, een bouwaanvraag in voor het heropbouwen van de vernielde ruimtes.¹⁶⁹ Hieruit kunnen we concluderen dat de Ninoofse bedrijven ondanks de oorlog nog vrij goed bij kas zaten.

Sofilaine was overigens niet het enige bedrijf met schade. Ook het luciferbedrijf Belga Match deelde in de klappen. De schade daar was echter veel geringer.¹⁷⁰

N. V. der Werkhuizen
Sté Ame des Etablissements **SCHUERMANS**
 MAATSCHAPPELIJKE ZETEL : AALST — SIÈGE SOCIAL : ALOST

WEVERIJ TISSAGE
 VAN IJZERGAREN, VOERINGEN RAYONNESTOFFEN EN ALLE NIEUWIGHEDEN
 DE DOUBLURES RAYONNE ET TOUTES NOUVEAUTÉS

BLEEKERIJ **BLANCHISSERIE**
VERVERIJ — APPRETIUR **TEINTURERIE — APPRÊTS**

Fabrieken te Aalst en Ninove Usines à Alost et Ninove

TELEFOON BUREELEN AALST N° 82 en 969
 TELEGRAMMEN : SCHUERMANS AALST
 POSTCHECKREKENING N° 18.19.92
 HANDELSREGISTER AALST N° 256
 Zie ook Stamboeknummer : 637

TÉLÉPHONE BUREAUX ALOST N° 82 et 969
 ADRESSE TÉLÉGR. SCHUERMANS ALOST
 COMPTE CHÈQUES POSTAUX N° 18.19.92
 RÉGISTRÉ DU COMMERCE ALOST N° 256
 Voyez le n° d'immatriculation : 637

**Advertentie van de N.V. 'Werkhuizen
 Schuermans' uit 1943.**

¹⁶⁶ De Schrijver (1982), p. 39.

¹⁶⁷ Mainz (2000-2001), http://www.ethesis.net/aalst_textiel/deel_II/aalst_textiel_deel_II_2_3.htm.

¹⁶⁸ De Schrijver (1982), p. 40.

¹⁶⁹ Mainz (2000-2001), http://www.ethesis.net/aalst_textiel/deel_II/aalst_textiel_deel_II_2_3.htm.

¹⁷⁰ De Schrijver (1982), p. 40.

1.3. Na de Tweede Wereldoorlog

De Tweede Wereldoorlog had geen grote invloed op de populatie van Ninove. De bevolking bleef op ongeveer hetzelfde peil. In 1947 bevolkten 5.411 mannen en 5.736 vrouwen de stad. Ninove bleef een ware industriestad met 137 nijverheidsbedrijven. 40 daarvan richtten zich enkel en alleen op de textielproductie. Logischerwijs werkte een meerderheid van de actieve Ninovieters (61,23%) in de nijverheid. Daar werkten zij vooral in de textielindustrie (26,95 %), de verwerking van natuurlijke producten zoals oliën, tabak, vetten en hout (10,20 %) en de metaalindustrie (5,84 %). Wie geen baan had in de nijverheid, werkte vooral in de handel (14,94 %), de openbare diensten (4,68 %) en het onderwijs (2,57 %).

De meest uitgeoefende job was dan ook die van arbeider: 58,50 % van de actieve bevolking had deze functie. 1.118 Ninovieters of 22,95 % van de actieve Ninoofse bevolking was dan weer zijn eigen baas. Nog eens 15,02 % had een baan als bediende. Tenslotte waren 172 (of 3,53 % van de) inwoners van Ninove helpers.

2. Welke vrouwen?

Twintig van de 5.781 vrouwen die Ninove in 1945 telde¹⁷¹, kwamen na de Tweede Wereldoorlog in contact met de strafrechtelijke repressie na de Tweede Wereldoorlog. In dit onderdeel van deze masterproef worden zij één voor één voorgesteld. Telkens worden eerst een aantal personalia gegeven. Daarop volgt een korte samenvatting van de handelingen van de vrouw tijdens de oorlog. Vervolgens komen het onderzoek naar collaboratie en de gevolgen aan bod. Tenslotte volgt een melding van familieleden die gecollaboreerd zouden hebben.

Dit overzicht werd opgemaakt op basis van het dossier van de vrouwen. Aangezien het dossier van Maria S. ontbrak, zijn er over haar niet zoveel gegevens bekend. Ook een aantal andere dossiers waren niet volledig. Dit ontbreken aan gegevens wordt telkens signaleerd.

2.1. Maria S.

Levensloop

Geboortedatum: 8 mei 1906

Geboorteplaats: Ninove

Beroep: onbekend

Woonplaats: Ninove

Burgerlijke stand: ongehuwd

Kinderen: onbekend¹⁷²

Politieke collaboratie

Maria S. werd na de oorlog veroordeeld tot één jaar gevangenisstraf en het verlies van de rechten uit artikel 123sexies SWB omwille van politieke collaboratie.¹⁷³

¹⁷¹ Loop van de bevolking, gemeente Ninove, Adm. Arr. Aalst.

¹⁷² SB1947/03425.

¹⁷³ Ibid.

2.2. Jacqueline V.d.M.

Jacqueline V.d.M.
in haar D.R.K-
uniform.

Levensloop

Geboortedatum: 21 juni 1923

Geboorteplaats: Roeselare

Beroep: geen

Woonplaats tijdens de oorlog: verhuisde in 1940 naar Ninove.¹⁷⁴

Burgerlijke stand: gehuwd met Albert R. op 16 februari 1946.

Kinderen: één kind¹⁷⁵

In juli 1943 voegde Jacqueline V.d.M. zich bij het Deutsche Rote Kreuz. In afwachting van een reispas kreeg de jonge vrouw in Sint-Niklaas een drie weken durende opleiding.¹⁷⁶ In september 1943 vertrok zij dan naar Duitsland. Wat Jacqueline op dat moment niet wist, was dat zij België nooit meer terug zou zien. Als D.R.K.-verpleegster belandde de jonge vrouw uiteindelijk in Laibach¹⁷⁷, het huidige Ljubljana in Slovenië. Ook na de oorlog bleef Jacqueline in Duitsland. Daar huwde zij op 16 februari 1946 met de Duitse Albert R. Daarbij nam ze de Duitse nationaliteit en de naam van haar echtgenoot aan. Jacquelines huwelijksgeluk was echter van korte duur. Op 11 november 1946 liet zij immers het leven in het kraambed. Haar dochter Heidi overleefde de bevalling wel. De laatste rustplaats van Jacqueline V.d.M werd daardoor de begraafplaats van het Duitse Stuttgart-Vaihingen.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Inlichtingsbulletijn (07/11/1945, vonnis 205.

¹⁷⁵ Afschrift van verslag opgesteld door de R.A. Inspecteur Postoverste (25/04/1948), vonnis 205.

¹⁷⁶ P.V. ten laste van Jacqueline V.d.M. (18/01/1945), vonnis 205.

¹⁷⁷ Brief Jacqueline V.d.M. aan haar ouders (13/08/1944), vonnis 205 en Brief Jacqueline V.d.M. aan haar ouders (12/09/1944), vonnis 205.

¹⁷⁸ Afschrift van verslag opgesteld door de R.A. Inspecteur Postoverste (25/04/1948), vonnis 205.

Lidmaatschap van de DeVlag, de D.M.S. en het D.R.K.

Het Belgische gerecht kreeg aandacht voor Jacqueline V.d.M. in januari 1945. Toen meldde de politie van Sint-Niklaas immers dat Jacqueline een opleiding tot D.R.K.-verpleegster had

Een aantal vrouwen, o.a. Jacqueline V.d.M., bij hun vertrek naar Duitsland als D.R.K.-verpleegster.

gekregen.¹⁷⁹ Daarop stelde het krijgsauditoraat van Gent een onderzoek in naar *“de houding, het gedrag en de bedrijvigheid op politiek gebied”*¹⁸⁰

van Jacqueline. Dit bleef echter tot juli 1946 zonder gevolg. Dan pas kwam er een aanhoudingsbevel.¹⁸¹ Redenen hiervoor waren waarschijnlijk het ontbreken van getuigenissen en

het feit dat Jacqueline nog steeds in Duitsland verbleef. Het aanhoudingsbevel bleef logischerwijs zonder gevolg. Vier maanden later, op 11 november 1946, overleed Jacqueline in

Duitsland¹⁸². Het Belgische gerecht bleef hiervan echter in het ongewisse.

Ze werd dan ook anderhalf jaar later, op 16 januari 1948, gedagvaard. De aanklacht luidde ideologische en militaire collaboratie als lid van de DeVlag, de D.M.S. en het D.R.K.¹⁸³

Logischerwijs daagde Jacqueline niet op voor de zitting van 1 maart 1948. De krijgsraad veroordeelde haar die dag tot vijf jaar gevangenisstraf en het verlies van de rechten uit artikel 123sexies SWB,¹⁸⁴ dit ondanks het feit dat de krijgsauditeur maar twee jaar gevangenisstraf eiste¹⁸⁵.

Eind april 1948 ontving het krijgsauditoraat in Brussel eindelijk een bericht van de post uit Frankfurt dat Jacqueline overleden was.¹⁸⁶ Toch verscheen het vonnis in juni 1948 nog in de Ninoofse krant De Denderklok¹⁸⁷.

¹⁷⁹ P.V. opgemaakt ten laste van V.d.M. Jacqueline (18/01/1945), vonnis 205.

¹⁸⁰ Bericht van krijgsauditoraat Gent aan de Commissaris der Veiligheid van den Staat, de burgemeester, de politiecommissaris en de Commandant der Rijkswacht te Ninove (01/02/1945), vonnis 205.

¹⁸¹ Bevel tot aanhouding (01/07/1946), vonnis 205.

¹⁸² Afschrift van verslag opgesteld door de R.A. Inspecteur Postoverste (25/04/1948), vonnis 205.

¹⁸³ Dagvaarding (16/01/1948), vonnis 205.

¹⁸⁴ Vonnis (01/03/1948), vonnis 205.

¹⁸⁵ P.V. der Openbare Zitting (01/03/1948), vonnis 205.

¹⁸⁶ Afschrift van verslag opgesteld door de R.A. Inspecteur Postoverste (25/04/1948), vonnis 205.

¹⁸⁷ Uittreksel van vonnis in De Denderklok (13/06/1948), vonnis 205.

Ook familieleden van Jacqueline bleven niet buiten schot. Zo zou haar vader lid geweest zijn van de Gestapo, haar broer van de Fabriekswacht en haar moeder leidster van de DeVlag.¹⁸⁸ Het gezin V.d.M. vluchtte dan ook na de bevrijding naar Duitsland. Jacquelines moeder overleed er zelfs. Haar vader en broer keerden na een tijdje terug naar België en werden allebei geïnterneerd.¹⁸⁹

2.3. Anais V.B.

Anais V.B. in haar D.R.K.-
uniform

Levensloop

Geboortedatum: 31 januari 1925

Geboorteplaats: Zandbergen

Beroep: bediende

Woonplaats tijdens de oorlog: verhuisde in 1939 vanuit Denderleeuw naar Ninove.

Burgerlijke stand: gescheiden van Alfons D.S.

Kinderen: geen¹⁹⁰

Van begin 1942 tot april 1944 werkte Anais V.B. als bediende bij de Ninoofse textielfabriek Fabelta.¹⁹¹ In mei 1944 meldde zij zich dan aan bij het D.R.K. in Brussel. Na een korte opleiding in België¹⁹² kreeg zij in het Duitse Heringdorf een intensieve opleiding. Anais' volgende bestemming was Ulm. Daar werd zij een eerste maal tewerkgesteld, nadien volgde Mühlen¹⁹³. Naar eigen zeggen ging zij bij het D.R.K. om de Duitse soldaat Ernst S. te kunnen volgen. Deze leerde zij kennen na haar scheiding van Alfons D.S.¹⁹⁴

¹⁸⁸ P.V. van bijkomende inlichtingen (07/02/1945), vonnis 205.

¹⁸⁹ P.V. van inlichtingen – seining in het C.S.B. (08/11/1945), vonnis 205.

¹⁹⁰ Staat van inlichtingen (29/03/1945), vonnis 1584.

¹⁹¹ P.V. van verhoor van Camiel C. en Henri V.D.F. (06/10/1945), vonnis 1584.

¹⁹² P.V. van verhoor van Juliaan V.B. (06/04/1945), vonnis 1584.

¹⁹³ P.V. van verhoor van Anais V.B. (12/10/1945), vonnis 1584.

¹⁹⁴ P.V. van verhoor van Anais V.B. (24/06/1945), vonnis 1584.

Lidmaatschap van het D.R.K.

Pas in april 1945 meldde de Veiligheid van de Staat uit Brussel aan de politie van Ninove dat Anais lid zou geweest zijn van het D.R.K. Nog diezelfde dag werd de vader van de verdachte hierover ondervraagd en de resultaten werden doorgespeeld aan het Gentse krijgsauditoraat.¹⁹⁵ Anais zelf was op dat moment nog steeds niet teruggekeerd naar België. Pas op 24 juni 1945 kwam zij aan in het repatriëringcentrum van Brussel. Daar sloot de Veiligheid van de Staat haar meteen op en stelde haar ter beschikking van de Brusselse krijgsauditeur.¹⁹⁶ Deze hield haar aan en sloot haar op in de gevangenis van Vorst.¹⁹⁷ In september 1945 verhuisde zij naar de gevangenis van Gent.¹⁹⁸ Daar vroeg de vrouw in december haar voorlopige vrijheid aan.¹⁹⁹ De maand daarop ontdekte men haar naam op een ledenlijst van de DeVlag.²⁰⁰ Later die maand volgde de officiële inbeschuldigingstelling: de Gentse krijgsauditeur vervolgde Anais V.B. voor militaire collaboratie in het buitenland als D.R.K.-lid in 1944 en 1945.²⁰¹ De eerste openbare zitting werd geschorst toen bleek dat de krijgsraad niet reglementair samengesteld was.²⁰² Een tweede poging vond plaats op 9 april 1946. Die dag bevond de krijgsraad Anais schuldig aan militaire collaboratie. De straf luidde: negen maanden gevangenisstraf, twee jaar politietoezicht en het levenslang verlies van de rechten uit artikel 123sexies SWB.²⁰³ In januari 1949 bracht de Rechtbank van Eerste Aanleg van het arrondissement Oudenaarde het verlies van de rechten uit artikel 123sexies SWB terug tot drie jaar.²⁰⁴

¹⁹⁵ P.V. van verhoor van Juliaan V.B. (06/04/1945), vonnis 1584.

¹⁹⁶ P.V. nr. 8.652/45 van de Veiligheid van de Staat - Brussel (23/06/1945), vonnis 1584.

¹⁹⁷ Bevel tot aanhouding (24/06/1945), vonnis 1584.

¹⁹⁸ Bericht Commissaris Generaal bij rechterlijke opdracht van Brussel aan het parket van Brussel (30/11/1946), vonnis 1584.

¹⁹⁹ Brief Albert M. aan de voorzitter van de krijgsraad (14/12/1945), vonnis 1584.

²⁰⁰ Bericht Veiligheid van de Staat (02/01/1946), vonnis 1584.

²⁰¹ Betekeningsvordering (30/01/1946), vonnis 1584.

²⁰² Proces-verbaal der Openbare Zitting (18/02/1946), vonnis 1584.

²⁰³ Vonnis (09/04/1946), vonnis 1584.

²⁰⁴ Vonnis – Uitreksel (03/01/1949), vonnis 1584.

2.4. Celesta K.

Levensloop

Geboortedatum: 4 januari 1889

Geboorteplaats: Denderhoutem

Beroep: onderwijzeres

Woonplaats: verhuisde in 1916 vanuit Denderhoutem naar Ninove

Burgerlijke stand: getrouwd met Raymond D.G.

Kinderen: vijf kinderen²⁰⁵

Ondanks de zorg voor vijf kinderen²⁰⁶ bleef Celesta K. werken in de Ninoofse gemeentelijke meisjesschool. Daar benoemde het Ninoofse schepencollege haar tijdens de oorlog tot hoofdonderwijzeres.²⁰⁷ Eén van haar collega was Jeanne V.S.²⁰⁸

Onwettige benoeming

Celesta K.'s benoeming tot hoofdonderwijzeres vormde de aanleiding tot een onderzoek naar collaboratie. Het naoorlogse schepencollege van Ninove beschouwde het schepencollege van tijdens de oorlog en bijgevolg ook de benoeming van Celesta immers als onwettig. Bijgevolg schorste het in september 1944 de Ninoofse als onderwijzeres. Op 3 februari 1945 richtte het daarover een brief aan het krijgsauditoraat van Gent. Daarin vroeg het een onderzoek naar de vrouw op te starten.²⁰⁹ Het krijgsauditoraat weigerde dit. Eind augustus 1945 deed het gemeentebestuur dan een tweede poging. Celesta's schorsing als onderwijzeres was zonder een onderzoek immers onwettig.²¹⁰ Gelukkig voor hen startte het Gentse Krijgsauditoraat er uiteindelijk toch één.²¹¹

²⁰⁵ Inlichtingsbulletin (09/07/1946), sans-suite 5802/I/46.

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ Brief Burgemeester en schepencollege van Ninove aan de Krijgsauditeur Gent (03/02/1945), sans-suite 5802/I/46.

²⁰⁸ P.V. van verhoor van Delphine H. en verklaring van Hermana D.M. (18/04/1945), vonnis 3623.

²⁰⁹ Brief Burgemeester en schepencollege van Ninove aan de Krijgsauditeur Gent (03/02/1945), sans-suite 5802/I/46.

²¹⁰ Brief gemeentebestuur Ninove aan krijgsauditeur Gent (28/08/1945), sans-suite 5802/I/46.

²¹¹ Bevel tot huiszoeking (12/02/1946), sans-suite 5802/I/46.

Tot een vervolging kwam het evenwel niet. Desondanks bleef Celesta K. niet ongestraft. De Bestendige Deputatie van de provincie Oost-Vlaanderen stemde op 16 april 1947 immers toch in met haar schorsing. Daartegen tekende de vrouw in augustus 1949 beroep aan. Tijdens de beroepszitting kreeg zij gedeeltelijk gelijk: haar schorsing werd teruggebracht tot vijf jaar vanaf de datum waarop ze was uitgesproken.²¹²

Ook andere gezinsleden van de familie D.G.-K. kregen te maken met de naoorlogse repressie. Zo was Celesta's echtgenoot tijdens de oorlog gemeentesecretaris van Aspelare en Sint-Antelinckx. Bijgevolg interneerde het verzet hem op 3 september 1944. Ook Celesta's zoon werd verdacht van lidmaatschap van een pro-Duitse beweging.²¹³ Daarnaast kwamen ook twee van haar dochters, Helena en Maria, in contact met de repressie.²¹⁴ Hun zaken worden hierna uitvoeriger besproken.

2.5. Helena D.G.

Levensloop

Geboortedatum: 12 december 1922

Geboorteplaats: Ninove

Beroep: bediende

Woonplaats tijdens de oorlog: woonde heel haar leven in Ninove

Burgerlijke stand: ongehuwd

Kinderen: geen²¹⁵

Tijdens de oorlog maakte zij deel uit van de D.M.S. en droeg daarvan het uniform.²¹⁶

²¹² Uittreksel uit de minuten berustende ter Griffie van het Hof van Beroep, nr. 80/49 van het parket, nr 1213 van algemene rol (04/04/1949), sans-suite 5802/I/46.

²¹³ Brief Burgemeester en schepencollege van Ninove aan de Krijgsauditeur Gent (03/02/1945), sans-suite 5802/I/46.

²¹⁴ Dossier Maria en Helena D.G., sans-suite 4441/I/45.

²¹⁵ Inlichtingsbulletin (04/12/1946), sans-suite 4441/I/45.

²¹⁶ P.V. van verhoor van Helena D.G. (02/10/1944), sans-suite 4441/I/45.

Lidmaatschap de DeVlag en de D.M.S.

De plaatselijke Witte Brigade zette Celesta K.'s oudste dochter op 2 oktober 1944 vast in het interneringskamp van Ninove.²¹⁷ Een lijst van de DeVlag-leden bij de familie V.d.M. in Ninove vormde hiervoor de aanleiding. Dit feit werd bovendien meteen overgemaakt aan de procureur des Konings van Oudenaarde.²¹⁸ 2 oktober 1944 was dan ook de dag waarop het onderzoek naar Helena D.G. aanving.²¹⁹

Tegen eind november 1944 verbleef Helena in het interneringskamp van Geraardsbergen. Daar diende zij een verzoekschrift tot vrijlating in.²²⁰ Begin maart 1945, toen de Ninoofse reeds verbleef in de gevangenis van Gent²²¹, ging de Tweede Commissie van Advies van het arrondissement Oudenaarde daarop in. Helena moest zich wel twee maal per dag aanmelden bij de politie.²²²

Deze voorwaardelijke vrijlating betekende echter niet het einde van het gerechtelijk onderzoek. Dat kwam pas op 23 oktober 1946. Toen besloot de Gentse krijgsauditeur immers Helena D.G. niet te vervolgen.²²³ Begin januari 1947 volgde dan toch nog haar voorlopige inschrijving op de lijst van de krijgsauditeurs.²²⁴ Op 9 december 1948 werd deze definitief,²²⁵ althans tot in september 1949. Toen besliste de Rechtbank van Eerste Aanleg van het arrondissement Oudenaarde immers dat de Ninoofse de rechten uit artikel 123sexies SWB nooit had mogen verliezen. Haar inschrijving werd dan ook volledig ongedaan gemaakt.²²⁶

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ P.V. nr. 1341 van de Veiligheid van de Staat - Geraardsbergen (06/02/1946), sans-suite 4441/l/45.

²¹⁹ P.V. van verhoor van Helena D.G. (02/10/1944), sans-suite 4441/l/45.

²²⁰ Bericht Tweede Commissie van Advies van het arr. Oudenaarde (27/11/1944), sans-suite 4441/l/45.

²²¹ Bericht Tweede Commissie van Advies van het arr. Oudenaarde (05/03/1945), sans-suite 4441/l/45.

²²² Advies tot opheffing der interneering (02/03/1945), sans-suite 4441/l/45.

²²³ Bevel van buitenvervolginstelling (23/10/1946), sans-suite 4441/l/45.

²²⁴ Betekeningsvordering (22/01/1947), sans-suite 4441/l/45.

²²⁵ Betekeningsvordering (09/12/1948), sans-suite 4441/l/45.

²²⁶ Vonnis – Uitreksel (26/09/1948), sans-suite 4441/l/45.

2.6. Maria D.G.

Levensloop

Geboortedatum: 31 januari 1925

Geboorteplaats: Ninove

Beroep: studente

Woonplaats tijdens de oorlog: woonde heel haar leven in Ninove

Burgerlijke stand: ongehuwd

Kinderen: geen²²⁷

Reeds voor de oorlog was Maria D.G. lid van de D.M.S. Volgens haar zegde zij het lidmaatschap daarvan eind 1940 op.²²⁸ Daarnaast schreef zij brieven met een oostfrontsoldaat.²²⁹ Ook zou zij lid geweest zijn van de DeVlag.²³⁰

Lidmaatschap van de DeVlag en de D.M.S.

Net als haar zus Helena werd Maria D.G. begin oktober 1944 door de Witte Brigade vastgezet in het interneringscentrum van Ninove, dit op verdenking van D.M.S.-lidmaatschap.²³¹ Een paar dagen later startte het krijgsauditoraat van Gent een onderzoek naar de jonge vrouw.²³² Eén maand later dook dan de verdenking op van lidmaatschap van de DeVlag. Maria's naam prijkte immers, net als die van haar zus, op een ledenlijst van de DeVlag die gevonden was bij de vader van Jacqueline V.d.M.²³³ Veertien dagen later, op 27 november 1944, diende de Ninoofse een verzoekschrift tot invrijheidstelling in vanuit het interneringscentrum van Geraardsbergen.²³⁴ Pas twee en een halve maand later boog de Tweede Commissie van Advies van het arrondissement Oudenaarde zich over de zaak. Maria werd vrijgelaten, maar moest zich tweemaal per dag

²²⁷ Staat van inlichtingen (s.d.), sans-suite 4441/I/45.

²²⁸ P.V. van verhoor van Maria D.G. (02/10/1944), sans-suite 4441/I/45.

²²⁹ Brief aan Alfred B. (s.d.), sans-suite 4441/I/45.

²³⁰ P.V. nr. 1340 van de Veiligheid van de Staat - Geraardsbergen (06/02/1946), sans-suite 4441/I/45.

²³¹ P.V. van verhoor van Maria D.G. (02/10/1944), sans-suite 4441/I/45.

²³² Bericht krijgsauditoraat Gent (14/10/1944), sans-suite 4441/I/45.

²³³ P.V. nr. 1340 van de Veiligheid van de Staat - Geraardsbergen (06/02/1946), sans-suite 4441/I/45.

²³⁴ Bericht Tweede Commissie van Advies van het Arr. Oudenaarde aan de Krijgsauditeur van Oost-Vlaanderen (27/11/1944), sans-suite 4441/I/45.

melden bij de politie.²³⁵ Ook liep het onderzoek nog verder. Zo dook in november 1945 Maria's naam op op een lijst van beschermende leden van de Algemene S.S. Vlaanderen.²³⁶ Op 23 oktober 1946 werden dan zowel Maria als haar zus Helena buiten vervolging gesteld.²³⁷ Toch kende de zaak nog een staartje. In februari 1947 schreef de Gentse krijgsauditeur haar immers voorlopig in op de lijst van de krijgsauditeurs.²³⁸ In december 1948 werd dit definitief.²³⁹ In juni 1949 gaf de Rechtbank van Eerste Aanleg van het Arrondissement Oudenaarde haar de rechten, die zij door deze inschrijving was kwijtgespeeld, terug.²⁴⁰

2.7. Jeanne V.S.

Levensloop

Jeanne V.S. op een
paspoortfoto

Geboortedatum: 26 januari 1921

Geboorteplaats: Ninove²⁴¹

Beroep: onderwijzeres

Woonplaats: woonde heel haar leven in Ninove

Burgerlijke stand: ongehuwd²⁴²

Kinderen: één kind²⁴³

In 1941 sloot Jeanne V.S. zich aan bij de N.S.J.V. Deze benoemde haar tot schaarleidster²⁴⁴ en bezorgde haar een baan in de gemeentelijke meisjesschool van haar geboortestad.²⁴⁵ In september 1942 werd zij onderwijzeres in de Ninoofse gemeentelijke jongensschool waar Celesta K. hoofdonderwijzeres was.²⁴⁶ Deze overplaatsing zorgde voor heel wat commotie: één van haar nieuwe collega's beschouwde deze

²³⁵ Advies tot opheffing der interneering (23/02/1945), sans-suite 4441/l/45.

²³⁶ Bericht van de Centrale Dienst voor Documentatie (27/11/1945), sans-suite 4441/l/45.

²³⁷ Bevel van Buitenvervolginstelling (23/10/1946), sans-suite 4441/l/45.

²³⁸ Betekeningsvordering (14/02/1947), sans-suite 4441/l/45.

²³⁹ Betekeningsvordering (09/12/1948), sans-suite 4441/l/45.

²⁴⁰ Vonnis – uitspraak (06/10/1949), sans-suite 4441/l/45.

²⁴¹ Uitspraak uit geboorteregister van de stad Ninove (21/04/1945), vonnis 3623.

²⁴² Vragenlijst bij aanvraag paspoort (13/09/1943), vonnis 3623.

²⁴³ Uitspraak uit geboorteregister van de stad Ninove (21/04/1945), vonnis 3623.

²⁴⁴ Uiteenzetting der zaak (24/06/1946), vonnis 3623.

²⁴⁵ P.V. van verhoor van Jeanne V.S. (23/05/1945), vonnis 3623.

²⁴⁶ P.V. van verhoor van Delphine H. en verklaring van Hermana D.M. (18/04/1945), vonnis 3623.

immers als onwettig en diende klacht in bij het Provinciaal Gouvernement. Eind 1942 resulteerde dit in het ontslag van Jeanne V.S.²⁴⁷

In april 1943 sloot de 22-jarige Jeanne zich dan aan bij de K.L.V. of Kinderlandverschickung. In dienst van deze organisatie was zij in verschillende kampen Lagerleiterin. In september nam zij dan in Mittelberg de leiding van een K.L.V.-kolonie met 42 Vlaamse kinderen op zich. Daar sloot zij zich ook aan bij de Hitlerjugend. In februari 1944 keerde de jonge vrouw dan terug naar Ninove.²⁴⁸

Tijdens haar verblijf in Duitsland knoopte Jeanne V.S. een relatie aan met de Vlaamse K.L.V.-leider Aimé S. Uit brieven naar hem blijkt dat de Ninoofse begin september 1944 terug wilde naar Duitsland en naar haar vriend. Zo schreef zij op 31 augustus 1944 het volgende:

“Het enige wat me weerhoudt om mijn besluit te nemen zijn mijn ouders. Ikzelf hunker naar Duitschland, naar jou, maar wat gaat hier met hen gebeuren als de zaken zoo voortgaan? Ik ben zinnens morgen toch naar Brussel te rijden en op de Dienststelle te vragen of er nog mogelijkheid bestaat om te vertrekken.”²⁴⁹

Jeanne keerde inderdaad terug naar Duitsland²⁵⁰ om haar geliefde te ontmoeten. Tijdens een tweedaagse hereniging in september 1944 raakte zij bovendien zwanger.²⁵¹ Daarop besloten de toekomstige ouders te huwen.²⁵² Of zij uiteindelijk trouwden is onduidelijk.

Lidmaatschap van de N.S.J.V. en de K.L.V.

Het startsein voor een onderzoek naar collaboratie door Jeanne V.S. werd gegeven op 7 maart 1945. Toen meldde de Veiligheid van de Staat immers dat er bewijzen van collaboratie gevonden waren.²⁵³ Vervolgens vaardigde het krijgsauditoraat van Gent een aanhoudingsbevel uit. De beschuldiging luidde *“’s vijands politiek in de hand te hebben gewerkt”*²⁵⁴.²⁵⁵ De hoogzwangere Jeanne V.S. bleef echter op vrije voeten tot 23 mei 1945. Toen werd zij gearresteerd in het repatriëringcentrum van Doornik. Daar verbleef zij omwille van haar toestand een aantal dagen

²⁴⁷ P.V. van verklaring van Hermana D.M. (18/04/1945), vonnis 3623; P.V. van verhoor van Jeanne V.S. (23/05/1945), vonnis 3623.

²⁴⁸ P.V. van verhoor van Jeanne V.S. (23/05/1945), vonnis 3623.

²⁴⁹ Brief Jeanne V.S. aan Aimé S. (31/08/1944), vonnis 3623.

²⁵⁰ P.V. nr. 217 van de politie van Ninove (29/03/1945), vonnis 3623.

²⁵¹ P.V. van verhoor van Aimé S. (01/10/1945), vonnis 3623.

²⁵² Brief Janneke en Siegfried aan Jeanne V.S. (16/02/1945), vonnis 3623.

²⁵³ Brief van de Veiligheid van den Staat aan de Krijgsauditeur in Brussel (07/03/1945), vonnis 3623.

²⁵⁴ Bevel tot aanhouding (01/05/1945), vonnis 3623.

²⁵⁵ Ibid.

in het burgerziekenhuis²⁵⁶. Op 31 mei werd zij dan overgebracht naar de Nieuwe Wandeling in Gent²⁵⁷. Vier dagen later beviel zij in het Gentse moederhuis van een zoontje²⁵⁸, George²⁵⁹. Moeder en zoon werden nadien terug overgebracht naar de gevangenis. Vervolgens diende Jeanne in september 1945 een verzoekschrift tot voorlopige invrijheidstelling in.²⁶⁰ Eén maand later ging de krijgsraad daarop in.²⁶¹ De jonge moeder moest wel intrekken bij haar 'schoonfamilie'²⁶² in Ieper en zich wekelijks melden bij de plaatselijke politie.²⁶³ Daarnaast werd Ninove verboden terrein.²⁶⁴

De rechtszitting van 7 augustus 1946 ging uiteindelijk niet door toen de krijgsraad niet reglementair samengesteld bleek te zijn.²⁶⁵ Twee maanden later, op 2 oktober, lukte het wel. De beschuldiging luidde: politieke collaboratie en propaganda.²⁶⁶ Hiervoor vorderde de krijgsauditeur twee jaar gevangenisstraf en een levenslang verval van de rechten uit artikel 123sexies SWB.²⁶⁷ Jeanne V.S. liep uiteindelijk één jaar gevangenisstraf op en verloor levenslang de rechten uit artikel 123sexies.²⁶⁸ Dit laatste impliceerde ook dat zij haar broodwinning verloor. Zij mocht immers geen les meer geven.²⁶⁹

In 1952 tekende de Ninoofse dan net als vele andere vrouwen beroep aan tegen deze beslissing. De Rechtbank van eerste Aanleg van het arrondissement Oudenaarde volgde haar gedeeltelijk en zwakte de straf af. Bijgevolg kreeg zij na acht jaar bijna alle rechten uit artikel 123sexies terug. De rechten uit littera C. kreeg zij echter niet terug. Jeanne bleef dus uitgesloten van het onderwijs.²⁷⁰

²⁵⁶ Brief van verpleegster van het burgerziekenhuis van Doornik aan de auditeur-generaal (29/05/1945), vonnis 3623.

²⁵⁷ P.V. nr. 2029 van de Rijkswachtbrigade van Doornik (02/06/1945), vonnis 3623; Betekeningsvordering (01/06/1945), vonnis 3623.

²⁵⁸ P.V. van verhoor van Oscar V.S. (13/06/1945), vonnis 3623.

²⁵⁹ Staat van inlichtingen (08/06/1946), vonnis 3623.

²⁶⁰ Brief van Jeanne V.S. aan de voorzitter van de Krijgsraad te Gent (24/09/1945), vonnis 3623.

²⁶¹ Opheffing van bevel tot aanhouding (01/10/1945), vonnis 3623.

²⁶² Haar advocaat had dit reeds voorgesteld in een verzoek tot voorwaardelijke invrijheidsstelling. Brief Charles F. aan de Krijgsauditeur van Gent (02/08/1945), vonnis 3623.

²⁶³ Brief van de Consultatieve Commissie van het arr. Gent aan de Krijgsauditeur van Oost-Vlaanderen (11/10/1945), vonnis 3623.

²⁶⁴ P.V. nr. 367 van politie van Ninove (04/06/1946), vonnis 3623

²⁶⁵ P.V. der Openbare Zitting (07/08/1946), vonnis 3623.

²⁶⁶ Uiteenzetting der zaak (24/07/1946), vonnis 3623.

²⁶⁷ P.V. der Openbare Zitting (02/10/1946), vonnis 3623.

²⁶⁸ Belgisch Staatsblad, p. 956, nr. 48985, vonnis 3623.

²⁶⁹ Simon, De Beus (1951), p. 48.

²⁷⁰ Vonnis – Uitreksel (28/01/1953), vonnis 3623.

2.8. Gabrielle D.L.

Levensloop

Geboortedatum: 8 augustus 1897

Geboorteplaats: Meerbeke

Beroep: huisvrouw

Woonplaats: Ninove

Burgerlijke stand: gehuwd met Leopold D.B.

Kinderen: zeven kinderen²⁷¹

Het gezin van Gabrielle D.L. verbleef tijdens de oorlog korte tijd in Gent. Het keerde pas eind 1943 terug naar Ninove.²⁷² In 1937 werd Gabrielle in Ninove lid van het V.N.V.V. Vlak voor de bevrijding vluchtte het gezin D.B.-D.L. naar Duitsland. De reden hiervoor was, volgens Gabrielle, dat zij bezorgd was over het welzijn van haar kinderen.²⁷³ Godelieve D.B., Gabriëlle's oudste dochter, had evenwel een andere theorie.²⁷⁴ Het gezin verbleef uiteindelijk vijf maanden in Wenen. Begin maart 1945 verlieten zij die stad uit angst voor de Russen. Op de terugweg ontmoetten zij dan een aantal Engelse soldaten die hen per auto en trein repatrieerden. Op 14 juli 1945 kwam het gezin aan in het repatriëringcentrum van Brussel.²⁷⁵

Lidmaatschap van de DeVlag en het V.N.V.V.

De aankomst in het repatriëringcentrum vormde het startsein voor een onderzoek naar collaboratie door Gabrielle D.L.²⁷⁶, Leopold D.B. en hun kinderen Godelieve en Herman²⁷⁷. De Veiligheid van de Staat zette dit viertal dan ook meteen vast en stelde hen ter beschikking van de krijgsauditeur.²⁷⁸ Ook de jongste zoon van het gezin, de zevenjarige Guido, werd opgesloten.²⁷⁹ Eén dag later besliste de Brusselse krijgsauditeur Gabrielle te interneren in de gevangenis van

²⁷¹ Inlichtingsbulletijn (03/10/1946), sans-suite 8462/I/45.

²⁷² Inlichtingsbulletijn (12/09/1945), sans-suite 8462/I/45.

²⁷³ P.V. van verhoor van Gabrielle D.L. (14/06/1945), sans-suite 8462/I/45.

²⁷⁴ P.V. van verhoor van Godelieve D.B. (26/06/1945), sans-suite 6878/I/45.

²⁷⁵ P.V. van verhoor van Gabrielle D.L. (14/06/1945), sans-suite 8462/I/45.

²⁷⁶ Ibid.

²⁷⁷ P.V. van verhoor van Godelieve D.B. (26/06/1945), sans-suite 6878/I/45.

²⁷⁸ P.V. van verhoor van Gabrielle D.L. (14/06/1945), sans-suite 8462/I/45.

²⁷⁹ P.V. van verhoor van Godelieve D.B. (26/06/1945), sans-suite 6878/I/45.

Vilvoorde.²⁸⁰ De Derde Consultatieve Commissie van het arrondissement Gent liet haar daaruit eind augustus 1945 voorlopig vrij.²⁸¹ Gabrielle kreeg wel een verplichte verblijfplaats in de gemeente Erembodegem.²⁸²

Het onderzoek naar Gabrielle spitste zich voornamelijk toe op haar vermoedelijke lidmaatschap van het V.N.V.V.²⁸³ en de DeVlag²⁸⁴. Als gevolg daarvan schreef de Gentse Krijgsauditeur Gabrielle in augustus 1946 voorlopig in op de lijst van de krijgsauditeurs.²⁸⁵

Twee en een halve maand later volgde dan de beslissing de Ninoofse niet te vervolgen *“aangezien de bezwaren niet voldoende²⁸⁶”* waren.²⁸⁷ Desondanks volgde ook een definitieve inschrijving op de lijst.²⁸⁸

De Rechtbank van Eerste aanleg van het arrondissement Oudenaarde draaide deze beslissing echter volledig terug in 1949. Bijgevolg kreeg Gabrielle D.L. alle rechten uit artikel 123sexies SWB terug.²⁸⁹

2.9. Godelieve D.B.

Levensloop

Geboortedatum: 4 juli 1927

Geboorteplaats: Ninove

Beroep: bediende

Woonplaats: Ninove

Burgerlijke stand: ongehuwd

Kinderen: geen²⁹⁰

²⁸⁰ Vordering tot ingevangenisstelling (15/06/1945), sans-suite 8462/l/45.

²⁸¹ Bericht Derde Consultatieve Commisie Arr. Gent aan de krijgsauditeur van Gent (31/08/1945), sans-suite 8462/l/45.

²⁸² Inlichtingsbulletijn (12/09/1945), sans-suite 8462/l/45.

²⁸³ Bericht Centrale Dienst voor Documentatie aan de krijgsauditeur van Brussel (10/04/1946), sans-suite 8462/l/45.

²⁸⁴ P.V. nr. 1334 van de Veiligheid van de Staat - Geraardsbergen (04/02/1946), sans-suite 8462/l/45.

²⁸⁵ Betekeningsvordering (01/08/1946), sans-suite 8462/l/45.

²⁸⁶ Bevel van buitenvervolginstelling (17/10/1946), sans-suite 8462/l/45.

²⁸⁷ Ibid.

²⁸⁸ Vonnis (03/01/1949), sans-suite 8462/l/45.

²⁸⁹ Ibid.

²⁹⁰ Inlichtingsbulletijn (28/06/1945), sans-suite 6878/l/45.

Naast een kort verblijf in Gent woonde Godelieve D.B. heel haar leven in Ninove.²⁹¹ In 1937 werd zij, net als haar moeder²⁹², lid van het V.N.V.V. Daarnaast ging zij bij de Ninoofse cel van de D.M.S. Naar eigen zeggen zei ze dat lidmaatschap in 1942 op.²⁹³

Vlak voor de bevrijding vluchtte Godelieve samen met haar familie naar Duitsland. Daarover vertelde zij dat de leiders van het V.N.V. hen dit hadden bevolen. Na een verblijf van ongeveer vijf maanden in Wenen²⁹⁴ begon het gezin begin maart 1945 aan haar terugkeer naar België. Op 14 juli 1945 kwam de familie aan in het repatriëringcentrum van Brussel.²⁹⁵

Lidmaatschap van de DeVlag, de D.M.S. en het V.N.V.V.

Zoals reeds vermeld werd Godelieve D.B. bij aankomst in Brussel door de Veiligheid van de Staat opgesloten en ter beschikking gesteld van de krijgsauditeur.²⁹⁶ In tegenstelling tot haar moeder werd Godelieve nog diezelfde dag in voorlopige vrijheid gesteld.²⁹⁷ Ook haar zevenjarig broertje Guido werd vrijgelaten. Samen trokken zij in bij hun grootmoeder in de gemeente Denderleeuw.²⁹⁸ Deze vrijlating betekende echter niet het einde van het onderzoek. Nadat Godelieves naam gevonden was op een lijst van de Ninoofse DeVlag, werd zij bovendien verdacht van lidmaatschap daarvan.²⁹⁹

Toch besliste de Gentse krijgsauditeur in augustus 1946 om Godelieve D.B. niet te vervolgen. Zij had immers het openbaar belang niet geschaad en de epuratie voldeed.³⁰⁰ Twee maanden later volgde dan de voorlopige inschrijving op de lijst van de krijgsauditeurs.³⁰¹ Ook de definitieve inschrijving volgde.³⁰²

Begin 1949 tekende de Ninoofse, net als haar moeder, beroep aan. Ook zij kreeg gelijk en kreeg de rechten uit artikel 123sexies SWB terug.³⁰³

²⁹¹ Inlichtingsbulletijn (12/09/1945), sans-suite 8462/I/45.

²⁹² P.V. van verhoor van Gabrielle D.L. (14/06/1945), sans-suite 8462/I/45.

²⁹³ P.V. van verhoor van Godelieve D.B. (14/06/1945), sans-suite 6878/I/45.

²⁹⁴ P.V. van verhoor van Godelieve D.B. (26/06/1945), sans-suite 6878/I/45.

²⁹⁵ P.V. van verhoor van Gabrielle D.L. (14/06/1945), sans-suite 8462/I/45.

²⁹⁶ P.V. van verhoor van Godelieve D.B. (26/06/1945), sans-suite 6878/I/45.

²⁹⁷ P.V. van verhoor van Godelieve D.B. (14/06/1945), sans-suite 6878/I/45.

²⁹⁸ P.V. van verhoor van Godelieve D.B. (26/06/1945), sans-suite 6878/I/45.

²⁹⁹ P.V. nr. 1330 van de Veiligheid van de Staat - Geraardsbergen (06/02/1946), sans-suite 6878/I/45.

³⁰⁰ Bevel van buitenvervolginstelling (07/08/1946), sans-suite 6878/I/45..

³⁰¹ Betekeningsvordering (22/11/1946), sans-suite 6878/I/45.

³⁰² Vonnis (28/02/1949), sans-suite 6878/I/45.

³⁰³ Ibid.

2.10. Gabriëlla V.M.

Levensloop

Geboortedatum: 10 maart 1919

Geboorteplaats: Ninove

Beroep: huisvrouw

Woonplaats: Ninove

Burgerlijke stand: gehuwd met Etienne V.d.M.

Kinderen: één kind³⁰⁴

Gabriëlla V.M. was reeds voor de oorlog lid van de D.M.S. Na haar huwelijk in maart 1943 met Etienne V.d.M. werd zij daaruit ontslagen. Daarnaast maakte zij ook deel uit van het ViVo en vergezelde ze een groep kinderen naar Duitsland in augustus 1941. Tenslotte was zij in 1942 ook drie maanden lid van de DeVlag.³⁰⁵

Lidmaatschap van de DeVlag, de D.M.S. en ViVo

Het onderzoek naar Gabriëlla V.M. startte pas in januari 1946. Toen merkte de Veiligheid van de Staat haar naam op in een bundel met als titel "*Kinderlandverschickung – vacantie – reizen naar Duitsland*³⁰⁶". Deze bundel, die een lijst van kinderen die naar Duitsland op vakantie wilden en een lijst van mogelijke begeleiders voor deze reizen bevatte, zou samengesteld zijn door Gabriëlla als de DeVlag-lid.³⁰⁷ Op 30 januari 1946 werd haar naam ook ontdekt op een lijst van schaarleidsters van het D.M.S. uit Oost-Vlaanderen. De conclusie luidde dat zij een leidende rol had gehad in een antinationale groepering.³⁰⁸ Tijdens een huiszoeking legde de Rijkswacht van Ninove bovendien beslag op "*menigvuldige Duitse en pro-duitsche boeken, lectuur en propaganda*³⁰⁹". Tijdens een verhoor dat daarop volgde, legde Gabriëlla bekentenissen af.³¹⁰

³⁰⁴ Inlichtingsbulletijn (27/02/1946), sans-suite 3596/I/46.

³⁰⁵ P.V. 342 van huiszoeking en verhoor van Gabriëlla V.M. (01/03/1946), sans-suite 3596/I/46.

³⁰⁶ P.V. nr. 200 van de Veiligheid van de Staat - Geraardsbergen (14/01/1946), sans-suite 3596/I/46.

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ P.V. 26004 van de Veiligheid van de Staat - Gent (04/02/1946), sans-suite 3596/I/46.

³⁰⁹ P.V. van huiszoeking en verhoor van Gabriëlla V.M. (01/03/1946), sans-suite 3596/I/46.

³¹⁰ Ibid.

Desondanks stelde de Gentse krijgsauditeur haar in januari 1947 buiten vervolging. Hij achtte het voldoende haar in te schrijven op de lijst van de krijgsauditeurs.³¹¹ Dit was echter reeds gebeurd op 6 mei 1946.³¹²

Ook Gabriëlla V.M.'s echtgenoot bleef niet buiten schot. Hij zou onderofficier geweest zijn bij de Fabriekswacht. In juli 1946 was hij dan ook nog steeds op de vlucht voor het gerecht.³¹³

2.11. Irene V.A.

Levensloop

Irène V.A.

Geboortedatum: 1 december 1918

Geboorteplaats: Ninove³¹⁴

Beroep: bediende

Woonplaats: Brussel

Burgerlijke stand: gescheiden van Joseph G.³¹⁵

Kinderen: één kind³¹⁶

Irene V.A. leefde van 1940 tot 1941 apart van haar echtgenoot. Vanaf dan verbleef zij bijna continu in Brussel.³¹⁷ Tot mei 1942 werkte zij namelijk op het Ministerie van Economische Zaken in Brussel.³¹⁸ Nadien, vanaf juni 1942, zong zij onder het pseudoniem Rennie Renald in verschillende Brusselse hotels zoals Maxim en Palace³¹⁹. Ook nadien bleef zij deze naam gebruiken.³²⁰ Een tweede reden voor haar verblijf in Brussel was haar minnaar Clement G. Irene leerde deze kennen in maart 1943. Kort nadien ging het koppel samenwonen in een appartement in Brussel. Een inkomen haalden zij uit de zwarte markt.³²¹ De relatie kende echter geen zorgeloze start. De echtscheidingen van beiden, Clement was immers ook gehuwd,

³¹¹ Bevel van buitenvervolginstelling (16/01/1947), sans-suite 3596/l/46.

³¹² Staatsblad 1948/00610.

³¹³ P.V. van verhoor van Gabriëlla V.M. (23/07/1946), sans-suite 3596/l/46.

³¹⁴ Jugement (30/04/1947), arrest 915/47.

³¹⁵ P.V. voorgeschreven ingewonnen inlichtingen, ten laste van V.A. Irène (20/12/1944), arrest 915/47.

³¹⁶ Brief Irène V.A. aan auditeur-generaal (11/11/1947), arrest 915/47.

³¹⁷ P.V. van verhoor van Irène V.A. (16/10/1944), arrest 915/47.

³¹⁸ P.V. nr. 1713 van de Rijkswacht – Ninove (20/12/1944), arrest 915/47.

³¹⁹ P.V. van verhoor van Irène V.A. (16/10/1944), arrest 915/47.

³²⁰ P.V. van verhoor van getuigen – verhoor van Henri L. (26/11/1945), arrest 915/47.

³²¹ P.V. van verhoor van Irène V.A. (17/09/1946), arrest 915/47.

ontaardden in vechtscheidingen. Zo stelde een deurwaarder, in opdracht van hun respectievelijke echtgenoten, tot vijf maal toe overspel vast.³²² Daarnaast diende Irene zeven klachten in tegen Joseph G.³²³

Clement G.

Begin 1944 trok het koppel dan naar Frankrijk, waar het bleef tot juli. Toen keerden zij terug naar Brussel. Daar huurden zij een tijdje een kamer in het Ritzhotel. Kort na hun terugkeer werden zij, volgens Irene, opgepakt door de Gestapo. Verschillende getuigen betwijfelden dit laatste echter. Vanaf juli 1945, dus nog nadat zij in verdenking waren gesteld van collaboratie, huurden Irene en Clement een villa in Knokke. In november keerde de Ninoofse terug naar haar geboortestad. Clement G. sloeg op de vlucht voor het gerecht.³²⁴

Uit een brief die Irene stuurde naar de auditeur-generaal, blijkt dat zij ook een kind had.³²⁵ Wie de vader was, valt niet op te maken uit het dossier.

Wapendracht & verklikking

De verdenking van Irene V.A. volgde uit de verdenking van haar minnaar Clement G. Op 5 oktober 1944 werd deze opgepakt in Brussel nadat zijn ex-echtgenote hem had aangegeven voor lidmaatschap van de Gestapo³²⁶. Het onderzoek naar zijn maîtresse startte elf dagen later.³²⁷ De oorspronkelijke verdenking luidde "*verklikking van patriotten aan den vijand*³²⁸". Tien dagen later leverde het O.F. van Ninove een interneringsbevel op haar naam af.³²⁹ Zij werd echter niet geïnterneerd: de Rijkswacht liet haar op 18 december 1944 namelijk gaan na ondervraging.³³⁰ Het onderzoek kwam in februari 1946 in een stroomversnelling terecht: toen volgde een huiszoeking³³¹ en een tweede arrestatiebevel.³³² Vanaf dan zat Irene vast in de gevangenis van

³²² P.V. nr. 755 van de politie van Brussel (12/04/1945), arrest 915/47.

³²³ Brief José V. aan de krijgsauditeur Brussel (29/03/1945), arrest 915/47.

³²⁴ P.V. van verhoor van Irène V.A. (14/03/1946), arrest 915/47.

³²⁵ Brief Irène V.A. aan auditeur-generaal (11/11/1947), arrest 915/47.

³²⁶ P.V. poursuites à charge de G. Clement (05/10/1944), arrest 915/47.

³²⁷ P.V. van verhoor van Irène V.A. (16/10/1944), arrest 915/47

³²⁸ Ibid.

³²⁹ Brief O.F. aan de commandant van de rijkswachtbrigade te Ninove (26/10/1944), arrest 915/47.

³³⁰ P.V. van verhoor van Irène V.A. (20/12/1944), arrest 915/47.

³³¹ Bevel tot huiszoeking (14/02/1946), arrest 915/47.

³³² P.V. van verhoor van Irène V.A. (21/02/1946), arrest 915/47.

Vorst.³³³ Na tien maanden voorhechtenis volgde dan de officiële inbeschuldigingstelling. Irene werd beschuldigd van zeven feiten:

1. Wapendracht als lid van het Devisenschutzkommando, van begin 1943 tot december 1943;
2. Meehelpen van de vijand om aan geld te geraken, van begin 1943 tot december 1943, met als verzwarend element dat deze misdaad begaan werd uit winstbejag;
3. (Meehelpen aan de) verklikking van mr. D., in juni 1943, met als verzwarend element dat deze misdaad begaan werd uit winstbejag;
4. (Meehelpen aan de) verklikking van Joseph L., in juni 1943, met als verzwarend element dat deze misdaad begaan werd uit winstbejag;
5. (Meehelpen aan de) verklikking van Henri L. en Marcel F., in mei en juni 1943, met als eerste verzwarend element dat dit resulteerde in een beroving van vrijheid van meer dan één maand, met als tweede verzwarend element dat deze misdaad begaan werd uit winstbejag;
6. (Meehelpen aan de) verklikking van Honorine V.H., in 1943;
7. (Meehelpen aan de) verklikking van Suzanne M., in 1943.

Al deze misdaden zouden begaan zijn in het juridisch arrondissement Brussel.³³⁴

Irene V.A. en Clement G. verschenen op 30 april 1947 voor de krijgsraad.³³⁵ Deze achtte de laatste drie feiten niet bewezen en legde Irene voor de andere feiten een gevangenisstraf van zeven jaar op. Daarbovenop verloor zij de rechten uit de artikels 31 en 123sexies SWB en moest zij samen met haar minnaar de hoge gerechtskosten dragen.³³⁶

Irene ging evenwel niet akkoord en tekende tien dagen later beroep aan tegen dit vonnis.³³⁷ De Vijfde Kamer van het Hof van Beroep verklaarde haar daarop op 28 januari 1948 toch nog schuldig aan de andere feiten. Haar straf werd daarom opgetrokken tot tien jaar gevangenisstraf. De Ninoofse ging daarop op 28 januari in cassatie.³³⁸ De uitslag hiervan is spijtig genoeg nergens terug te vinden in haar dossier.

³³³ P.V. van verhoor van Irène V.A. (06/03/1946), arrest 915/47.

³³⁴ P.V. d'interrogatoire de Irène V.A. (30/12/1946), arrest 915/47.

³³⁵ P.V. de l'audience publique (30/04/1947), arrest 915/47.

³³⁶ Jugement (30/04/1947), arrest 915/47.

³³⁷ Acte d'appel (13/05/1947), arrest 915/47.

³³⁸ Memoire en Cassation (04/02/1948), arrest 915/47.

2.12. Jeanne V.W.

Levensloop

Geboortedatum: 5 maart 1903

Geboorteplaats: Appelterre-Eichem

Beroep: huisvrouw

Woonplaats: Ninove sinds 1927

Burgerlijke stand: getrouwd met Jules D.F.

Kinderen: één kind³³⁹

Jeanne V. en Jules D.F. behoorden reeds voor de oorlog tot het V.N.V.(V.)³⁴⁰ Uit een briefwisseling van tijdens de oorlog bleek dat zij arrondissement-³⁴¹ en gewestleidster³⁴² van het V.N.V.V., lid van de D.M.S.³⁴³ en referente bij de Vrouwenwerken van de DeVlag³⁴⁴ was. Als lid van de DeVlag hield zij zich bezig met de "*Kinderlandverschickung-vacantie-reizen naar Duitsland*"^{345, 346}.

Lidmaatschap van de DeVlag, de D.M.S. en het V.N.V.V.

Het onderzoek naar Jeanne V.W. volgde uit de Ninoofse volksrepressie van september 1944. Toen zette de Witte Brigade haar vast in het interneringscentrum van Ninove. Zij stond immers bekend als Duitsgezind en werd verdacht van lidmaatschap van het V.N.V.V.³⁴⁷ Op 22 oktober begon dan in Ninove, in opdracht van het krijgsauditoraat, een diepgaander onderzoek.³⁴⁸ Intussen duikelde ook de Veiligheid van de Staat in Brussel belastend materiaal op. Zo dook in november 1944 een belastende briefwisseling van Jeanne V.W. op.³⁴⁹ Inmiddels was de 41-jarige

³³⁹ Inlichtingsbulletijn (22/12/1949), vonnis 74.

³⁴⁰ P.V. van verhoor van Jeanne V.W. (30/09/1944), vonnis 74.

³⁴¹ Brief Jeanne V.W. aan de Sociale aangelegenheden van het arr. Aalst (s.d.), vonnis 74.

³⁴² Brief Jeanne V.W. (29/10/1942), vonnis 74.

³⁴³ Brief J. Claessens aan Jeanne V.W. (28/03/1942), vonnis 74.

³⁴⁴ Brief Jeanne V.W. (07/08/1942), vonnis 74.

³⁴⁵ P.V. nr. 205 van de Veiligheid van de Staat - Brussel (12/01/1946), vonnis 74.

³⁴⁶ Ibid.

³⁴⁷ P.V. van verhoor van Jeanne V.W. (30/09/1944), vonnis 74.

³⁴⁸ P.V. van verhoor van Georges D.F., Achiel D.W. (22/10/1944), vonnis 74.

³⁴⁹ Bericht Veiligheid van de Staat aan de krijgsauditeur Gent (04/11/1944), vonnis 74.

vrouw overgebracht naar het interneringscentrum van Geraardsbergen.³⁵⁰ In april 1945 besliste de Tweede Commissie van Advies van het arrondissement Oudenaarde haar internering daar te handhaven. Een vrijlating zou immers teveel ophef teweeg gebracht hebben.³⁵¹ Eind mei 1945 bleek Jeanne dan te zijn overgebracht naar de gevangenis van Gent.³⁵² Deze verliet zij op 18 augustus 1945 nadat de Derde Commissie van Advies van het arrondissement Oudenaarde haar huisarrest gaf.³⁵³

Pas zestien maanden later volgde de officiële inbeschuldigingstelling. De Gentse krijgsauditeur betichtte Jeanne V.W. van politieke collaboratie en propaganda.³⁵⁴ Hiervoor vorderde hij twee jaar gevangenisstraf.³⁵⁵ In afwachting van het proces schreef de krijgsauditeur Jeanne begin 1946 ook voorlopig in op de lijst van de krijgsauditeurs.³⁵⁶ Een jaar later vond de openbare zitting plaats. Daarop legde Jeanne gedeeltelijke bekentenissen af: zij bekende lid te zijn geweest van het V.N.V.V., maar loochende lidmaatschap van de DeVlag en banden met de K.L.V.³⁵⁷ De krijgsraad veroordeelde haar uiteindelijk tot één jaar gevangenisstraf en het verlies van de rechten uit artikel 123sexies SWB.³⁵⁸ Daarbovenop volgde in december 1948 de definitieve inschrijving op de lijst van de krijgsauditeurs.³⁵⁹

Tenslotte werd Jeanne V.W.'s straf in 1949 herleid tot een verlies van rechten van zeven jaar.³⁶⁰

³⁵⁰ Ibid.

³⁵¹ Bericht Tweede Commissie van Advies van het arr. Oudenaarde (03/04/1945), vonnis 74.

³⁵² P.V. nr. 750 van de Veiligheid van de Staat - Geraardsbergen (28/05/1945), vonnis 74.

³⁵³ Bericht Derde Commissie van Advies van het arr. Oudenaarde (18/08/1945), vonnis 74.

³⁵⁴ P.V. van verhoor van Jeanne V.W. (10/12/1946), vonnis 74.

³⁵⁵ Conclusiën van het Openbaar Ministerie (10/01/1947).

³⁵⁶ Betekeningsvordering (24/01/1946), vonnis 74.

³⁵⁷ Conclusiën van het Openbaar Ministerie (10/01/1947).

³⁵⁸ Inlichtingsbulletijn (22/12/1949), vonnis 74.

³⁵⁹ Betekeningsvordering (14/12/1948), vonnis 74.

³⁶⁰ Vonnis - Uitreksel (27/04/1949), vonnis 74.

2.13. Joanna V.D.E.

Levensloop

Geboortedatum: 30 november 1908

Geboorteplaats: Ninove

Beroep: serveerster

Woonplaats: Brussel (1930), Jette(1941), Sint-Ulriks-Kapelle (1942), Koekelberg (1944), Fulda (1944), Ninove (1946)

Burgerlijke stand: gescheiden van Joseph D.

Kinderen: één kind³⁶¹

In juni 1941 sloot Joanna V.D.E. zich aan bij het V.N.V.V. In februari 1942 nam zij een job aan als serveuse in de Cornet Glacé in Brussel. Na zes maanden hield zij het daar voor bekeken en leefde van het onderhoudsgeld dat zij ontving van haar voormalige echtgenoot. In diezelfde periode knoopte zij een relatie aan met een Duitser. Deze hield stand tot bij de bevrijding.³⁶²

Toen Joanna in maart 1943 niet meer kon leven van het onderhoudsgeld dat zij ontving, trok zij vrijwillig naar een soldatenheim in het Franse Abbeville. Daar werkte zij voor de Wehrmacht als serveerster en keukenmeid. Eind mei 1944 keerde zij dan terug naar België waar ze één maand werkte bij de Reichskredietkasse in Brussel. In juli 1944 werd de Ninoofse dan geopereerd. Daarop verbleef zij 22 dagen in het ziekenhuis. Op 2 september 1944 vluchtte zij naar het Duitse Fulda.³⁶³

Lidmaatschap van het V.N.V.V. en verklikking

Op de dag van Joanna's vlucht, legde de Nederlandse Moïse A. een getuigenis ten hare laste af bij de politie van Jette. De joodse man verklaarde door de Ninoofse te zijn verraden aan de Gestapo.³⁶⁴ In de daaropvolgende twaalf maanden doken nog verschillen getuigen à charge op. Enkel de vrouw zelf kon niet verhoord worden. Daar kwam aan het einde van de zomer van 1945 verandering in. Op 31 augustus 1945 arriveerde zij immers in het repatriëringcentrum van Luik.

³⁶¹ Inlichtingsbulletin (01/12/1944), sans-suite 125/46.

³⁶² P.V. van verhoor van Henrica B., Joannes P., Théophile V.A., Carolus S., Moïse A. en Joanna V.D.E. (26/12/1945), sans-suite 125/46.

³⁶³ Ibid.

³⁶⁴ P.V. van verhoor van Moïse A. (02/09/1944), sans-suite 125/46.

Daar zette de Veiligheid van de Staat haar vast en stelde haar ter beschikking van de Luikse krijgsauditeur.³⁶⁵ Deze ging nog diezelfde dag over tot de arrestatie van Joanna.³⁶⁶ Drie dagen later werd zij overgedragen aan het Brusselse krijgsauditoraat en overgebracht naar de gevangenis van Vorst.³⁶⁷ In december 1945 weigerde de voorzitter van de krijgsraad van Brussel dan in te gaan op Joanna V.D.E.'s vraag tot voorwaardelijke vrijlating.³⁶⁸ Desondanks besloot het krijgsauditoraat op 7 januari 1946 de vrouw niet te vervolgen.³⁶⁹ Bijgevolg werd zij de dag nadien vrijgelaten uit de gevangenis.³⁷⁰ Op 22 januari 1946 keerde Joanna dan, 16 jaar na haar vertrek, terug naar haar geboortestad Ninove.³⁷¹ Daarmee was de zaak echter niet afgehandeld. In mei 1946 verloor Joanna immers de rechten uit artikel 123sexies SWB en dit als gevolg van haar voorlopige inschrijving op de lijst van de krijgsauditeurs.³⁷² Zeventien maanden later volgde de definitieve inschrijving.³⁷³ In februari 1949 ging Joanna V.D.E. in beroep tegen deze inschrijving. De Rechtbank van Eerste Aanleg, die zetelde in Brussel, gaf haar gedeeltelijk gelijk en vonniste dat zij nog vijf jaar vervallen bleef van de rechten a en j uit artikel 123sexies SWB. De andere rechten kreeg zij meteen terug.³⁷⁴

Naast een dochter hadden Joanna V.D.E. en haar ex-man nog één ding gemeenschappelijk. Joseph D. kwam immers net als zijn ex-vrouw in aanraking met de naoorlogse repressie.³⁷⁵

³⁶⁵ P.V. nr. 6572 van de Veiligheid van de Staat – Luik (01/09/1945), sans-suite 125/46.

³⁶⁶ Mandat d'arrêt (31/08/1945), sans-suite 125/46.

³⁶⁷ P.V. nr. 4809 van de Rijkswacht - Luik (03/09/1945), sans-suite 125/46.

³⁶⁸ Bevel van voorzitter van de krijgsraad (20/12/1945), sans-suite 125/46.

³⁶⁹ Beschikking van buitenvervolginstelling (07/01/1946), sans-suite 125/46.

³⁷⁰ Handlichting van bevel tot aanhouding (08/01/1946), sans-suite 125/46.

³⁷¹ P.V. nr. 395 van de politie van Ninove(14/06/1946), sans-suite 125/46.

³⁷² Betekeningsvordering (21/05/1946), sans-suite 125/46.

³⁷³ Betekeningsvordering (29/10/1946), sans-suite 125/46.

³⁷⁴ Bericht Rechtbank van Eerste Aanleg Brussel aan de Procureur des Konings (12/02/1949), sans-suite 125/46.

³⁷⁵ Bericht van de krijgsraad aan de substituut-krijgsauditeur (17/03/1945), sans-suite 125/46.

2.14. Joanna W.

Levensloop

Geboortedatum: 9 januari 1917

Geboorteplaats: Ninove³⁷⁶

Beroep: huishoudster

Woonplaats: Dilbeek

Burgerlijke stand: gehuwd met Frits V.O.³⁷⁷

Kinderen: vier kinderen³⁷⁸

Terwijl Joanna W. het huishouden op zich nam, werkte haar echtgenoot Frits als staatsambtenaar.³⁷⁹

Lidmaatschap van het V.N.V.V. & verklikking

Na de oorlog werd Joanna W. beschuldigd van “*verklikking aan den vijand*”³⁸⁰. Aangezien zij tijdens de oorlog in de gemeente Dilbeek woonde, onderzocht het Brusselse krijgscourant de zaak en niet het Gentse. Joanna zou meegewerkt hebben aan de aangifte van de Dilbeekse dorpspastoor Constant D.R. bij het Duitse Krijgsgerecht. Deze zette de man tijdens de oorlog zes maanden gevangen omwille van anti-Duitse preken. Joanna zou een belastende verklaring afgelegd hebben bij de Gestapo en een bezwarende brief aan het Duitse krijgsgerecht geschreven hebben.³⁸¹ Omwille van deze beschuldigingen hield de Rijkswacht haar in januari 1945 aan.³⁸² Daarop verbleef de Ninooftse iets minder dan twee maanden in de gevangenis van Vorst. Eind februari 1945 besliste de voorzitter van de Brusselse Krijgsraad haar voorlopig in vrijheid te stellen.³⁸³ De gezondheidstoestand van Joanna’s moeder speelde daarbij

³⁷⁶ Uittreksel uit geboorteregister van de stad Ninove (29/04/1945), vonnis 701/45.

³⁷⁷ Inlichtingsbulletijn (01/04/1945), vonnis 701/45.

³⁷⁸ Inlichtingsbulletijn (22/01/1945), vonnis 701/45.

³⁷⁹ Brief van Joanna W. aan de Substituut-Krijgscourant (s.d.), vonnis 701/45.

³⁸⁰ P.V. nr. 80 van de Rijkswachtbrigade van Ninove (09/01/1945), vonnis 701/45.

³⁸¹ Uiteenzetting der zaak (26/05/1945), vonnis 701/45.

³⁸² P.V. nr. 80 van de Rijkswachtbrigade van Ninove (09/01/1945), vonnis 701/45.

³⁸³ Bevel tot voorlopige invrijheidstelling (27/02/1945), vonnis 701/45.

waarschijnlijk een grote rol. Deze richtte daarover samen met haar echtgenoot en dokter verschillende smeekbeden tot vrijlating van Joanna aan de Brusselse Krijgsraad.³⁸⁴

Op 26 mei 1945 volgde dan het vonnis van de Brusselse krijgsraad: Joanna W. kreeg een gevangenisstraf van één jaar en een boete van 3.500 fr. opgelegd. Zij kreeg deze 'lichte' straf omdat de Krijgsraad vond dat het niet bewezen was dat zij met kwaad opzet had gehandeld. Daarnaast verloor zij, net als alle andere veroordeelde vrouwen, alle rechten uit artikel 123sexies SWB.³⁸⁵ Daarbovenop werden al haar bezittingen onder sekwestering geplaatst.³⁸⁶ Joanna W. bracht uiteindelijk maar zeven maanden in de gevangenis door: zij vatte haar gevangenisstraf aan in oktober 1945 in Gent³⁸⁷. Vervolgens werd zij in maart 1946 overgebracht naar het interneringscentrum van Vilvoorde³⁸⁸. In mei 1946 werd zij dan voorwaardelijk vrijgelaten.³⁸⁹ In 1949 tekende Joanna W. nog beroep aan tegen haar veroordeling. Zij kreeg gedeeltelijk gelijk en bleef nog maar een jaar vervallen van de rechten uit artikel 123sexies SWB.³⁹⁰

Ook Joanna's echtgenoot werd verdacht van lidmaatschap van het V.N.V.³⁹¹

2.15. Julienne P.

Levensloop

Geboortedatum: 16 november 1922

Geboorteplaats: Ninove

Beroep: bediende

Woonplaats: Ninove

Burgerlijke stand: ongehuwd

Kinderen: geen³⁹²

³⁸⁴ Brief van Leopoldina T. (15/01/1945), vonnis 701/45; Verklaringen van dokter Fabien A. (15/01/1945, 16/01/1945 en 03/02/1945), vonnis 701/45; Brief van Joanna W.(s.d.), vonnis 701/45; Brief van Edward W. (05/02/1945), vonnis 701/45.

³⁸⁵ Vonnis (26/05/1945), vonnis 701/45.

³⁸⁶ Brief van de Krijgsraad van Brussel aan de Voorzitter van den Dienst van het Sequester (15/06/1945), vonnis 701/45.

³⁸⁷ Brief krijgsauditoraat Gent aan krijgsauditoraat Brussel (23/10/1945), vonnis 701/45.

³⁸⁸ Brief van de gevangenis van Gent naar het I.C. Vilvoorde (21/07/1947), vonnis 701/45.

³⁸⁹ Advies inzake aanvraag tot voorloopige invrijheidstelling ten voordele van W. Joanna (28/05/1945), vonnis 701/45.

³⁹⁰ Brief van de eerste substituut van de krijgsauditeur Brussel aan de Auditeur-Generaal van het Militair Gerechtshof (30/06/1956), vonnis 701/45.

³⁹¹ P.V. nr. 809 (08/11/1944), vonnis 701/45.

Jullienne P. vertrok naar eigen zeggen in oktober 1941 vrijwillig naar Duitsland. In Berlijn en Hannover werkte ze als bediende in fabrieken die vliegtuigen herstelden. Zij kwam driemaal op vakantie in Ninove. Na de oorlog bleef zij in Duitsland. In 1946 verhuisde zij naar Heidelberg waar haar zus woonde. Daar vernam ze uit brieven dat haar ouders gevangen waren gezet in België. Ook schreef haar vader haar over haar veroordeling voor collaboratie. Toen in de tweede helft van 1947 Juliennes zus verhuisde naar Amerika, keerde ze terug naar België. Daar trok ze in Elsene in bij haar intussen vrijgelaten ouders en woonde er ongeveer drie jaar ongestoord.³⁹³

Lidmaatschap van de DeVlag & militaire collaboratie

De eerste aanwijzingen voor collaboratie door Julienne P. doken op 6 april 1945 op. Toen vond de Veiligheid van de Staat immers overschrijvingsbewijzen bij de Westbank in Brussel. Daaruit bleek dat de Ninoofse geld had ontvangen van de DeVlag.³⁹⁴ Toch duurde het nog negen maanden eer het krijgsauditoraat van Gent een onderzoek naar politieke collaboratie instelde.³⁹⁵ Meer dan een jaar later, op 12 februari 1947, werd dan een aanhoudingsbevel uitgevaardigd.³⁹⁶ Aangezien Julienne P. echter nog in Duitsland verbleef, werd dit nooit betekend.

Half april 1947 volgde dan de veroordeling door de Gentse krijgsraad. Deze ging volledig in op de vraag van de krijgsauditeur en veroordeelde Julienne P. tot één jaar gevangenisstraf voor inbreuken op artikel 118bis SWB. Daarnaast verloor zij de rechten uit artikel 123sexies SWB.³⁹⁷

Op 17 mei 1951, meer dan vier jaar na de uitspraak van de krijgsraad, liep Julienne P. tegen de lamp: zij werd gearresteerd in het huis van haar ouders en gevangen gezet in Vorst.³⁹⁸ Vijf dagen later, op 22 mei 1951, tekende zij verzet aan tegen haar veroordeling.³⁹⁹ Reeds 4 dagen later wees de Gentse krijgsraad dit af.⁴⁰⁰

³⁹² Inlichtingsbulletijn (22/01/1946), vonnis 1336.

³⁹³ P.V. van verhoor van Julienne P. (22/05/1951), vonnis 1336.

³⁹⁴ Brief van de Veiligheid van de Staat – Brussel aan de Krijgsauditeur van Brussel (06/04/1945), vonnis 1336.

³⁹⁵ Brief Krijgsauditoraat Gent aan politiecommissaris Ninove (16/01/1946), vonnis 1336.

³⁹⁶ Bevel tot aanhouding (12/02/1947), vonnis 1336.

³⁹⁷ Vonnis (16/04/1947), vonnis 1336; P.V. der Openbare Zitting (16/04/1947), vonnis 1336.

³⁹⁸ P.V. van verhoor van Julienne P. (22/05/1951), vonnis 1336.

³⁹⁹ Bericht van verzet in strafzaken (22/05/1951), vonnis 1336.

⁴⁰⁰ Vonnis (26/05/1951), vonnis 1336.

Zoals reeds gezegd was Julienne P. niet de enige van haar familie die te maken kreeg met het repressieapparaat. Ook haar vader en moeder werden op verdenking van collaboratie vast gezet. Geen van beiden werd echter veroordeeld.⁴⁰¹

2.16. Lea D.

Levensloop

Geboortedatum: 21 juli 1921

Geboorteplaats: Ninove

Beroep: geen

Woonplaats: Ninove

Burgerlijke stand: ongehuwd

Kinderen: geen⁴⁰²

Lea D.'s vader, Karel D.⁴⁰³, was in Ninove oorlogsburgemeester.⁴⁰⁴ Lea D. zelf verklaarde lid te zijn geweest van het V.N.V.V. van voor de oorlog. In 1940 meldde zij zich ook aan bij de D.M.S. Deze organisatie benoemde haar achtereenvolgens tot schaarleidster⁴⁰⁵, gebiedsconsulente en gouwconsulente van Het Land van Aalst.⁴⁰⁶ Daarnaast woonde zij verschillende door de D.M.S.-georganiseerde kameraadschapavonden met Duitse soldaten bij.⁴⁰⁷ Tevens had zij in 1942 de marsleiding over een gowwkamp in Lede⁴⁰⁸ en over het pinksterkamp in Geraardsbergen⁴⁰⁹. Daarbovenop was zij oorlogsmeter van twee Oostfrontsoldaten.⁴¹⁰ Ook volgde zij als

⁴⁰¹ P.V. van verhoor van Julienne P. (22/05/1951), vonnis 1336.

⁴⁰² Inlichtingsbulletijn (02/01/1946), arrest 491/47.

⁴⁰³ Ibid.

⁴⁰⁴ Stamboekje A – Vrijwilligen Arbeidsdienst voor Vlaanderen – Afd.: Vrouwelijke Jeugd, p. 1, p. 3, arrest 491/47.

⁴⁰⁵ Brief J. Claessens (20/04/1942), arrest 491/47.

⁴⁰⁶ P.V. van verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47.

⁴⁰⁷ P.V. van verhoor van Lea D. (29/01/1947), arrest 491/47.

⁴⁰⁸ Nota gowwkamp te Lede, (24/04/1942), arrest 491/47.

⁴⁰⁹ Brief Jetje Claessens aan Lea D. (28/04/1942), arrest 491/47.

⁴¹⁰ P.V. van verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47.

sportreferente van de D.M.S. in 1942⁴¹¹ een sportleergang in Stuttgart.⁴¹² De Ninoofse bleef lid van de D.M.S. tot maart 1944,⁴¹³ toen ze zich aansloot bij de V.A.V.V.⁴¹⁴ Bij de bevrijding sloeg Lea D. dan op de vlucht voor de volkswaarde.⁴¹⁵

Lidmaatschap van de D.M.S., de V.A.V.V. en het V.N.V.V.

Al op 20 oktober 1944 meldde de Rijkswacht van Arendonk aan het krijgsauditoraat van Brussel dat Lea D. lid was geweest van de V.A.V.V.⁴¹⁶ Een paar weken later volgde dan het bericht dat de Ninoofse gewonde S.S.-mannen zou bezocht hebben in Brussel.⁴¹⁷ Begin 1945 nam het Gentse krijgsauditoraat de zaak over.⁴¹⁸ Lea D. bleek ondertussen onvindbaar.⁴¹⁹ Bijna heel 1946 bleef het krijgsauditoraat haar spoor bijster, dit terwijl de bewijslast alsmaar toenam.⁴²⁰ Op 2 december 1946 volgde dan de doorbraak: de Ninoofse bevond zich volgens geruchten in Antwerpen.⁴²¹ Het Gentse krijgsauditoraat vaardigde daarop een bevel tot opleiding uit.⁴²² Op 17 januari 1947 meldde de Veiligheid van de Staat van Antwerpen zich daarmee aan op een adres in Antwerpen. Daar bleek een oom van Lea te wonen. Deze man zorgde ervoor dat de Ninoofse zich aanmeldde. Daarop getuigde zij lid te zijn geweest van de D.M.S. in de periode 1940-1944.⁴²³ Nog diezelfde dag bracht men Lea over naar Gent. Tijdens ondervragingen daar ging zij over tot verdere bekentenissen: zij verklaarde lid te zijn geweest van het V.N.V.V en de D.M.S., naar Duitsland te zijn geweest en zich uiteindelijk bij de V.A.V.V. te hebben aangesloten.⁴²⁴ De krijgsauditeur hield haar daarop meteen aan.⁴²⁵ Twaalf dagen later volgde de

⁴¹¹ Ibid.

⁴¹² Stamboekje A – Vrijwilligen Arbeidsdienst voor Vlaanderen – Afd.: Vrouwelijke Jeugd, p. 1, arrest 491/47.

⁴¹³ P.V. van verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47.

⁴¹⁴ Stamboekje A – Vrijwilligen Arbeidsdienst voor Vlaanderen – Afd.: Vrouwelijke Jeugd, p. 1., arrest 491/47.

⁴¹⁵ P.V. van verhoor van Lea D. (29/01/1947), arrest 491/47.

⁴¹⁶ P.V. nr. 543 van de Rijkswacht van Arendonk (20/10/1944), arrest 491/47.

⁴¹⁷ P.V. nr. 123 van de Veiligheid van de Staat – Geraardssbergen (06/11/1944), arrest 491/47.

⁴¹⁸ Bericht krijgsauditoraat Brussel aan het krijgsauditoraat Gent (12/01/1945), arrest 491/47.

⁴¹⁹ P.V. nr. 1901 van de Rijkswacht – Ninove (18/10/1945), arrest 491/47.

⁴²⁰ P.V. van huiszoeking en verhoor van Karel D., Josephine D.C., Frans V.D. en Achille W. (02/01/1946), arrest 491/47; P.V. nr. 45232 van de Veiligheid van de Staat – Gent (12/02/1946), arrest 491/47; P.V. van de Veiligheid van de Staat – Brussel (10/04/1946), arrest 491/47; P.V. van de Veiligheid van de Staat – Brussel (2) (10/04/1946), arrest 491/47.

⁴²¹ P.V. nr. 347 van de Veiligheid van de Staat – Antwerpen (02/12/1946), arrest 491/47.

⁴²² Bevel tot Opleiding (04/12/1946), arrest 491/47.

⁴²³ P.V. van opleiding en verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47.

⁴²⁴ P.V. van verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47.

⁴²⁵ Bevel tot aanhouding (17/01/1947), arrest 491/47.

officiële inbeschuldigingstelling. Lea D. werd beschuldigd van politieke collaboratie met kwaad opzet als schaarleidster, gebieds- en gouvconsulente van de D.M.S. en van wetens politiek gecollaboreerd te hebben als schaarleidster, gebiedsconsulente en gouvconsulente van de D.M.S. en als lid van de V.A.V.V.⁴²⁶

De krijgsraad behandelde deze zaak op 14 april 1947. Er waren drie partijen: de krijgsauditeur als openbaar aanklager, Lea D. als beschuldigde en de Belgische staat als burgerlijke partij.⁴²⁷ Het krijgsauditoraat vorderde één jaar gevangenisstraf en een verval uit de rechten uit artikel 123sexies SWB.⁴²⁸ De Belgische staat vroeg dan weer een schadevergoeding van 100.000 Belgische frank. De reden hiervoor was de volgende:

“Aangezien, zoo doende, betichte zich heeft ten dienste gesteld van den vijand, heeft medegewerkt aan de plannen en de propaganda van den vijand, en aldus aan de Belgische Gemeenschap materiele en moreele schade heeft berokkend; Aangezien immers de Belgische Staat verplicht is geweest de lasten op zich te nemen om de diensten, belast met het bestrijden van de vijandelijke plannen en propaganda, te organiseeren en te onderhouden.”⁴²⁹

Uiteindelijk kreeg de Ninoofse 18 maanden cel, een verval van de rechten uit artikel 123sexies SWB en een schadevergoeding van 5.000 Bfr. aan de Belgische Staat opgelegd.⁴³⁰

De zaak kreeg echter nog een klein staartje. De Belgische Staat tekende negen dagen later immers beroep aan tegen het vonnis.⁴³¹ Drie maanden later werd dit ingetrokken.⁴³²

⁴²⁶ P.V. van verhoor van Lea D. (29/01/1947), arrest 491/47.

⁴²⁷ P.V. der Openbare Zitting (14/04/1947), arrest 491/47.

⁴²⁸ Conclusiën van het Openbaar Ministerie (14/04/1947), arrest 491/47.

⁴²⁹ Besluiten voor de Belgische Staat (14/04/1947), arrest 491/47.

⁴³⁰ Vonnis (14/04/1947), arrest 491/47.

⁴³¹ Akte van beroep (23/04/1947), arrest 491/47.

⁴³² Bericht van Michel B., adjunct-griffier bij de krijgsraad (31/07/1947), arrest 491/47.

2.17. Maria T.

Levensloop

Geboortedatum: 9 januari 1919

Geboorteplaats: Ninove

Beroep: Kleermaakster

Woonplaats: Ninove

Burgerlijke stand: ongehuwd

Kinderen: geen⁴³³

Tijdens de Duitse bezetting maakte Maria T. deel uit van het Ninoofse V.N.V.V. Op vraag daarvan verleende zij haar medewerking aan de K.L.V. door met een aantal Vlaamse kinderen op vakantie naar Duitsland te gaan.⁴³⁴

Lidmaatschap van de DeVlag, de D.M.S., de K.L.V. en het V.N.V.V.

Vlak na de bevrijding, op 27 september 1944, werd Maria T. geïnterneerd door de Witte Brigade in het interneringskamp van Ninove.⁴³⁵ De aanleiding hiervoor was de vondst van een lijst van de vrouwenwerken van de DeVlag uit Ninove. Daar prijkte haar naam op.⁴³⁶ Vermoedelijk speelde het feit dat zij bekend stond als *“Nieuwe Orde” gezind*⁴³⁷ ook een rol. Tijdens het onderzoek van het Gentse krijgsauditoraat werden ook nog andere elementen tegen haar aangebracht. Zo was er een foto van haar met twee Duitse soldaten⁴³⁸, een bundel van de K.L.V. waar haar naam in voorkwam⁴³⁹ en een lijst van vrouwen die een reis hadden gemaakt naar Stuttgart in dienst van de D.M.S.⁴⁴⁰ Ook werd Maria T. verdacht van lidmaatschap van het V.N.V.V.⁴⁴¹

⁴³³ Staat van inlichtingen (02/11/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁴³⁴ P.V. van verhoor van Maria T. (16/08/1946), sans-suite 4081/I/45.

⁴³⁵ P.V. van verhoor van Maria T. (29/09/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁴³⁶ P.V. van inlichtingen (08/11/1844), sans-suite 4081/I/45.

⁴³⁷ P.V. van verhoor van Maria T. (16/08/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁴³⁸ Brief O.F. aan procureur des Konings van Oudenaarde (13/11/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁴³⁹ Brief Veiligheid van den Staat aan de Krijgsauditeur van Gent (06/02/1946), sans-suite 4081/I/45.

⁴⁴⁰ Brief Veiligheid van den Staat aan de Krijgsauditeur van Brussel (25/11/1946), sans-suite 4081/I/45.

⁴⁴¹ P.V. van verhoor van Maria T. (29/09/1944), sans-suite 4081/I/45.

Na enige tijd werd de Ninoofse overgebracht naar het interneringskamp van Geraardsbergen⁴⁴². Daar kreeg zij af te rekenen met een buikaandoening en een bronchitis.⁴⁴³ Bijgevolg diende zij op 16 november 1944 een verzoekschrift in tot voorwaardelijke invrijheidstelling.⁴⁴⁴ Op 15 december ging de Tweede Commissie van Advies van het Arrondissement Oudenaarde daarop in.⁴⁴⁵ Maria T. moest wel in de

Maria T. en twee Duitse soldaten.

gemeente Zandbergen gaan wonen, zich regelmatig melden bij de plaatselijke politie en mocht de gemeente niet verlaten zonder toestemming van de politie.⁴⁴⁶

Op 4 september 1945 besliste het Gentse krijgsauditoraat dan dat een gerechtelijke vervolging niet nodig was.⁴⁴⁷ De jonge Ninoofse bleef echter niet volledig buiten schot: er was nog de epuratie. Haar voorlopige inschrijving op de lijst van de krijgsauditeurs gebeurde op 29 januari 1946. De uiteindelijke inschrijving vond tien maanden later plaats.⁴⁴⁸

Begin 1949 verwierf Maria T. dan opnieuw de rechten uit artikel 123sexies SWB. Het beroep dat zij tegen haar inschrijving aantekende, werd immers volledig ontvankelijk verklaard.⁴⁴⁹

2.18. Rachel G.

Levensloop

Geboortedatum: 12 juli 1883

Geboorteplaats: Ninove

Beroep: huisvrouw

Woonplaats: Ninove

Burgerlijke stand: gehuwd met Louis D.K.

Kinderen: drie kinderen⁴⁵⁰

⁴⁴² P.V. van verhoor van Elisa V.P. en Adrienne D. (25/11/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁴⁴³ Verklaring dokter G.F. (12/12/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁴⁴⁴ Brief Jozef d.C. aan voorzitter van de Consultatieve Commissie (16/11/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁴⁴⁵ Advies tot opheffing der interneering (15/12/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁴⁴⁶ P.V. van de uitvoering van het bevel tot in voorloopige vrijheidstelling (16/12/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁴⁴⁷ Bevel tot Buitenvervolginstelling (04/09/1945), sans-suite 4081/I/45.

⁴⁴⁸ Betekeningsvordering (01/02/1946), sans-suite 4081/I/45.

⁴⁴⁹ Vonnis – Uitreksel (10/05/1949), sans-suite 4081/I/45.

Voor de bevrijding, op de nacht van 1 en 2 september 1944, vluchtte Rachel G.'s gezin naar Duitsland. Het keerde terug naar België op 28 mei 1945.⁴⁵¹

Lidmaatschap van de DeVlag

Pas zeven maanden na Rachel G.'s terugkeer, vestigde het Gentse krijgsauditoraat zijn aandacht op haar. Dit gebeurde nadat de Veiligheid van de Staat haar begin 1946 seinde als lid van de Ninoofse cel van de DeVlag.⁴⁵² In februari 1946 bleek haar naam dan ook op een lijst van de Ninoofse "*Vrouwenwerken DeVlag*"⁴⁵³ te staan.⁴⁵⁴ Toch duurde het tot mei 1946 eer de Rijkswacht haar ondervroeg.⁴⁵⁵ Uit het feit dat het staatsblad geen melding maakte van een vonnis, er ook geen te vinden is in haar dossier en dit geklasseerd werd onder titel sans-suite 4869/l/46 kunnen we aannemen dat zij buiten vervolging werd gesteld.

Wel werd Rachel G. in juli 1946 voorlopig ingeschreven op de lijst van de krijgsauditeurs.⁴⁵⁶ In oktober 1947 werd dit definitief.⁴⁵⁷ De Ninoofse ging hiermee echter niet akkoord. Eind 1948 gaf de Rechtbank van Eerste Aanleg van het arrondissement Oudenaarde haar daarin gelijk. Rachel G. verkreeg daardoor opnieuw de rechten uit artikel 123sexies SWB.⁴⁵⁸

Rachel G. was niet de enige van haar gezin die in contact kwam met de gerechtelijke repressie. Zo werd haar zoon Norbert geïnterneerd in het Klein Kasteeltje in Brussel en haar zoon Paul te Lokeren.⁴⁵⁹

⁴⁵⁰ Inlichtingsbulletijn (06/05/1946), sans-suite 4869/l/46.

⁴⁵¹ P.V. van verhoor van Rachel G. en Maria V.d.M. (07/05/1946), sans-suite 4869/l/46.

⁴⁵² P.V. nr. 492 van de Veiligheid van de Staat – Geraardsbergen (24/01/1946) , sans-suite 4869/l/46.

⁴⁵³ P.V. nr. 1352 van de Veiligheid van de Staat - Geraardsbergen (06/02/1946), sans-suite 4869/l/46.

⁴⁵⁴ Ibid.

⁴⁵⁵ P.V. nr. 721 van inlichtingen en verhoor van Rachel G. en Maria V.d.M. (07/05/1946), sans-suite 4869/l/46.

⁴⁵⁶ Betekeningsvordering (12/07/1946), sans-suite 4869/l/46.

⁴⁵⁷ Betekeningsvordering (29/10/1947), sans-suite 4869/l/46.

⁴⁵⁸ Vonnis (13/12/1948), sans-suite 4869/l/46.

⁴⁵⁹ P.V. van verhoor van Rachel G. en Maria V.d.M. (07/05/1946), sans-suite 4869/l/46.

2.19. Rosalie B.

Levensloop

Geboortedatum: 10 juni 1899

Geboorteplaats: Ternat⁴⁶⁰

Beroep: huishoudster

Woonplaats: Sint-Jans-Molenbeek (1941), Ninove (1945), Dilbeek (1948)

Burgerlijke stand: gehuwd met Jean S.

Kinderen: één kind⁴⁶¹

Lidmaatschap van het V.N.V.V.

Op 11 september 1944 werden Rosalie B. en haar echtgenoot door het F.I. opgepakt in hun huis in Sint-Jans-Molenbeek.⁴⁶² Meteen stelde het Brusselse krijgsauditoraat een onderzoek in naar het vermeende V.N.V.V.-lidmaatschap van Rosalie. Dit leverde echter niet veel op. De Consultatieve Commissie van het arrondissement Brussel liet Rosalie B. in januari 1945 dan ook bij gebrek aan bewijzen vrij⁴⁶³. Toch werd de vrouw half april 1946 voorlopig ingeschreven op de lijst van de krijgsauditeurs. In oktober 1947 werd dit definitief.⁴⁶⁴

Rosalie B. ging echter niet akkoord. In augustus 1948 herbekeek de Tweede Kamer bis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel dan ook haar inschrijving. En met resultaat: zij verkreeg een aantal van de rechten uit artikel 123sexies SWB terug. Enkel van het recht om te stemmen, te kiezen en verkozen te worden bleef ze nog acht jaar vervallen.⁴⁶⁵

⁴⁶⁰ Inlichtingsbulletijn (25/05/1949), sans-suite 3318 A.

⁴⁶¹ Bulletin de renseignements (15/04/1945), sans-suite 3318 A.

⁴⁶² Ibid.

⁴⁶³ Bericht Consultatieve Commissie van het arr. Brussel aan de krijgsauditeur van Brussel (06/01/1945), sans-suite 3318 A.

⁴⁶⁴ Betekeningsvordering (01/10/1947), sans-suite 3318 A.

⁴⁶⁵ Vonnis (12/07/1946), sans-suite 3318 A.

2.20. Hortentia M.

Levensloop

Geboortedatum: 28 februari 1928

Geboorteplaats: Aalst⁴⁶⁶

Beroep: fabriekarbeidster⁴⁶⁷

Woonplaats: Aalst, Ninove (1946)

Burgerlijke stand: ongehuwd

Kinderen: /⁴⁶⁸

Hortentia M. en haar familie hoorden al van voor de oorlog bij het V.N.V. Ook werden zij lid van de DeVlag. Met deze organisatie gingen zij op vakantie naar Duitsland.⁴⁶⁹

Lidmaatschap van de DeVlag en het V.N.V.

De Aalsterse Hortentia kwam in het vizier van het krijgsauditoraat toen de politie haar naam opmerkte op een ledenlijst van de Aalsterse cel van de DeVlag.⁴⁷⁰ In februari 1946 dook haar naam ook op een ledenlijst van de DeVlag-Oost-Vlaanderen op. Tegen die tijd verbleef zij al in de gevangenis van Gent.⁴⁷¹ Tijdens ondervragingen bekende Hortentia bepaalde feiten. Zo verklaarde zij reeds voor de oorlog lid te zijn geweest van het V.N.V. Daarnaast zou zij tijdens de oorlog op vakantie zijn geweest naar Duitsland.⁴⁷²

Toch besliste de krijgsauditeur blijkbaar om de vrouw niet te vervolgen. In het staatsblad verscheen immers enkel een artikel over haar inschrijving op de lijst van de krijgsauditeurs en geen vonnis. Haar voorlopige inschrijving gebeurde op 1 augustus 1946.⁴⁷³ De definitieve inschrijving volgde drie maanden later.⁴⁷⁴

⁴⁶⁶ Inlichtingsbulletijn (16/03/1950), sans-suite 3475/l/46.

⁴⁶⁷ Inlichtingenbulletin (20/05/1946), sans-suite 3475/l/46.

⁴⁶⁸ Inlichtingsbulletijn (22/01/1946), vonnis 1336.

⁴⁶⁹ P.V. van verhoor van Pethus V.G., Maria W., Hortentia M. en Frans M. (18/05/1946), sans-suite 3475/l/46.

⁴⁷⁰ P.V. nr. 1995 van de Veiligheid van de Staat – Aalst (24/01/1946), sans-suite 3475/l/46.

⁴⁷¹ P.V. nr. 38036 van de Veiligheid van de Staat – Gent (07/02/1946), sans-suite 3475/l/46.

⁴⁷² P.V. van verhoor van Pethus V.G., Maria W., Hortentia M. en Frans M. (18/05/1946), sans-suite 3475/l/46.

⁴⁷³ Betekeningsvordering (19/08/1946), sans-suite 3475/l/46.

⁴⁷⁴ Betekeningsvordering (29/10/1946), sans-suite 3475/l/46.

Net zoals bij andere collaboratrices collaboreerden ook de familieleden van Hortentia M. Zo was haar vader lid van het V.N.V., één van haar broers van de S.S. en een andere broer van de Vlaamse Wacht.⁴⁷⁵

2.21. Profiel van de Ninoofse collaboratrice

Geen enkele stad kon er na de Tweede Oorlog omheen: een aantal van haar inwoners had gecollaboreerd met de Duitse bezetter of werd er althans van verdacht. Zo ook Ninove. Toch kwamen niet alle verdachten in contact met de strafrechtelijke repressie. Twintig Ninoofse vrouwen of 0,4% van de vooroorlogse vrouwelijke bevolking ouder dan tien jaar kreeg wel deze eer.

Ondanks dat Fabrice Virgili in haar werk *La France 'virile': des femmes tondues à la Liberation*⁴⁷⁶ stelt dat het onmogelijk is om een profiel op te stellen van de incivieke vrouw, gaan we in dit hoofdstuk toch op zoek naar gemeenschappelijke kenmerken van de Ninoofse incivieke vrouw die in contact kwam met de strafrechtelijke repressie. Daarbij kijken we of zij behoorde tot een bepaalde leeftijdscategorie, milieu of netwerk binnen de Ninoofse samenleving.

Leeftijd

De verdeling van het totaal aantal Ninoofse vrouwen per leeftijdscategorie levert de volgende verwachting op voor wat de leeftijd van de collaboratrice betreft⁴⁷⁷:

⁴⁷⁵ P.V. van verhoor van Pethus V.G., Maria W., Hortentia M. en Frans M. (18/05/1946), sans-suite 3475/1/46.

⁴⁷⁶ Virgili (2000).

⁴⁷⁷ Algemene volkstelling op 31.12.1947 – Indeling van de bevolking naar de leeftijd, gemeente Ninove, Adm. Arr. Aalst.

Leeftijd	Aantal vrouwen in Ninove in 1942	% vrouwen boven 10 jaar	Aantal vrouwen te verwachten op 20 vrouwen
[10-20[904	18,4%	4
[20-30[859	17,5%	3
[30-40[786	16,0%	3
[40-50[908	18,5%	4
[50-60[669	13,6%	3
[60-70[456	9,3%	2
[70-80[259	5,3%	1
[80-...	75	1,5%	0
TOTAAL	4915	100,0%	20

De realiteit toont ons echter een heel ander plaatje: 8 Ninoofse collaboratrices waren eind 1942⁴⁷⁸ tussen 10 en 20 jaar, 5 tussen 20 en 30 jaar, 3 tussen 30 en 40 jaar, 2 tussen 40 en 50 jaar en 2 vrouwen waren tussen 50 en 60 jaar.⁴⁷⁹ Enkel het aantal 30- tot 40-jarigen komt dus overeen met de verwachtingen. Het aantal 10- tot 20-jarige bedraagt dan weer het dubbele van het verwachte aantal. Ook het aantal 20- tot 30- jarigen ligt aanzienlijk hoger. 65% van de Ninoofse vrouwen die in contact kwam met de strafrechtelijke repressie was op het moment van de collaboratie dus jonger dan 30 jaar. Dit cijfer ligt volledig binnen de lijn van verwachtingen. Mathieu Roeges kwam in zijn onderzoek naar ter dood veroordeelde incivieke vrouwen immers tot dezelfde vaststelling.⁴⁸⁰ Ook Luc Capdevila stelde vast dat in Frankrijk 60% van de vrouwen jonger dan 26 jaar was.⁴⁸¹

Wel opmerkelijk is dat 40% van de Ninoofse collaboratrices jonger was dan 20 jaar. Dit wil immers zeggen dat zij juridisch minderjarig waren op het moment van de collaboratie. Vooral de leeftijden van Hortentia M. en Maria D.G. springen in het oog. Hortentia was eind 1942 immers nog maar twaalf jaar oud en Maria vijftien jaar. Toch werden zij gestraft na de Tweede Wereldoorlog. Dit percentage ligt bovendien veel hoger dan de cijfers die Mathieu Roeges (14,3%) en John Gilissen (14,9%) geven. Een eerste verklaring hiervoor is dat de cijfers van Roeges en Gilissen handelen over veroordeelde vrouwen. Beiden hielden geen rekening met vrouwen naarwie wel een onderzoek werd gestart, maar die niet vervolgd werden. Daarnaast deed Roeges onderzoek naar vrouwen die ter dood veroordeeld waren omwille van collaboratie.

⁴⁷⁸ Als referentiedatum werd gekozen voor 31/12/1942. Op dat moment waren de meeste vrouwen immers al aan het collaboreren of stonden zij op het punt hun collaboratie te plegen.

⁴⁷⁹ Zie grafiek 1.

⁴⁸⁰ Roeges (2008), p. 198.

⁴⁸¹ Capdevila (1995), <http://www.ihtp.cnrs.fr/spip.php?article248&lang=fr>.

De meeste van deze vrouwen hadden dan ook verschillende collaboratiemisdaden gepleegd.⁴⁸² Logischerwijs waren zij dan ook al wat ouder. In Ninove ging het voornamelijk om vrouwen of meisjes die één misdaad hadden gepleegd: lid geweest zijn van een collaborerende beweging. Het hoge percentage minderjarigen is dan ook logisch. De meeste collaborerende bewegingen voor vrouwen richtten zich namelijk op jonge ongetrouwde vrouwen. Getrouwde vrouwen hoorden volgens hen namelijk aan de haard. Het lidmaatschap van wie trouwde, werd dan ook vaak opgezegd of zij werden niet meer ingeschakeld als actief lid. Zo ook bij Gabriëlla V.M. Tijdens een verhoor vertelde zij het volgende:

“Ik was van vóór den oorlog lid van het V.N.V.V., afdeling Dietsche Meisjesschaar. Ik werd hiervan van ambtswege ontslagen door het feit dat ik in Maart 1943 gehuwd ben. Ik heb van dan af ook geen lidgeld meer betaald voor deze organisatie.”⁴⁸³

Toch blijft 40% minderjarigen veel. Ook Luc Capdevila heeft het immers over 14% minderjarigen onder de Franse incivieke vrouwen.⁴⁸⁴ Er moet dus nog een reden zijn voor dit hoge aantal. Het antwoord ligt opnieuw bij de misdrijven van de Ninoofse collaboratrices. Zij werden namelijk allemaal beticht van lidmaatschap van een collaborerende beweging. Hieruit kunnen we concluderen dat de Vlaams-nationalistische organisaties voor vrouwen in Ninove goed uitgebouwd waren. Erg verwonderlijk is dit trouwens niet. Zoals gezegd, was de invloed van Aalst op Ninove immers groot en in Aalst had het Vlaams-nationalisme al voor de Tweede Wereldoorlog een grote achterban. Bovendien woonde Magda Haegens, eerst leidster van het V.N.V.V. en later van de DeVlag, in die stad.⁴⁸⁵ Het opduiken van het V.N.V.V., de DeVlag, de D.M.S. en de N.S.J.V. in Ninove is dan ook geen grote verrassing. Dat deze organisaties in Ninove en omstreken erg actief waren tijdens de oorlog, wordt bovendien gestaafd door de verhalen van verschillende van de vrouwen. Zo vertelde Lea D. bijvoorbeeld dit:

“Ik meen dat wij toen [voor de Tweede Wereldoorlog] ongeveer met vijftien of twintig waren, meisjes die vroeger ook al lid waren van het V.N.V.
Ik beken opvolgenlijk door de jeugdleidster aangesteld geweest te zijn als
schaarleidster en verder als gebiedsconsulente ...
Als schaarleidster had ik ongeveer vijftien of twintig meisjes onder mij. Als
gebiedsconsulente trad ik op voor groepen die mogelijks wel een paar honderd

⁴⁸² Roeges (2008), pp. 207-209.

⁴⁸³ P.V. 342 van huiszoeking en verhoor van Gabriëlla V.M. (01/03/1946), sans-suite 3596/I/46.

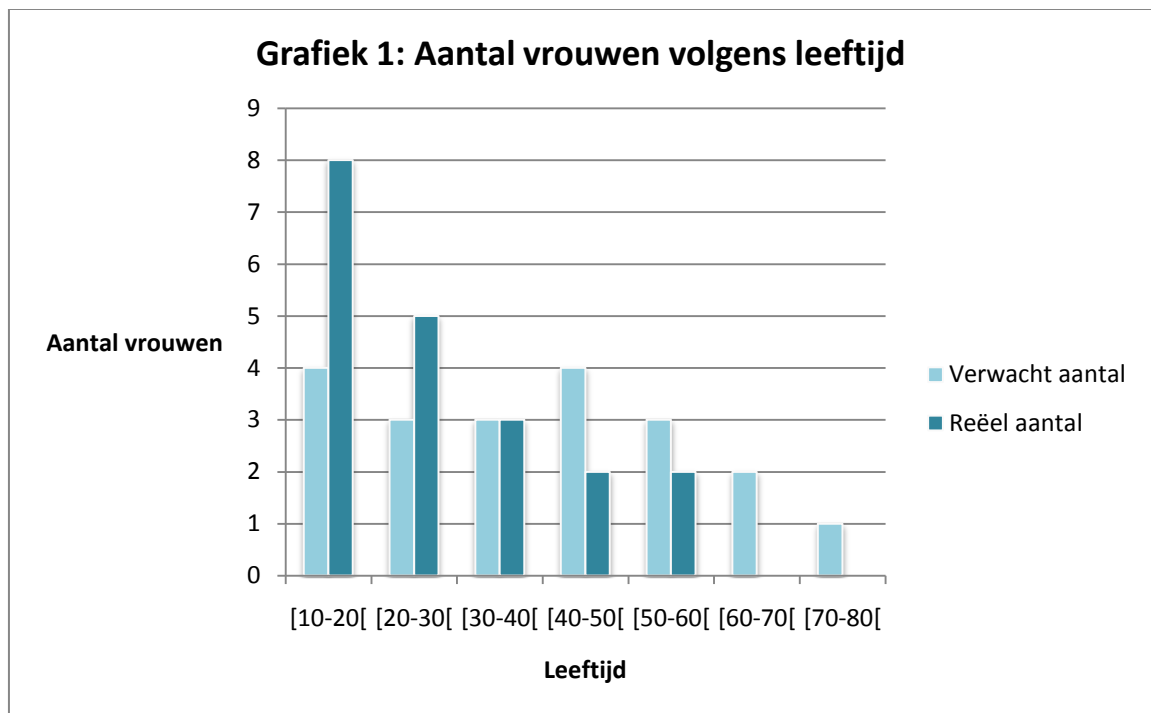
⁴⁸⁴ Capdevila (1995), <http://www.ihtp.cnrs.fr/spip.php?article248&lang=fr>.

⁴⁸⁵ De Wever (1995), p. 151.

telden. Ik heb liederen aangeleerd alsook volksdansen bij V.I.V.O. Aan de groep van Ninove gaf ik zelf turnlessen. ...

In Ninove heb ik ook nog, tijdens mijn lidmaatschap bij de D.M.S. gecolporteed met de "Jonge Nationaal Socialist". Het uniform heb ik openlijk bij alle plechtigheden of vergaderingen gedragen.⁴⁸⁶”

Daarnaast zijn er verhalen over gezelschapsavonden met Duitse soldaten, kampen en vakanties naar Duitsland die georganiseerd werden door de Ninoofse DeVlag, D.M.S. en het V.N.V.V.

Burgerlijke stand

Aangezien 65,0% van de Ninoofse incivieke vrouwen jonger dan 30 jaar was in 1940, is het niet verwonderlijk dat tien van de negentien vrouwen (52,6%) waarvan we gegevens hebben ongehuwd waren. Acht van de negentien (42,1%) waren dan weer wel getrouwd. Anais V.B. was als enige gescheiden.

Tijdens de oorlog kwam er verandering in deze situatie. De huwelijken van Irene V.A. en Joanna V.d.E. liepen namelijk op de klippen. Dit zorgde ervoor dat in vergelijking met de cijfers van Mathieu Roeges (8,6%) en John Gilissen (2,8%), Ninove meer incivieke gescheiden vrouwen

⁴⁸⁶ P.V. van verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47.

(15,8%) telde. In tegenstelling tot bij Roeges waar bijna drie op vier getrouwde vrouwen hun man verlieten of bedrogen met een Duitser of collaborateur⁴⁸⁷, deed in Ninove enkel Irene V.A., of één op acht, dit.

In totaal kwamen in Ninove dus zes getrouwde (31,6%) en 13 alleenstaande (68,4%) in contact met de repressie. Opnieuw zijn de gelijkenissen van deze cijfers met die van Luc Capdevila treffend. Deze telde immers 69% alleenstaande vrouwen.⁴⁸⁸ Echt verwonderlijk is deze gelijkenis niet, aangezien Capdevila sentimentele collaboratie behandelde. Wel is er een duidelijk verschil met de cijfers die Roeges naar voor brengt. Deze spreekt immers over 54,0% getrouwde vrouwen. Aan de basis van dit verschil ligt het groot aantal jonge vrouwen dat we terugvinden in Ninove. Alle vrouwen boven de 23, met uitzondering van de gescheiden Anais V.B., zijn namelijk getrouwd. Zij vormen echter een minderheid van de Ninoofse incivieke vrouwen.

Verschillende alleenstaande vrouwen leerden trouwens mannen kennen tijdens de oorlog. Zo knoopten Anais V.B., Jacqueline V.d.M. en Joanna V.d.E. elk een relatie aan met een Duitse soldaat, terwijl Irene V.A., Jeanne V.S. en Gabriëlla V.M. verliefd werden op Vlaamse collaborateurs. Waar in buitenlandse werken zoals die van Capdevila en Virgili als reden voor deze relaties met 'de vijand' vaak geld aangehaald wordt, zien we dat in Ninove enkel Joanna V.d.E. haar financiële toestand aanhaalt als reden voor haar relatie met een Duitse soldaat⁴⁸⁹.

Op basis van deze cijfers is het logisch dat elf van de negentien vrouwen kinderloos was aan het begin van de oorlog. De meesten waren immers ongetrouwd.

Milieu

De eerste indicators voor het milieu waaruit deze vrouwen afkomstig waren, zijn hun opleidingsniveau en hun beroep.

Uit de inlichtingsbulletins kunnen we heel wat leren over het opleidingsniveau van de incivieke vrouwen uit Ninove. Daarop staat immers of de vrouwen goed konden lezen en schrijven of niet. Daaruit blijkt dat geen enkele Ninoofse collaboratrice volledig analfabeet was. 13 van hen (68,4%) konden zelfs goed tot zeer goed lezen en schrijven. Twee van hen (Jeanne V.S. en Celesta K.) hadden trouwens uitgebreid onderwijs gevolgd. De overige zes konden dan weer onvolkomen lezen en schrijven. De reden voor hun mindere kennis kan gezocht worden bij de

⁴⁸⁷ Roeges (2008), p. 200.

⁴⁸⁸ Capdevila (1995), <http://www.ihtp.cnrs.fr/spip.php?article248&lang=fr>.

⁴⁸⁹ P.V. van verhoor van Henrica B., Joannes P., Théophile V.A., Carolus S., Moïse A. en Joanna V.D.E. (26/12/1945), sans-suite 125/46.

leerplicht tot 14 jaar. Deze werd in België pas opgelegd na de Eerste Wereldoorlog⁴⁹⁰ en laat nu net alle onvolkomen lezers en schrijvers ouder dan 32 jaar zijn. Bovendien blijkt uit de inlichtingsbulletins dat zeven vrouwen die bij aanvang van de oorlog jonger waren dan 18 jaar, nog steeds op de schoolbanken zaten, dit terwijl maar één van hen, nl. Hortentia M., onder de leerplicht viel. Daaruit kunnen we concluderen dat de ouders van de andere zes, hun kinderen langer dan verplicht konden laten leren.

De tewerkstellingscijfers van Ninove uit 1937 leren dat ongeveer 51,8% van de Ninoofse vrouwen aan het begin van de oorlog werkte voor de kost. De verwachting is dan ook dat tien van de incivieke vrouwen een job zouden hebben. Negen van hen zouden arbeidsters moeten geweest zijn en één een bediende. De meeste van hen (91,0%) zouden tenslotte tewerkgesteld moeten geweest zijn in de Ninoofse nijverheid, terwijl één ervan in het onderwijs of bij een openbare dienst moest werken. Deze verwachtingen worden helemaal niet ingelost. 73,7% van de incivieke vrouwen oefende immers helemaal geen job uit. Bijgevolg waren amper 5 vrouwen of 26,3% professioneel actief. Dit waren: Anais V.B., Celesta K., Irene V.A., Jeanne V.S. en Maria T. Bovendien was in tegenstelling tot de verwachtingen Maria T. de enige arbeidster van het gezelschap. Celesta K. en Jeanne V.S. waren immers onderwijzeressen en Anais V.B. en Irene V.A. bedienden. Amper twee van hen, Anais V.B. en Maria T., werkten in de nijverheid. De twee onderwijzeressen werkten logischerwijs in het onderwijs, terwijl Irene V.A. bediende was bij het ministerie van Economische Zaken in Brussel. Opvallend is ook dat maar één vrouw, Joanna V.d.E. ging werken voor de Duitsers, dit terwijl de hoge salarissen die door Duitsers worden betaald toch vaak worden aangehaald als reden voor collaboratie.⁴⁹¹

Dit resultaat is niet enkel in contradictie met de verwachtingen op basis van de tewerkstellingscijfers van Ninove uit 1937. Mathieu Roeges signaleerde immers dat amper 22,8% van de ter dood veroordeelde vrouwen geen baan uitoefende. Bovendien stelde hij vast dat de meeste van de werkende vrouwen arbeidsters waren in de landbouw, de industrie of in de huishoudelijke sector. Daarnaast werkten verschillende vrouwen uit de middenklasse volgens hem als bedienden of secretaresses.⁴⁹² Op basis van het geschetste profiel van de Ninoofse incivieke vrouwen, dringt de vraag of zij behoorden tot de middenklasse zich dan ook op.

Een indicatie hiervan zou de bedrijvigheid van de vaders of (ex-)echtgenoten van de collaboratrices kunnen zijn. Deze kennen we echter maar in 11 gevallen. Eén ding staat vast:

⁴⁹⁰ Roeges (2008), p. 201.

⁴⁹¹ Virgili (2000), p. 13.

⁴⁹² Roeges (2008), p. 202-203.

Hortentia M. behoorde niet tot de middenklasse. Haar vader was immers een ex-arbeider en ook zij ging na de oorlog aan de slag als arbeidster in een fabriek. De echtgenoten of vaders van de tien andere vrouwen bevestigen wel onze vermoedens. Het ging immers om een staatsbediende, een gemeentesecretaris⁴⁹³, een leider van het V.N.V, een eigenaar van een kledingzaak, een eigenaar van een taxibedrijf, een eigenaar van een horecabedrijf en de Ninoofse oorlogburgemeester. De logische conclusie is dat al zeker 52,6% van de incivieke collaboratrices waarover we uitgebreide gegevens hebben, behoorden tot de Ninoofse middenklasse. Van Rosalie B. weten we zelfs dat zij rijk was. Na haar voorlopige hechtenis legde zij immers klacht neer voor het leegroven van haar appartement. Onder de gestolen goederen bevonden zich een pelsmantel, een zijden kleed, een lederen handtas, een elektrisch strijkijzer en een groot tapijt in oosterse stijl.⁴⁹⁴ Deze goederen zijn niet bepaald basisgoederen en het was dan ook niet evident dat mensen deze net na een oorlog bezaten.

Zoals reeds gezegd werd de meerderheid van de Ninoofse incivieke vrouwen (89,5% of 17 vrouwen) beschuldigd van politieke collaboratie in de vorm van lidmaatschap van collaborerende of Duitse organisaties. Verschillende onder hen werden daarbij verdacht van lidmaatschap van verscheidene van deze organisaties. Vooral de DeVlag, de D.M.S. en het V.N.V.V. bleken in Ninove populair te zijn. De beschuldiging luidde immers elf keer lidmaatschap van de DeVlag, acht keer van de D.M.S. en tien keer van het V.N.V.V.

Opvallend is dat bij 16 van de 19 vrouwen of 84,2%, ook familieleden na de Tweede Wereldoorlog in contact kwamen met de repressie. De meeste werden eveneens beticht van lidmaatschap van een pro-Duitse organisatie zoals het V.N.V. Enkel bij de families van Anais V.B., Irene V.A. en Jeanne V.S. was dit niet het geval. In hun dossiers maakte de politie van Ninove dan ook geen melding van een onvaderlandse familie. Uit een verhoor van de vader van Anais V.B. blijkt zelfs dat haar ouders absolute tegenstanders waren van haar vertrek. Daarnaast zou zij voor haar vertrek naar Duitsland nog teksten getypt hebben voor de Witte Brigade van Ninove.⁴⁹⁵ Irene V.A. zou zelfs nog een stapje verder gegaan zijn en een Engelse soldaat verborgen hebben. Eind 1945 schreef deze daarover het volgende:

"I was in the British Army in May 1940, and for a period was billeted in the cinema at Ninove.

⁴⁹³ Het ging hier om de echtgenoot van Celesta K. Deze was tevens de vader van Helena en Maria D.G.

⁴⁹⁴ P.V. van verhoor van Rosalie B. (08/01/1945), sans-suite 3318 A

⁴⁹⁵ P.V. van verhoor van Juliaan V.B. (07/04/1945), vonnis 1584.

Some people were very kind to me, and I would be very grateful for any information which you could give me concerning them. I have written on two occasions, but have had no reply.

The informations I can give you is as follows:

Madame Irene G.

[Adres]

Madame G. speaks very good English, and in 1940 was living with her parents at the above address her father's name was Edm. V.A.-D.V. ...⁴⁹⁶

Ondanks deze uitzonderingen kunnen we dus wel besluiten dat de familieleden van collaboratrices vaak ook zelf lid waren van een collaborerende beweging.

Onderlinge relaties

Tijdens het onderzoek van de negentien strafdossiers van de incivieke Ninoofse vrouwen werden verschillende relaties tussen vijftien vrouwen en/of hun families blootgelegd.

In de eerste plaats waren er familiebanden. Zo bleek Gabrielle D.L. de moeder te zijn van Godelieve D.B.⁴⁹⁷ Ook twee dochters van Celesta K., Helena D.G.⁴⁹⁸ en Maria D.G.⁴⁹⁹, kwamen in contact met de naoorlogse repressie. Daarnaast bleken Julienne P. en Gabriëlla V.M. nichten te zijn. Juliennes vader, Arsène P.⁵⁰⁰ was immers de broer van Gabrielle V.M.'s moeder Alice.⁵⁰¹ Dit waren trouwens niet de enige familiebanden van Gabrielle V.M. Haar schoonzus was immers niemand minder dan Jacqueline V.d.M. Jacqueline en Etienne, Gabriëlla's echtgenoot⁵⁰², waren immers broer en zus. Daarnaast behoorden Gabriëlla en Jacqueline ook tot de aangetrouwde familie van Rachel G. Haar zoon, Robert D.K. was immers getrouwd met Marie V.d.M.⁵⁰³, de zus van Jacqueline en Etienne.⁵⁰⁴ Tenslotte bestaat de kans dat Rosalie B. aangetrouwde familie was van Maria S. Rosalie B.'s echtgenoot Jean en Maria bleken immers over dezelfde achternaam te beschikken.⁵⁰⁵

⁴⁹⁶ Brief Frank S.E. aan de burgemeester van Ninove (08/10/1945), arrest 915/47.

⁴⁹⁷ Inlichtingsbulletijn (03/10/1946), sans-suite 8462/l/45

⁴⁹⁸ Inlichtingsbulletin (09/07/1946), sans-suite 5802/l/46.

⁴⁹⁹ Staat van inlichtingen (s.d.), sans-suite 4441/l/45.

⁵⁰⁰ Inlichtingsbulletijn (22/01/1946), vonnis 1336.

⁵⁰¹ Inlichtingsbulletijn (27/02/1946), sans-suite 3596/l/46.

⁵⁰² Ibid.

⁵⁰³ P.V. van verhoor van Rachel G. en Maria V.d.M. (07/05/1946), sans-suite 4869/l/46.

⁵⁰⁴ P.V. van inlichtingen – seining in het C.S.B. (08/11/1945), vonnis 205.

⁵⁰⁵ Bulletin de renseignements (15/04/1945), sans-suite 3318 A.

Daarnaast waren verschillende incivieke vrouwen verbonden met elkaar via de DeVlag. Na de bevrijding ontdekte het verzet van Ninove bij Edmond V.d.M., de vader van Jacqueline, een schrift. Dit had als titel "Vrouwenwerken DE VLAG" en bevatte een ledenlijst van de Ninoofse cel van de DeVlag.⁵⁰⁶ Daarop kwamen de volgende vrouwen voor:

- Maria T.⁵⁰⁷
- Rachel G.⁵⁰⁸
- Gabrielle D.L.⁵⁰⁹
- Godelieve D.B.⁵¹⁰
- Maria D.G.⁵¹¹
- Helena D.G.⁵¹²

Opvallende afwezige op deze lijst was Jeanne V.W. Zij was immers tijdens de oorlog sociaal referente van de Vrouwenwerken van DeVlag.⁵¹³ Toch zijn verbanden te leggen tussen Jeanne V.W. en andere Ninoofse collaboratrices en/of hun familieleden. Hoogst interessant daarbij is een briefwisseling over de "*Kinderlandverschickung-vacantie-reizen naar Duitsland*"⁵¹⁴.⁵¹⁵ Deze bevat een door Jeanne V.W. opgestelde lijst met kinderen jonger dan 14 jaar die in aanmerking kwamen om te reizen naar Duitsland en mogelijke begeleiders voor die reizen. Op de lijst met kinderen jonger dan 14 jaar springen de namen van Irma B., Hilde en Magda D.B. in het oog. Bij vergelijking van adresgegevens bleek Irma B. namelijk de zus te zijn van Rosalie B. Hilde en Magda D.B. waren dan weer de dochters van Gabrielle D.L. en bijgevolg zussen van Godelieve D.B. Op de lijst met mogelijke begeleiders vallen de namen Maria T. en Gaby V.M. dan weer op. Bij het nakijken van de geboortedatum en adres bleek deze laatste immers niemand minder te zijn dan Gabriëlla V.M. Tenslotte was er nog Elisabeth P. Deze bleek op hetzelfde adres te wonen en over dezelfde achternaam te beschikken als Julienne P.⁵¹⁶ De kans dat zij Juliennes oudere zus was, is dus zeer reëel.

⁵⁰⁶ P.V. 1351 van de Veiligheid van de Staat (06/02/1946), sans-suite 4869/1/46.

⁵⁰⁷ P.V. van inlichtingen (08/11/1844), sans-suite 4081/1/45.

⁵⁰⁸ P.V. nr. 1351 van de Veiligheid van de Staat (06/02/1946), sans-suite 4869/1/46.

⁵⁰⁹ P.V. nr. 1334 van de Veiligheid van de Staat (04/02/1946), sans-suite 8462/1/45.

⁵¹⁰ P.V. nr. 1330 van de Veiligheid van de Staat (06/02/1946), sans-suite 6878/1/45.

⁵¹¹ P.V. nr. 1340 van de Veiligheid van de Staat (06/02/1946), sans-suite 4441/1/45.

⁵¹² P.V. 1341 van de Veiligheid van de Staat (06/02/1946), sans-suite 4441/1/45.

⁵¹³ Brief Jeanne V.W. (07/08/1942)), vonnis 74

⁵¹⁴ P.V. nr. 205 van de Veiligheid van de Staat (12/01/1946), vonnis 74.

⁵¹⁵ Ibid.

⁵¹⁶ Brief Jeanne V.W. (05/07/1942), vonnis 74.

Ook de D.M.S. zorgde ervoor dat Ninoofse incivieke vrouwen contact met elkaar hadden. Helena D.G. en Lea D. bleken elkaar immers goed te kennen. Zij reisden blijkbaar tijdens de oorlog met de D.M.S. naar Stuttgart. Daar zou Lea D., Helena D.G. bevoordeeld hebben.⁵¹⁷

Daarnaast behoorden verschillende families tot elkaars kennissenkring. Zo vluchtte het gezin van Gabrielle D.L. en Godelieve D.B. samen met familie van Julienne P. naar Duitsland.⁵¹⁸ Daarnaast waren Celesta K. en Jeanne V.S. collega's van elkaar. Jeanne werd in september 1942 namelijk onderwijzeres in de Ninoofse gemeentelijke jongensschool.⁵¹⁹ De hoofdonderwijzeres van deze school was tijdens oorlog Celesta K.⁵²⁰

Zoals reeds vermeld zijn vijf vrouwen niet te linken aan elkaar of met de andere vrouwelijke incivieken. Hun namen zijn: Anais V.B., Irene V.A., Joanna V.D.E., Joanna W. en Hortentia M. Hiervoor bestaat een zeer goede uitleg.

In de eerste plaats zijn er Hortentia M., Irene V.A., Joanna V.D.E. en Joanna W. Deze vier vrouwen verbleven tijdens de Tweede Wereldoorlog niet of amper in Ninove. Zo verhuisde Hortentia M. pas in juni 1946 naar Ninove.⁵²¹ Haar collaboratie (V.N.V.- en DeVlag-lidmaatschap⁵²²) vond dan ook plaats in Aalst. Irene V.A., Joanna V.D.E. en Joanna W. waren dan weer wel afkomstig uit Ninove, maar verbleven er amper tijdens de Tweede Wereldoorlog. Irene verbleef immers bijna voltijds in Brussel, Joanna V.D.E. verbleef zowel in Brussel als in het Franse Abbeville en Joanna W. woonde samen met haar echtgenoot in Dilbeek.

Daarnaast blijken Anais V.B. en Irene V.A. niet afkomstig te zijn uit een Vlaams-nationalistisch gezin. Daardoor verkeerden zij en hun ouders in een volledig ander milieu. Anais V.B. was bovendien geen lid van een Vlaams-nationalistische organisatie. Zij collaboreerde immers door lid te worden de D.R.K. Daardoor vertrok zij bijna meteen na haar beslissing te collaboreren naar Duitsland.

⁵¹⁷ Brief Jetje Claessens aan Lea D. (29/09/1942), arrest 491/47.

⁵¹⁸ P.V. van verhoor van Godelieve D.B. (25/06/1945), sans-suite 6878/I/45.

⁵¹⁹ P.V. van verhoor van Delphine H. en verklaring van Hermana D.M. (18/04/1945), vonnis 3623.

⁵²⁰ Brief Burgemeester en schepencollege van Ninove aan de Krijgsauditeur Gent (03/02/1945), sans-suite 5802/I/46.

⁵²¹ Inlichtingsbulletijn (16/03/1950), sans-suite 3475/I/46.

⁵²² P.V. van verhoor van Pethus V.G., Maria W., Hortentia M. en Frans M. (18/05/1946), sans-suite 3475/I/46.

Besluit

Ondanks het feit dat Fabrice Virgili het toekennen van een profiel aan de incivieke vrouw onmogelijk acht⁵²³, kennen Mathieu Roeges en Luc Capdevila haar toch de volgende kenmerken toe:

- Jonger dan 30 jaar, maar wel meerderjarig
- Alleenstaand of hun man bedriegen met een collaborateur of Duitser
- Meestal kinderloos
- Meestal werkend als arbeidster
- Collaboreren omwille van geld of uit liefde voor een collaborateur of Duitser.

Een ander opvallend kenmerk is dat de incivieke vrouwen van Roeges en Capdevila, steeds alleen leken te opereren.

De kloof tussen de Ninoofse incivieke vrouwen en die van Roeges en Capdevila is erg groot. Zij waren namelijk vaak wel jong en ongehuwd, maar hadden meestal geen job. 40,0% van hen was bovendien juridisch minderjarig op het moment van de feiten. Daarnaast waren zij die wel een baan hadden, geen arbeidsters maar wel bediendes of onderwijzeressen. De meeste Ninoofse vrouwen collaboreerden bovendien niet alleen: zij deden dit in groep. Samen met hun familie maakten de meesten immers deel uit van een netwerk binnen de Ninoofse middenklasse. De leden van dit netwerk waren lid van collaborerende bewegingen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren zij trouwens aan de macht in Ninove. Zo was Karel D., de vader van Lea D., oorlogsburgemeester van Ninove. Daarnaast benoemde het Ninoofse schepencollega Celesta K. tijdens de oorlog tot hoofdonderwijzeres van de gemeentelijke meisjesschool.

De vrouwen uit dit netwerk volgden vaak hun mannelijke familieleden (vaders, broers, echtgenoten, ...) en werden lid van de vrouwenafdeling van collaborerende organisaties. De meest populaire in Ninove waren de Vrouwenwerken van de DeVlag, de D.M.S. en het V.N.V.V. Aangezien 90,0% van de incivieke vrouwen uit Ninove beschuldigd werd van politieke collaboratie in de vorm van lidmaatschap van een pro-Duitse organisatie, kunnen we stellen dat de vrouwenwerking van deze organisaties in Ninove goed was uitgebouwd. Bovendien blijkt uit de dossiers van de verschillende vrouwen dat deze organisaties erg actief waren. Er werden immers kampen, vakanties, gezelschapsavonden, etc. georganiseerd. Aangezien de meeste van deze organisaties het idee van de vrouw aan de haard aanhingen en zich dus vooral richtten op jonge ongetrouwde vrouwen, is het ook logisch dat vooral zij na de Tweede Wereldoorlog in contact kwamen met de repressie.

⁵²³ Virgili (2000), p.181.

De meeste vrouwen verkeerden dus duidelijk in een milieu van collaborateurs. De vraag is dus of zij niet 'veroordeeld' waren tot collaboratie. Hun directe omgeving beschouwde lidmaatschap van een pro-Duitse beweging immers als normaal. Bovendien was het lidmaatschap van hun vrouwen, dochters of zussen voor de mannelijke leden van de collaborerende bewegingen vaak gewoon de logische gang van zaken. Vrouwen maakten dus waarschijnlijk niet altijd een bewuste keuze. Een perfect voorbeeld hiervan is Helena D.G. Zij verklaarde al voor de oorlog lid te zijn geweest van de D.M.S.⁵²⁴ Aangezien zij eind 1940 nog maar 15 jaar was, is de kans dat zij dit helemaal alleen besliste zeer klein. Veel waarschijnlijker is dat haar collaborerende ouders en zus al dan niet bewust invloed uitoefenden op haar, zeker wanneer we zien dat zij later, net als haar zus Maria, lid werd van de DeVlag.

Een ander gevolg van hun pro-Duitse milieu is dat alleenstaande vrouwen makkelijk in contact kwamen met Duitsers en/of andere incivieken. Het is dan ook logisch dat een aantal van hen een relatie aanknoopte binnen hun milieu. Die relaties werden bovendien ook niet afgekeurd door hun directe omgeving. Zulke relaties waren immers, net als lidmaatschap van de DeVlag, de D.M.S. of het V.N.V.V., volledig acceptabel.

Toch zijn er ook uitzonderingen. Zo trouwden of groeiden Anais V.B., Irene V.A. en Jeanne V.S. niet op in een pro-Duits milieu en toch collaboreerden zij. Zij tonen dat vrouwen inderdaad soms collaboreerden voor geld, ambitie (Jeanne V.S.) en liefde (Anais V.B. en Irene V.A.). In Ninove was dit echter de uitzondering.

⁵²⁴ P.V. van verhoor van Maria D.G. (02/10/1944), sans-suite 4441/1/45.

3. Het gerechtelijk onderzoek naar incivieke vrouwen uit Ninove

Dit hoofdstuk handelt over de gerechtelijke onderzoeken die ingesteld werden naar het gedrag van een Ninoofse vrouw tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze onderzoeken duurden gemiddeld zestien maanden. Wanneer de krijgsauditeur besliste een vrouw niet te vervolgen, deed hij dit echter meestal na ongeveer dertien maanden. Onderzoeken waar een proces op volgde, duurden meestal geen 16 maanden maar 21 maanden.

Elk onderzoek kende een begin. Dit begin was telkens een aangifte. Een eerste vraag die we ons stellen is: wie signaleerde inciviek gedrag van een Ninoofse vrouw. De logische vraag die daarop volgde was: wat was de inhoud van deze klachten waarop de bevoegde krijgsauditeur zich baseerde om een onderzoek op te starten?

Nadat het onderzoek werd opgestart speelden drie verschillende actoren een rol: de officiële instanties, de getuigen en de verdachten. Zij komen dan ook elk aan bod binnen dit hoofdstuk. Als eerste komen de officiële instanties aan bod. Dat zij belangrijk waren staat buiten kijf. Zij stelden immers de vragen, bepaalden waar een onderzoek over ging en hadden een machtsfunctie t.o.v. de getuigen en verdachten. Maar wie waren zij? En waar waren zij in geïnteresseerd?

Aangezien de strafdossiers voornamelijk bestaan uit P.V.'s van verhoren⁵²⁵, verdienen ook de getuigen onze aandacht. Bovendien wogen deze getuigenissen erg vaak door bij de beslissing van de krijgsauditeur om iemand te vervolgen of niet. Dit blijkt uit de cijfers: 68,5% van alle getuigenissen à charge werden immers afgelegd in gerechtelijke onderzoeken waarop een veroordeling volgde. Daarnaast werden er duidelijk meer getuigenissen afgelegd in die zaken: in een onderzoek waar een veroordeling op volgde, legden gemiddeld tien personen een getuigenis af. In onderzoeken waarbij vrouwen nadien buiten vervolging werden gesteld, getuigden gemiddeld maar drie personen per zaak. Bij het onder de loep nemen van de getuigenissen passeren de volgende vragen de revue: wie getuigde? Waarover getuigden personen? En heel belangrijk: waarom getuigden zij à charge of à decharge van een vrouw?

Daarnaast legden ook de verdachte vrouwen zelf een verklaring af. Aangezien ook deze belangrijk waren voor het onderzoek, nemen we deze vervolgens onder de loep. In dit deel proberen we te achterhalen of vrouwen zich verdedigden en zo ja, hoe zij dit deden.

⁵²⁵ Bollen, De Metsenaere (2007), p. 237.

3.1. De start van het onderzoek

Er bestonden drie aanleidingen voor de start van een onderzoek naar het gedrag van vrouwen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ten eerste konden vrouwen geïnterneerd worden tijdens de straatrepressie. In zulke gevallen meldde de plaatselijke politie dit steeds aan de bevoegde krijgsauditeur. Daarnaast konden ook burgers uit eigen beweging klacht indienen. Tenslotte hadden officiële instanties de mogelijkheid om aan de krijgsauditeur te melden dat zij aanwijzingen hadden gevonden van collaboratie. Eens dit was gebeurd, was het aan de krijgsauditeur om te beslissen of hij een onderzoek wilde opstarten of niet. In het geval van de meeste Ninoofse vrouwen, 18 op de 19, deed hij dit meteen na de eerste melding van inciviek gedrag. Enkel in het geval van Celesta K. gebeurde dit pas bij de tweede melding.

Opvallend is dat de Belgische overheid blijkbaar reeds in 1944 begon met het vergaren van bewijzen tegen mogelijke collaboratrices. Zo meldde het Hoog Comité van Toezicht al op 25 januari 1944 dat Jeanne V.W. aangesloten was bij het V.N.V. en gowleidster zou geweest zijn van de D.M.S.⁵²⁶ Ook over Lea D.'s gedrag werd de krijgsauditeur voor de oorlog gebriefd⁵²⁷. Toch betekende dit niet dat er na de bevrijding meteen een onderzoek werd ingesteld naar deze twee vrouwen. In beide gevallen was na de bevrijding nog een melding van inciviek gedrag nodig.

3.1.1. Ninoofse straatrepressie

Uit de strafdossiers van de Ninoofse incivieke vrouwen blijkt dat de straatrepressie in de stad aan de Dender begon op 29 september 1944 en ongeveer drie dagen duurde. In die periode werden vijf van de negentien Ninoofse vrouwen opgepakt door de Witte Brigade. Zij werden op bevel van de burgemeester geïnterneerd in de Belga Match fabriek. Rosalie B. werd eveneens geïnterneerd, maar dan door een verzetsgroep uit Sint-Jans-Molenbeek, waar zij woonde. Dit wil zeggen dat maar 31,6% van de Ninoofse incivieke vrouwen in contact kwam met de straatrepressie. Dat net Helena D.G., Jeanne V.W., Joanna W., Maria D.G. en Maria T. geïnterneerd werden in Ninove, is geen verrassing. De Ninoofse gemeenschap had immers weet

⁵²⁶ P.V. nr. F.C. 6577 van het Hoog Comité van Toezicht (25/01/1944), vonnis 74.

⁵²⁷ P.V. nr. F.G. 13957 van de Rijkswacht (06/05/1944), arrest 491/47.

van de collaboratie van deze vrouwen. Joanna W. werd immers beticht van de verklikking van de Dilbeekse dorpspastoor. Deze zaak had vermoedelijk veel stof doen opwaaien in Dilbeek en omstreken. Daarbovenop woonden de ouders van Joanna tijdens de oorlog in Ninove. De kans dat het verhaal van haar collaboratie ruchtbaarheid had gekregen in Ninove, was dan ook zeer groot. De andere vier vrouwen waren lid van de Ninoofse afdelingen van de DeVlag en/of het V.N.V.V. Vermoedelijk vertoonden zij zich in Ninove in het uniform van deze organisaties. Nu hadden Gabriëlle D.L., Gabriëlla V.M., Godelieve D.B., Jacqueline V.d.M., Jeanne V.S., Julienne P. en Lea D. dit waarschijnlijk ook gedaan. Het grote verschil is echter dat deze vrouwen, met uitzondering van Gabriëlla V.M., niet in Ninove verbleven tijdens de bevrijding. Zij waren immers gevlucht voor de volkswoede. De uitzondering op deze regel is Gabriëlla V.M. Zij was tijdens de oorlog immers lid van de DeVlag, de D.M.S. en het ViVo, was bij de bevrijding aanwezig in Ninove en werd toch niet geïnterneerd. De reden hiervoor is mogelijk dat zij haar lidmaatschap van deze organisaties reeds in maart 1943 opzegde.

3.1.2. Particuliere aangifte

In drie gevallen stapte een particulier rechtstreeks naar de politie of Rijkswacht om melding te maken van inciviek gedrag tijdens de oorlog. Dit gebeurde in de zaken van Lea D., Irène V.A. en Joanna V.d.E. Aangezien het originele P.V. van de klachten tegen Lea D. en Irène V.A. niet te vinden is in hun strafdossier kunnen we niet veel informatie verschaffen over de klacht zelf. Wel toont een later P.V. dat een onbekende persoon Lea D. bij de Veiligheid van de Staat ervan had beschuldigde “*verscheidene bezoeken*” te hebben gebracht “*aan gewonde S.S. mannen in de hospitalen te Brussel*”⁵²⁸,⁵²⁹ De klacht tegen Irène V.A. was dan weer neergelegd bij de Brusselse gerechtelijke politie. De aanklacht tegen haar luidde dat zij “*patriotten zou verklikt hebben aan den vyand*”⁵³⁰,⁵³¹ Wie de klacht neerlegde, blijft ook hier een raadsel.

Het dossier van Joanna V.d.E. bevat gelukkig wel het proces-verbaal van de klacht die alles in gang zette. In haar zaak stapte de Nederlander Lehman S. naar de plaatselijke politie van Jette. Daar verklaarde hij dat Joanna V.d.E. een joodse kennis van hem verraden had aan de Gestapo⁵³².

⁵²⁸ P.V. nr. 123 van inlichtingen (06/11/1944), arrest 491/47.

⁵²⁹ Ibid.

⁵³⁰ P.V. nr. 10 van inlichtingen (16/10/1944), arrest 915/47.

⁵³¹ Ibid.

⁵³² P.V. nr. 2003 van verhoor van Lehman S., Moïse A. en Henrica B. (02/09/1944), sans-suite doc 125/46.

3.1.3. Aangifte door een officiële instantie

Tenslotte werd bij tien personen een onderzoek opgestart nadat een officiële instantie aanwijzingen voor collaboratie had gevonden.

In zeven gevallen vond de Veiligheid van de Staat overschrijvingsbewijzen en ledenlijsten van collaborerende bewegingen. Twee vrouwen, nl. Gabriëlle D.L. en Godelieve D.B., werden door de Veiligheid van de Staat aangetroffen in het repatriëringcentrum in het Noordstation van Brussel. In Celesta K.'s geval was het dan weer het Ninoofse college van Burgemeester en schepenen dat de krijgsauditeur vroeg om een onderzoek op te starten wegens collaboratie. Het college deed dit niet zomaar. De schorsing van Celesta K. als onderwijzeres was immers niet wettig zonder een onderzoek wegens collaboratie. Vandaar ook dat het, na een eerste weigering door de krijgsauditeur, een tweede poging waagde. De vraag is natuurlijk: waarom deed het Ninoofse gemeentebestuur dit? Wanneer we de getuigenissen à charge bekijken, valt op dat verschillende van haar ex-collega's het moeilijk hadden met haar benoeming tot hoofdonderwijzeres. Bovendien weten we dat Ninove tijdens de straatrepressie ook komaf maakte met zijn collaborateurs. Vermoedelijk werd het schepencollege dus onder druk gezet om Celesta K. uit haar functie te ontslaan. Door toe te geven aan die druk stelde het gloednieuwe schepencollega een aantal mensen tevreden en benadrukte het tegelijkertijd zijn gezag⁵³³. Hetzelfde gebeurde wanneer een burgemeester een interneringsbevel ondertekende waar een verzetsgroep om vroeg.

3.1.4. Inhoud van de eerste klachten

De meest voorkomende collaboratiemisdad waarvan Ninoofse vrouwen tijdens de eerste klacht werden beschuldigd, was het lidmaatschap van een collaborerende organisatie. Maar liefst 13 vrouwen (68,4%) werden hiervan beschuldigd. Bij twee van hen (Jeanne V.W. en Joanna W.) luidde de aanklacht dat zij een leidinggevende functie hadden binnen zo'n organisatie. Nog eens twee vrouwen (Jeanne V.W. en Rosalie B.) zouden in het openbaar in het uniform van een pro-Duitse beweging verschenen zijn. Twee andere vrouwen (Jeanne V.S. en Julienne P.) zouden dan weer geld ontvangen hebben van pro-Duitse organisaties. Naast de klacht van lidmaatschap van

⁵³³ Virgili (2000), p. 90.

een collaborerende beweging waren er ook nog beschuldigingen van verklikking. Deze werden maar in twee gevallen, die van Joanna V.d.E. en Joanna W., geuit. Daarbovenop werden twee vrouwen (Joanna W. en Celesta K.) beschuldigd van propaganda. Bovendien werden twee vrouwen ook beschuldigd van omgang met Duitse soldaten. Lea D. werd immers geseind *“als hebbende verscheidene bezoeken gebracht aan gewonde S.S. mannen in de hospitalen te Brussel⁵³⁴”*, terwijl Joanna W. *“verdachte betrekkingen met den vijand⁵³⁵”* zou gehad hebben. Tenslotte waren er vier vrouwen waarbij vanaf dag één gemeld werd dat ook hun familie gecollaboreerd zou hebben.

Zoals blijkt uit bovenstaande tekst, werden verschillende vrouwen van meerdere misdaden beschuldigd. Vooral de beschuldigingen van Jeanne V.W. en Joanna W. waren vanaf dag één erg uitgebreid.

Besluit

Iets meer dan de helft van de onderzoeken (10/19) werden dus opgestart op aangeven van een officiële instantie, toch merken we duidelijk dat de Ninoofse bevolking ook een grote rol speelde bij de beslissing of een onderzoek werd opgestart of niet. Het onderzoek naar drie vrouwen werd immers opgestart op aangeven van een particulier. Daarnaast werd naar zes vrouwen een onderzoek gestart nadat zij geïnterneerd waren tijdens de straatrepressie. Dit cijfer had bovendien nog veel hoger kunnen liggen. Indien Gabriëlle D.L., Godelieve D.B., Jacqueline V.d.M., Jeanne V.S. en Julienne P. immers niet gevlucht waren voor de bevrijding, waren ook zij waarschijnlijk geïnterneerd tijdens de straatrepressie. Daarnaast is het erg aannemelijk dat ook in het geval van Celesta K. de Ninoofse bevolking een rol speelde.

Wanneer we kijken naar de inhoud van de eerste klachten merken we in de eerste plaats dat verschillende vrouwen van meerdere collaboratiemisdaden werden beschuldigd. De meest populaire klacht was die van lidmaatschap van een collaborerende organisatie. Daarnaast werd duidelijk ook belang gehecht aan het feit dat vrouwen een collaborerende familie hadden.

⁵³⁴ P.V. nr. 123 van inlichtingen (06/11/1944), arrest 491/47.

⁵³⁵ P.V. nr. 809 van inlichtingen (08/11/1944), vonnis 701/45.

3.2. Verder verloop van het onderzoek

3.2.1. De zoektocht naar bewijzen door officiële instanties

Welke officiële instanties?

Eens het onderzoek naar de Ninoofse vrouwen was opgestart, verkreeg het krijgsauditoraat op drie manieren bewijzen van collaboratie. In de eerste plaats verhoorde de krijgsauditeur of zijn substituut zelf getuigen. Daarnaast verzamelde ook de Veiligheid van de Staat bewijzen. Het ging dan om de gerechtelijke politie en de Centrale Dienst voor Documentatie van de Veiligheid van de Staat. Zij verzamelden vooral bewijsstukken. Wanneer zij toch getuigen verhoorden, dan gebeurde dit door een plaatselijke afdeling van de gerechtelijke politie. Daarnaast ontvingen gemeentebesturen, Rijkswacht- en politiekorpsen uit de gemeente of regio van de verdachte ook steeds het volgende verzoek van het krijgsauditoraat:

“Met verzoek mij te willen inlichten betreffende de houding, het gedrag en de bedrijvigheid tijdens de bezetting van verdachte(n)

[Naam verdachte]

Alle nuttige getuigen op te sporen en te verhooren (familieleden, geburen, officieele politie of andere diensten, enz.), inlichtingen en bewijzen te verzamelen omtrent de bepaalde feiten die verdachte in dit verband zouden kunnen te laste worden gelegd⁵³⁶.“

Daarnaast werden huiszoekingen ook bijna altijd uitgevoerd door de plaatselijke politie of Rijkswacht.

In de onderzochte dossiers leverde de Centrale Dienst voor Documentatie het krijgsauditoraat 24 maal informatie over één van de Ninoofse verdachte vrouwen. Daarbij ging het vaak om bewijsmateriaal dat gevonden was in archieven van het nationaal hoofdkwartier van collaborerende organisaties. 65 maal was het de gerechtelijke politie van de Veiligheid van de Staat die bewijzen leverde of getuigen verhoorde. De bevoegde gerechtelijke politie was die van Geraardsbergen. Daaruit kunnen we concluderen dat de Staatsveiligheid in totaal 89 maal op de proppen kwam met aanwijzingen, bewijzen of getuigenissen van collaboratie door één van de Ninoofse vrouwen. Hierdoor leverde zij in totaal 34,9% van de informatie die verzameld werd over incivieke vrouwen uit Ninove.

De Ninoofse Rijkswachtbrigade meldde dan weer 37 maal aanwijzingen of bewijzen te hebben gevonden van inciviek gedrag door een Ninoofse. De grootste bron van informatie was echter de

⁵³⁶ Bericht Krijgsauditoraat Gent (12/01/1946), sans-suite 3596/I/46.

plaatselijke politie. Deze speelde 75 maal informatie door aan de Krijgauditeur. Nu deden Rijkswachtbrigades en plaatselijke politiekorpsen dit ook niet altijd geheel spontaan. De Brusselse en Gentse krijgssauditoraten vroegen hen immers 43 maal om een verdachte te onderzoeken. Toch wil dit zeggen dat in totaal 43,9% van de informatie afkomstig was van een plaatselijke officiële instantie. Indien we de keren dat de Geraardsbergse gerechtelijke politie informatie leverde, hierbij tellen, loopt dit cijfer nog hoger op. De eigenlijke verantwoordelijken voor het onderzoek, de Gentse en Brusselse krijgssauditoraten, leverden trouwens maar 21,2% van de informatie. Dit cijfer bestaat uit de keren dat zij getuigen ondervroegen, nl. 54 keer. Deze getuigen bleken steeds in de gevangenis of een interneringskamp te verblijven en waren soms een eerste maal ondervraagd door plaatselijke instanties. Daarnaast verhoorde het krijgssauditoraat vaak meerdere malen dezelfde getuige.

Waarnaar zochten de officiële instanties?

Dat officiële instanties een rol speelden in gerechtelijke onderzoeken naar inciviek gedrag door (Ninoofse) vrouwen, staat dus buiten kijf. Hun medewerkers hadden bovendien een machtspositie t.o.v. ondervraagden en bepaalden daardoor grotendeels de inhoud van een verklaring. De processen-verbaal van verhoren en inlichtingen bevatten dan ook voornamelijk een machtsdiscours. De relevante vraag voor dit onderzoek is echter: waar waren de machthebbers in geïnteresseerd? M.a.w. waar stelden zij vragen over? De inhoud van P.V.'s van inlichtingen is daarvoor het handigst. De onderwerpen die daarin worden aangehaald, zijn namelijk de onderwerpen waarnaar men onderzoek heeft gedaan. Zo vinden we in het dossier van Maria D.G. een P.V. van inlichtingen terug waarin het volgende staat:

“Als gevolg aan de hierbygaande vragenlijst ons overgemaakt door den Heer Voorzitter der Tweede Commissie van Advies van het Arrondissement Oudenaarde, ..., hebben wij de eer hieronder de inlichtingen mede te deelen die wy hebben kunnen inwinnen; betreffende: D.G. Maria, [personalia]:

1°- Belanghebbende heeft lid geweest van de kerlinnen (V.N.V.V.) zonder te kunnen te weet te komen van en tot wanneer, of ontslagneming.

2°- Zy was gewoon lid

3°- Wy zyn niet te weet kunnen komen of zy propaganda maakte in het openbaar ten gunste van pro-duitsche, en of zy gesprekken voerde die de vaderlands lievende gevoelens moesten kwetsen van haar tegenstrevers.

4°- Heeft verklaart vergaderingen te hebben bygewoont volgens haar verklaring afgelegd ter rykswacht.

5°-Hebben niet kunnen uitmaken of zy geabboneerd was aan antinationale dagbladen of tydschriften.

6°- Heeft het uniform gedragen van de kerlinnen volgens bekentenis tydens haar ondervraging.

7°- Volgens het schynt heeft zy vakantiedagen doorgebracht in Duitschland.

8°-Stond in verbinding met duitsche militaire, telefoneerde ook dikwyls naar Brussel.

9°-Stond in betrekking met de dochter van een Gestapo van Ninove, namelyk V.d.M (moustache)

10°- Ging dagelyks naar Brussel met haar zuster Helena maar weet niet of zy er een openbaar functie waarnam.

11°- Niemand wenscht al getuige op te treden betreffende inlichtingen te verschaffen ten hare laste.

12°- Daar zy geen vooraanstaande was in de beweging denken wy niet voor zoover het ons bekend staat, dat de invryheidstelling opspraak of schandaal zoo ver wekken.

13°- Hare moeder is voorloopig geschorst als onderwyzeres, haar vader en broeder zyn geïnterneerd, heeft een broeder SS.man voorvluchtig, en er zyn nog minderjarige kinderen thuis.⁵³⁷

Uit dit P.V. van de Rijkswachtbrigade van Ninove kan probleemloos afgeleid worden welke onderwerpen de officiële instanties interesseerden.

De studie van P.V.'s van inlichtingen is echter niet voldoende. Tijdens verhoren gingen medewerkers van politie, Rijkswacht, gerechtelijke politie of krijgsauditoraat immers ook op zoek naar bepaalde dingen. Ook deze moeten dus grondig geanalyseerd worden. Dit is echter geen sinecure aangezien de vragen die werden gesteld, slecht uitzonderlijk werden opgenomen in de verklaring. Zo vinden we in de dossiers van de vijftien Ninoofse collaboratrices die tijdens de oorlog in Ninove verbleven, maar één vraag echt terug. De Gentse substituut-krijgsauditeur noteerde dit immers in een P.V. van verhoor:

“Wij stellen aan de verdachte de vraag of zij inziet dat zij verkeerd gehandeld heeft en door hare houding heeft meegewerkt om de moreele weerstand der jeugd tenoverstaan van den bezetter te verzwakken?”⁵³⁸”

⁵³⁷ P.V. nr. 420 van inlichtingen van Rijkswacht van Ninove (14/02/1945), sans-suite 4441/1/45.

Gelukkig weten we van Julie Carlier dat een nieuwe paragraaf vaak wijst op een vraag. Deze regel werd echter niet altijd toegepast. Dan komen frases als “inderdaad”, “ik beken” of “ik ontken ten stelligste” in antwoorden van pas.

De volgende bevindingen kwamen dan ook maar tot stand door nauwkeurige lezing van processen-verbaal van inlichtingen en van verhoren.

Lidmaatschap van een collaborerende of Duitse organisatie

Op basis van een grondige analyse van de processen-verbaal van inlichtingen en verhoren staat vast dat officiële instanties vooral op zoek gingen naar bewijzen van lidmaatschap van Vlaamse collaborerende of Duitse organisaties zoals de DeVlag, de D.M.S., het V.N.V.V., het D.R.K., etc. De strafdossiers van de vijftien vrouwen die tijdens de oorlog in Ninove verbleven, wijzen er namelijk op dat 153 van de vragen hierover gingen. In de eerste plaats vroeg men getuigen en verdachten 56 maal rechtuit of men iets wist over zo'n lidmaatschap. Zo begint een getuigenis van Rosalie B. met de volgende zin: *“Ik ben lid van het V.N.V. sedert 1942 en ben het gebleven tot over twee maanden.”*⁵³⁹ Dat deze vrouw dit over zichzelf niet zomaar verklaarde, is vanzelfsprekend. Daarnaast onderzocht men ook of verdachten zich in het openbaar hadden vertoond in een uniform van een organisatie waarvan het lidmaatschap strafbaar was. Aanwijzingen van vragen daarover vinden we 33 maal terug. Zo kreeg een getuige in het onderzoek naar Godelieve D.B. daar duidelijk een vraag over. Hij verklaarde immers:

*“Ik weet ook niet of zij zou aangesloten geweest hebben aan eene anti-vaderlandsche organisatie of vereeniging of heb ze ook nooit in geen enkele uniform gezien.”*⁵⁴⁰

Dat hierover vragen werden gesteld, is logisch aangezien ongeveer elke pro-Duitse organisatie zijn eigen uniform had en haar leden dit liet dragen in het openbaar. Uniformdracht was dan ook één van de meest zichtbare aspecten van collaboratie. Daardoor waren hier ook meer getuigen over en was het voor medewerkers een evidente vraag om te stellen.

Dat leden van collaborerende of Duitse organisaties vergaderingen bijwoonden, was nog zo'n teken van collaboratie. Medewerkers van de betrokken instanties stelden tijdens het onderzoek naar de 15 Ninoofse vrouwen hierover dan ook minstens 21 vragen. Zo vinden we in het

⁵³⁸ P.V. van verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47.

⁵³⁹ P.V. van verhoor van Rosalie B. (11/09/1944), sans-suite 3318 A.

⁵⁴⁰ P.V. van verhoor van Augusta V.D.A., Julienne V.D.L, Jeanne D.P., Maria C. (05/10/1945), sans-suite 6878/l/45.

straf dossier van Gabrielle D.L. een proces-verbaal van verhoren van vijf getuigen. Eén van hen verklaarde: *“Ik weet niet dat zij vergaderingen zou bijgewoond hebben.”*⁵⁴¹. Daarnaast verklaarden de vier andere getuigen ook over het feit of zij al dan niet wisten dat Gabrielle D.L. vergaderingen had bijgewoond.

Eens de officiële instanties vonden dat lidmaatschap van zo'n organisatie min of meer bewezen was, probeerden zij ook te achterhalen of de verdachte naar Duitsland was geweest en of zij een leidende rol had gespeeld binnen de betreffende organisatie. Indicaties van vragen daarover zijn respectievelijk negentien en vijftien maal terug te vinden in de processen-verbaal van inlichtingen en verhoor. Tenslotte besteedde men uitzonderlijk ook tijd aan hoelang een verdachte in dienst was geweest en of zij ook buiten haar eigen regio had deelgenomen aan activiteiten van de collaborerende of Duitse organisatie in kwestie.

Dat officiële instanties voornamelijk op zoek gingen naar bewijzen van lidmaatschap van een collaborerende of Duitse organisatie is niet echt verbazingwekkend. In veel gevallen lag de verdenking van zo'n lidmaatschap immers aan de basis van een gerechtelijk onderzoek. Daarnaast kon men vrouwen vervolgen voor politieke collaboratie indien er genoeg bewijzen waren dat zij deel hadden uitgemaakt van zo'n organisatie, dit in tegenstelling tot vele andere aspecten van collaboratie door vrouwen die niet strafrechtelijk vervolgd konden worden.

Familie en kennissenkring

Medewerkers van officiële instanties stelden natuurlijk niet alleen vragen over lidmaatschap van pro-Duitse organisaties. Zij waren ook erg geïnteresseerd in de houding van een verdachte, haar familie en kennissenkring. De straf dossiers van de Ninoofse verdachte vrouwen bevatten dan ook 35 aanwijzingen dat hierover tijdens het onderzoek vragen werden gesteld. Bovendien komt dit onderwerp enkel in het dossier van Anais V.B. niet aan bod. In alle andere onderzoeken vonden de officiële instanties het nodig om te verwijzen naar de houding van de familie. In sommige gevallen gebeurde dit trouwens erg uitgebreid. Zo vinden we dit in een P.V. van inlichtingen *“in zake V.d.M. Jacqueline”*⁵⁴²:

“Ten laste van V.d.M., Edmond, geboren te Roeselaere, den 11.5.1885 wonende te Ninove, [adres] werd door onze diensten reeds P.V. Nr 199 dd. 26.12.1944-P.V. Nr

⁵⁴¹ P.V. van verhoor Jules G., Maria C., Valentine D.C., Arthur B. en Maria-Louise C. (25/08/1945), sans-suite 8462/1/45.

⁵⁴² P.V. nr. 1660 van inlichtingen (08/11/1945), vonnis 205.

495 dd.31.3.45 P.V.Nr. 609 dd. 26.4.45 – P.V.Nr 631 dd. 30.4.45 P.V.Nr 1073 dd. 19.7.1945 en P.V.1341 dd.14.9.45 opgesteld. Hij is ervan verdacht lid geweest te zijn van de hulpfeldarmerie en uniform en wapendrager der Vlaamsche Wacht.

*V.d.M. Etienne is thans opgesloten in het interneringscentrum van Erbiseuil terwijl V.d.M., Edmond opgesloten is in het interneringscentrum van Lokeren.*⁵⁴³

Dat de Veiligheid van de Staat de toestand van Jacqueline's familie uitgebreid aanhaalt, toont het belang dat er aan werd gehecht. Volledig onverwacht komt dit natuurlijk niet. Volgens het beeld dat in die tijd bestond van de vrouw, was zij immers niet in staat om zelfstandig beslissingen te nemen. Zij werd daarentegen verondersteld om het voorbeeld van haar mannelijke naasten te volgen.⁵⁴⁴ Vandaar ook dat officiële instanties zoveel belang hechtten aan de families van de verdachten. Personen met een incivieke familie werden dan ook gerekend tot de grootste kanshebbers om zelf gecollaboreerd te hebben. De getuigenverklaringen toonden bovendien dat dit niet alleen de mening was van de machthebbers, maar ook van het volk.

Propaganda

Een derde onderwerp waarover officiële instanties veel vragen stelden, was propaganda. Zo verklaarde Maria-Louise C. dit over Gabriëlle D.L.: *“Ik weet wel dat zij duitshgezind was, maar dat zij propaganda zou gemaakt hebben weet ik niet”*⁵⁴⁵. Dat men hiernaar op zoek ging, is niet bepaald een verrassing. Artikel 118bis stelde immers dat iedereen die wetens de trouw van de burgers t.o.v. de staat en de koning aan het wankelen bracht of propaganda voerde tegen het verzet en hun bondgenoten, strafbaar was. De maximumstraf voor het misdrijf was zelfs de doodstraf.

⁵⁴³ P.V. nr. 1660 van inlichtingen (08/11/1945), vonnis 205.

⁵⁴⁴ Virgili (2000), p. 30-31.

⁵⁴⁵ P.V. van verhoor Jules G., Maria C., Valentine D.C., Arthur B. en Maria-Louise C. (25/08/1945), sans-suite 8462/1/45.

Contact met Duitsers en andere collaborateurs

Dat contact tussen Ninoofse vrouwen en Duitsers of collaborateurs een breekpunt was voor de inwoners van Ninove, zal blijken uit het volgende hoofdstuk. De processen-verbaal van inlichtingen en verhoor tonen echter dat ook officiële instanties er belang aan hechtten. 8% of 21 van alle vragen die door hen werden gesteld, handelden immers daarover. Zo vinden we in vijf getuigenissen in het onderzoek naar Gabrielle D.L. dezelfde zin terug. *“Ik heb er nooit Duitse soldaten, Feldgendarmerie of Gestapo gezien⁵⁴⁶”*. Dat deze zin telkens terugkomt in de getuigenissen wijst erop dat de getuigen hierover een vraag kregen. Ook de formulering ervan wijst op inmenging van de officiële instanties.

Het feit dat deze vraag opduikt in de ondervragingen, toont dat ook de machthebbers ervan overtuigd waren dat een vrouw die contact had met een Duitser of andere collaborateurs, sowieso ook andere vormen van collaboratie pleegde. Wel zien we dat het taalgebruik blijkbaar erg neutraal bleef wanneer er gesproken wordt over omgang met Duitsers en Vlaamse collaborateurs. Bovendien werd er blijkbaar niet echt doorgevraagd. De persoon waarbij men een beetje doorvroeg is Lea D. Zij verklaarde immers:

“Wat betreft de melding in mijn notaboekje op 21 Oost 1941 kameraadschapsavond met duitse soldaten in Houffalize is het mogelijk dat zulks juist is, in elk geval herinner ik mij nog in Houffalize geweest zijn, met andere meisjes en jongens.

Aan huis kwamen soms duitse soldaten, toen er een duitse soldaat bij ons ingekwartierd was. Het is dus mogelijk dat ik een paar keeren met duitse militairen omgang heb gehad, maar dat waren naar mijn meening geen officieel bezoeken, maar mogelijke soldaten die ik kende tengevolge van de inkwartiering bij ons.⁵⁴⁷”

We zien dus dat men niet echt inging op het seksuele van de collaboratie.

⁵⁴⁶ P.V. van verhoor Jules G., Maria C., Valentine D.C., Arthur B. en Maria-Louise C. (25/08/1945), sans-suite 8462/1/45.

⁵⁴⁷ P.V. van verhoor van Lea D. (29/01/1947), arrest 491/47.

Verklikking

Dat verklikking maar op de vijfde plaats komt, is een verrassing, zeker wanneer we weten dat verklikking beschouwd wordt als de vorm van collaboratie die het meest beoefend wordt door vrouwen. Toch stelden officiële instanties in deze onderzoeken hierover maar dertien vragen. De verklaring hiervoor kan gezocht worden in de antwoorden die men kreeg op de weinige vragen die men er wel over stelden. Niemand verklaarde immers dat één van de vijftien vrouwen iemand verklikt had aan de Duitse bezetter. Aangezien er geen meldingen kwamen van verklikking, is het logisch dat officiële instanties er geen vragen meer over stelden en zich concentreerden op elementen van collaboratie waar wel getuigen en getuigenissen over waren.

Verzwarende elementen

Ten slotte probeerden de officiële instanties ook nog te achterhalen of er bij de misdaden bepaalde verzwarende elementen waren. Zo vroeg men in sommige gevallen of er minderjarige kinderen betrokken waren bij de collaboratie. De vragen hierover vinden we voornamelijk terug in de dossiers van Jeanne V.W. en Jeanne V.S. Bij de eerste werd gevraagd hoe het zat met haar eigen zoon, terwijl men bij de tweede onderzocht of zij ook de kinderen waaraan zij les gaf, had betrokken bij haar collaboratie. Dat hiernaar wordt gevraagd bij vrouwen is logisch. Zoals reeds gezegd, kregen zij immers de verantwoordelijkheid over kinderen in de samenleving. Wanneer kinderen dan ook collaboreerden, werd dit hun moeders en/of leraressen verweten.

Een tweede verzwarende omstandigheid waar men naar kon zoeken, was of een vrouw gevlucht was tijdens de bevrijding.

Besluit

De meeste taken in het onderzoek naar inciviek gedrag door Ninoofse vrouwen werden dus op bevel van het krijgsauditoraat uitgevoerd door plaatselijke instanties. Vooral de Ninoofse plaatselijke politie, de Rijkswachtbrigade en de gerechtelijke politie van Geraardsbergen bleken erg actief. De Centrale Dienst voor Documentatie beperkte haar taken voornamelijk tot het zoeken van bewijzen van collaboratie in archieven van nationale hoofdkwartieren van pro-Duitse

organisaties. De onderzoekstaken van het Krijgsauditoraat bestonden voornamelijk uit het verhoren van getuigen en verdachten die reeds aangehouden waren en het uitdelen van taken aan de plaatselijke officiële instanties.

De officiële instellingen lieten zich tijdens hun onderzoek logischerwijs leiden door het wetboek. Zo zochten zij voornamelijk naar bewijzen van politieke collaboratie. Daarbij concentreerden zij zich voornamelijk op lidmaatschap van een pro-Duitse beweging zoals het V.N.V.V., de D.M.S., de D.R.K., de DeVlag, etc. Vragen over uniformdracht en het bijwonen van vergaderingen van zulke organisaties werden dan ook erg frequent gesteld.

Daarnaast speelde ook het beeld dat bestond over de vrouw, zeker een rol in het onderzoek. Vragen over de families en echtgenotes van de vrouwen waren geen uitzondering. Bovendien werd onderzocht of Ninoofse vrouwen contact hadden gehad met Duitsers of andere collaborateurs.

Een laatste element dat een rol speelde bij het onderzoek dat officiële instanties uitvoerden, was de inhoud van de getuigenissen. Officiële instanties zochten aanvankelijk dan wel naar bewijzen van alle strafbare vormen van collaboratie. Eens een paar getuigen verklaard hadden dat er geen sprake was van verklikking of propaganda, stelde men daarover geen vragen meer. Omgekeerd gold dat, wanneer een bepaalde vorm van collaboratie wel naar voor was gekomen, daar ook meer vragen over werden gesteld.

3.2.2. Getuigen

Tijdens de onderzoeken naar en de processen tegen de Ninoofse vrouwen, getuigden in totaal 108 burgers. Hun gemiddelde leeftijd bedroeg 44 jaar. De jongste getuige was de 12-jarige Francine A. die getuigde tegen haar ex-lerares Jeanne V.S. De oudste getuige was dan weer de 67-jarige ex-huisbaas van Rosalie B. De meeste getuigen waren mannen: 69 t.o.v. 39 vrouwen. Per zaak getuigden ongeveer zes personen. In het geval van Maria D.G. en Gabriëlla V.M. zijn er echter geen getuigen terug te vinden. Tijdens het onderzoek naar Irene V.A. legden dan weer 41 personen een depositie neer. Daarnaast blijkt 1 op 2 getuigen een Ninoofse te beschuldigen van collaboratie, terwijl de andere helft een vrouw verdedigde. Meer dan de helft van de getuigen, 56,5%, kende de verdachte als familielid, buur, collega of kennis. Desondanks legde 45,9% van hen een getuigenis à charge af. Opvallend is het verschil in de man-vrouw verhouding bij de getuigen à charge en de getuigen à decharge. Bij de getuigen à charge is immers de helft een vrouw. Bij de getuigen à decharge is dit één vierde. De verklaring hiervoor is waarschijnlijk niet

ver te zoeken. Op het publieke terrein gingen vrouwen immers voornamelijk om met vrouwen en mannen met mannen, waardoor vrouwen beter geïnformeerd waren over elkaars activiteiten. Daarnaast verbleven veel mannen tijdens de oorlog niet in Ninove waardoor zij het niet zagen wanneer een Ninoofse collaboreerde.

63 of 58,3% van de getuigen woonde dan weer in Ninove of was eruit afkomstig. Op het eerste zicht lijkt dit een klein aantal. We moeten er echter rekening mee houden dat Irene V.A., Joanna W., Joanna V.d.E. en Hortentia M. tijdens de oorlog niet of amper in Ninove verbleven. Van de 63 getuigen die gehoord werden tijdens het onderzoek naar en het proces tegen deze vrouwen, woonden er 47 dan ook niet in Ninove. Zij waren voornamelijk afkomstig uit de regio Brussel en Dilbeek, waar de vrouwen wel verbleven. Daarnaast bevonden zich hieronder ook een Engelse soldaat, een Poolse zangeres en vier Duitse officieren.

In de strafdossiers van de vrouwen die tijdens de Tweede Wereldoorlog in Ninove verbleven (Anaïs V.B., Celesta K., Gabrielle D.L., Gabriëlla V.M., Godelieve D.B., Helena D.G., Jacqueline V.D.M., Jeanne V.S., Jeanne V.W., Julienne P., Lea D., Maria D.G., Maria T., Rachel G. of Rosalie B.) zijn er 41 Ninoofse getuigen terug te vinden. Hun gemiddelde leeftijd bedroeg 42 jaar. Dit wil zeggen dat gemiddeld drie leden van de eigen gemeenschap een depositie neerlegden. Deze groep van getuigen bestond uit 20 mannen en 21 vrouwen. Van vier van de mannen kennen we geen beroep. Drie anderen waren dokters in de geneeskunde. Jeroen V.W. was zelfs arts in het interneringskamp van Geraardsbergen. Verder waren er twee handelaars, twee kleermakers, een bediende, een boekhouder, een cinemabestuurder, de bedrijfsleider van de Fabeltafabriek, een herbergier, een kandidaat deurwaarder, een luitenant van het Belgische leger, een student en Karel D., de Ninoofse oorlogsburgemeester. Onder de vrouwelijke getuigen waren er tien huisvrouwen, vijf onderwijzeressen, drie winkeliersters, een muziklerares, een leerlinge van de lagere school en een bediende. We zien dus dat in Ninove voornamelijk de middenklasse naar voor trad als getuige. Een verrassing is dit niet aangezien de meeste incivieke Ninoofse vrouwen zelf uit de middenklasse afkomstig waren.

Zeer opvallend is het verschil in getuigenissen van Ninoofse mannen en vrouwen wat de inhoud betreft. 61,9% van de vrouwen getuigde immers ten laste van een Ninoofse, terwijl 38,1% een vrouw verdedigde. Bij de mannen zien we bijna de omgekeerde cijfers. Daar getuigde immers 60,0% in het voordeel van een Ninoofse, terwijl 40,0% haar beschuldigde van een misdaad. In totaal getuigden dus 21 Ninovieters à charge en 21 à decharge. Opvallend is dat onder de 21

personen die à decharge getuigden zich ook twee leden van een Ninoofse verzetsbeweging bevonden.

Een band tussen getuige en beschuldigde kan in 35 van de 41 gevallen teruggevonden worden. Deze 35 waren burens (13), collega's (8), familieleden (7), kennissen (3), behandelende geneesheren (3) en één leerling. Treffend is dat maar 20 van hen of 57,1% ten gunste van één van de vrouwen getuigde. De anderen getuigden om verschillende redenen ten laste van een Ninoofse.

Getuigenissen à charge

Inhoud

In de zaken die liepen tegen Anais V.B., Celesta K., Gabrielle D.L., Gabriëlla V.M., Godelieve D.B., Helena D.G., Jacqueline V.D.M., Jeanne V.S., Jeanne V.W., Julienne P., Lea D., Maria D.G., Maria T., Rachel G. of Rosalie B. komen in de à charge getuigenissen een aantal beschuldigingen vaak terug. De meest geuite beschuldiging was dat de vrouwen in het openbaar hadden gecollaboreerd. Deze kwam elf maal voor en hield in dat de vrouw meegedaan had aan optochten of concerten van collaborerende organisaties, zich in het openbaar vertoond had in een uniform van één van deze organisaties, etc. Een perfect voorbeeld hiervan vinden we in het onderzoek naar Lea D.

“Ik heb D., Lea dikwijls te Ninove gezien in het zwarte uniform van leidster van de D.M.S. Ik meen wel dat ze een leidende rol speelde in deze groepeerings, aangezien zij altijd gansch in het zwart gekleed was, terwijl de andere meisjes van de D.M.S. gekleed gingen in witte blouse met zwarten rok. Zij droeg de zwarte jacquette waarvan de schouderlappen, kraag en mouwen afgeboord waren met een witte zwarte verzilverde bies. Verder heb ik haar gezien op het doek in de cinema te Ninove, tijdens de vertooning der actualiteiten. Naar ik meen voerde zij daar dansoefeningen uit vóór een groep meisjes in uniform (witte blouse met zwarten rok.). Ik heb dikwijls gezien, dat, toen ze in Ninove andere bekende leden der Z.B. en dergelijke ontmoette, zij telkens den hitlergroet bracht.”⁵⁴⁸

⁵⁴⁸ P.V. van huiszoeking en van verhoor van Karel D., Josephine D.C., Frans V.D., Achille W., arrest 491/47.

Twee beschuldigingen komen negen maal voor. De beschuldiging kinderen te laten propaganderen voor het Vlaams-nationalisme of de Duitse bezetter is de eerste. Zo werd Jeanne V.W. hiervan beschuldigd door Georges D.F.:

“... en wat de zoon betreft deze heeft ook een uniform gedragen en den zondag ging hij uit met de trommels. Deze jongen was toen nog geen 16 jaar oud en ik weet hij vroeger met het weekblad Nationaal Socialist in de straten mede rondgeleurd heeft.”⁵⁴⁹

Aangezien deze feiten vernoemd werden in een verhoor over het gedrag van de vrouw, wil dit zeggen dat Ninovieters de moeders van deze kinderen verantwoordelijk stelden voor dit gedrag en hen, en dus niet hun kinderen, hiervoor gestraft wilde zien.

Een tweede beschuldiging die negen maal voorkwam, is die dat een vrouw *“duitsch gezind”⁵⁵⁰* was of dat *“Gansch het huisgezin van”* een bepaalde vrouw bekend stond als *“hevig Duitschgezind.”⁵⁵¹* Deze beschuldigingen komen ook vaak voor in buurtonderzoeken. Mensen redeneerden dus duidelijk dat, wanneer een vrouws man of gezin Duitsgezind was, zij dit ook was.

Drie beschuldigingen die zevenmaal voorkwamen, vervolledigen de top drie van beschuldigingen. Een eerste luidde dat een Ninoofse vrouw een relatie had of omging met Duitse soldaten of collaborateurs. Zo getuigde Josephine D.C. over Lea D. dit:

“Het is gekend dat ze veel in gezelschap was van Duitse militairen en thuis veel bezoek kreeg van Duitschers in uniform.”⁵⁵²

Toch bleven deze beschrijvingen van omgang met Duitsers en andere collaborateurs erg summier. Nergens werd expliciet gesproken over seksuele contacten. Het is opvallend dat deze beschuldiging niet bovenaan de lijst van beschuldigingen staat. In de collectieve herinnering leeft immers het beeld dat vrouwen vooral horizontaal collaboreerden. Bovendien stelden Bollen en De Metsenaere in 2007 dat getuigen à charge er niet voor terugschrokken om vrouwen te pas en te onpas te beschuldigen van sentimentele collaboratie.⁵⁵³ Dit onderzoek toonde echter al dat vrouwen ook deelnamen aan de andere vormen van collaboratie. Wanneer we zien dat maar twee vrouwen beschuldigd werden van omgang met de vijand, is het duidelijk dat ook de

⁵⁴⁹ P.V. van verhoor van Georges D.F. en Achiel D.W. (22/10/1944), vonnis 74.

⁵⁵⁰ Ibid.

⁵⁵¹ P.V. van verhoor van Delhine H., Germaine D.M., Magdalena S., Alfons D.B. (08/07/1946), sans-suite 5802/I/46.

⁵⁵² P.V. van huiszoeking en van verhoor van Karel D., Josephine D.C., Frans V.D., Achille W., arrest 491/47.

⁵⁵³ Bollen, De Metsenaere (2007), p. 230, p. 257.

Ninoofse bevolking dit besepte. Bovendien hechtten zij blijkbaar meer belang aan andere incivieke acties.

Een derde feit waar Ninovieters zevenmaal aanstoot aan namen, was dat vrouwen andermans kinderen betrokken bij hun collaboratie. Dit element zien we zeker naar voor komen in de getuigenissen tegen de onderwijzeressen Jeanne V.S. en Celesta K. Zo beschuldigde Delphine H. Jeanne V.S. van het volgende:

“In den loop van dit jaar ontnam zij de Nationale Herkenningsteekens aan de kinderen die er droegen, en verbood hun er nog te dragen. Zij leerde den kinderen reidansen en liedjes uit de beweging van de nieuwe orde en zij bleef hiervoor na de klasuren om hun dit aan te leeren.”⁵⁵⁴

Tenslotte was er nog de beschuldiging dat een vrouw naar Duitsland was vertrokken tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze werd zevenmaal opgetekend in de zaken tegen Anais V.B., Jeanne V.S., Julienne P. en Lea D.

Daarnaast werden vrouwen er ook van beschuldigd lid te zijn geweest van de DeVlag, de D.M.S., de V.A.V.V. en het V.N.V.V. (6 maal), het voeren van propaganda (4), lidmaatschap van de D.R.K. of de Hitlerjugend (3) en van het halen van voordeel uit collaboratie (3).

Opvallend is dat nergens in de dossiers van de Ninoofse werd vermeld dat zij zich dronken lieten voeren waren. Bollen en De Metsenaere meldten immers dat dit vaak werd aangehaald als bezwarend element⁵⁵⁵.

⁵⁵⁴ P.V. van verhoor van Delphine H., Adeline H., Magdalena S., Hermana D.M., Francine A. (18/04/1945), vonnis 3623.

⁵⁵⁵ Bollen, De Metsenaere (2007), p. 251.

Waarom getuigen tegen deze vrouwen?

Wanneer we ons de vraag stellen “waarom getuigde iemand tegen deze vrouwen?”, moeten we er bij stilstaan dat een mens zowel een sociaal wezen als een individu is. Beide zorgden voor redenen om te getuigen.

Sociale controle & de toelating om te getuigen

De mens interageert als sociaal wezen met zijn omgeving, inclusief andere mensen. Daardoor behoort hij tot één of meerdere gemeenschappen. Als gevolg daarvan staat hij continu onder sociale controle. Deze bestaat uit alle mechanismen en middelen waarmee leden van een maatschappij het normconform gedrag van anderen proberen te verzekeren⁵⁵⁶. Deze controle heeft als doel ervoor te zorgen dat de gemeenschap behouden blijft.

Sociale controle was dan ook de hoofdreden waarom iemand getuigde tegen collaborateurs. Logischerwijs waren deze getuigen voornamelijk familieleden, vrienden, collega's, burens en kennissen van de beschuldigde. De dagelijkse sociale controle werd namelijk niet uitgeoefend door de hele maatschappij, maar wel door personen waar men veel mee in contact kwam. Deze personen stonden echter eveneens onder sociale controle. Dit impliceert dat, wanneer zij getuigden, zij hiervoor, al dan niet expliciet, de toelating hadden gekregen van hun gemeenschap. Bovendien waren gemeenschappen na de oorlog sneller geneigd personen toe te laten om à charge te getuigen. Een oorlog brengt namelijk een toename van de sociale controle met zich mee. De directe contacten en overeenkomsten, die zo belangrijk zijn bij sociale controle⁵⁵⁷, nemen immers toe, zo ook na de Tweede Wereldoorlog. Communicatie en mobiliteit werden overigens minder evident, waardoor men zich terugplooidde op zijn directe omgeving.

⁵⁵⁶ Chriss (2007), p. 12.

⁵⁵⁷ Chriss (2007), p. 16.

Personen die getuigden tegen vermeende collaborerende vrouwen, meenden vaak dat deze de regels of wetten van hun samenleving hadden overtreden. Het ging hier met andere woorden over mensen die getuigden vanuit hun overtuiging. Een perfect voorbeeld hiervan was de getuigenis van de 33-jarige Josephine D.C. Zij getuigde over Lea D. het volgende:

“Ik ken de genaamde D., Lea, dochter van Karel, zeer goed.

Ik heb haar tijdens de bezetting dikwijls gezien in de uniform van leidster van de D.M.S. Dit was een zwarte uniform waarvan de schouderlappen, mouwen en de kraag afgeboord waren met een verzilverde witzwarte bies. Zij liep hier veel rond in die uniform, ging ook naar de kerk ermede. Zij speelde mede in concerten, feesten, turnoefeningen, enz. en is zelfs vertoond geworden in de cinema, in de actualiteiten. Op het 11 Julifeest, in 1943 meen ik, had er een optocht plaats in Ninove. Ik had de gelegenheid van eenige fotos te nemen van dezen optocht, van uit mijne woning, waar hij voorbijtrok. D. Lea komt ook voor op deze fotos, in haar uniform en dicht bij het vaandel, in gezelschap van D.B. Jan en andere bekende zwarten, eveneens in zwarte uniform. ... Het is gekend dat ze veel in gezelschap was van Duitse militairen en thuis veel bezoek kreeg van Duitschers in uniform.⁵⁵⁸”

Opvallend aan deze depositie is dat enkel de ‘strafbare’ handelingen van Lea D. aan bod kwamen en geen karaktertrekken of persoonlijke geschillen. Dit is kenmerkend voor ‘overtuigingsgetuigen’. Zij legden namelijk een verklaring af omdat ze de handelingen van de verdachte afkeurden en deze overtredingen van de regels niet door de vingers konden zien. Vaak ging het om personen die ook bewust de Eerste Wereldoorlog. Vandaar misschien dat zij strenger waren in hun oordeel en sneller geneigd om te getuigen.

Een aantal overtuigingsgetuigen legden een verklaring af vanuit hun functie als politieagent of verzetslid. Vanuit die functie bezaten zij sterkere overtuigingen. Af en toe kenden zij de beklagde dan ook niet persoonlijk. Zo leverde het O.F. van Ninove, in de persoon van Elisa V.P., een foto af aan de Procureur des Konings van Oudenaarde. Daarop stond Maria T. in het bijzijn

⁵⁵⁸ P.V. van huiszoeking en verhoor van Karel D., Josephine D.C., Frans V.D., Achille W. (02/01/1946), arrest 491/47.

van twee Duitse soldaten.⁵⁵⁹ Dit deed ze terwijl zij de jonge vrouw duidelijk niet persoonlijk kende.

Tenslotte was er nog een derde soort overtuigingsgetuige. Deze getuigde niet tegen iemand uit kwade wil, maar wel omdat hij of zij trots was op de daden van beschuldigde. Aan de basis hiervan lagen andere overtuigingen dan die van de maatschappij waartegenover de beklagde zich moest verantwoorden. Een voorbeeld

Maria T. in het bijzijn van twee Duitse soldaten.

daarvan was de getuigenis van Aimé S. Hij vertelde over zijn echtgenote Jeanne V.S. het volgende:

“Mijn echtgenote V.S. Jeanne, woonachtig te Ninove, ... (adres), was B.D.M. (Bund der Deutschen Mädels), en heeft het uniform dezer vereeniging gedragen, zijnde ivoorkleurige blouse en zwarte rok, en is ook naar Duitsland geweest met de K.L.V.”⁵⁶⁰

In eerste instantie lijkt het alsof Aimé S. zijn echtgenote koudweg verraadde, maar niets was minder waar. De 26-jarige onderwijzer was immers erg Duitsgezind. Zo was hij net als Jeanne K.L.V.-leider. Uit brieven die zij aan hem stuurde aan het einde van de oorlog, bleek bovendien dat het paar bijna heel de oorlog in Duitsland verbleef, elkaar daar leerde kennen en er ook een Duitsgezinde vriendenkring had opgebouwd.⁵⁶¹ Wanneer zij dus zonder blikken of blozen bezwarende getuigenissen over elkaar aflegden, was dit niet om hun eigen hachje te redden of uit wraak, maar wel uit trots. Alleen al het feit dat Aimés familie Jeanne bij haar voorwaardelijke invrijheidstelling in 1945 in huis nam⁵⁶², toont dat de man niet haatdragend was tegenover haar. Bovendien was zij de moeder van zijn zoontje George⁵⁶³. Daarnaast verklaarde Jeanne V.S. zelf verschillende malen lid te zijn geweest van de K.L.V. en de Hitlerjugend.⁵⁶⁴ Ook gaf zij zeer uitzonderlijk zo goed als alle feiten die haar ten laste werden gelegd, toe en betuigde daarover nergens spijt.⁵⁶⁵

⁵⁵⁹ P.V. van verhoor van Elisa V.P. en Adrienne D. (25/11/1944), sans-suite 4081/l/45 en Brief O.F. aan de procureur des Konings te Oudenaarde (13/11/1944), sans-suite 4081/l/45.

⁵⁶⁰ P.V. van verhoor van Aimé S. (07/03/1946), vonnis 3623.

⁵⁶¹ Brief Jeanne V.S. aan Aimé S. (31/08/1944), dossier nr. 3623 en Brief Jeanne V.S. aan Aimé S. (01/09/1944), vonnis 3623.

⁵⁶² Brief Charles F. aan de Krijgsauditeur van Gent (02/08/1945), vonnis 3623.

⁵⁶³ Verklaring Aimé S. (01/10/1945), dossier nr. 3623 en Staat van inlichtingen (08/06/1946), vonnis 3623.

⁵⁶⁴ O.a. P.V. van verhoor Jeanne V.S. (23/05/1945), dossier nr. 3623, P.V. van verhoor Jeanne V.S. (14/08/1945), dossier nr. 3623 en P.V. van verhoor Jeanne V.S. (05/06/1946), vonnis 3623.

⁵⁶⁵ P.V. van openbare zitting (05/06/1946), vonnis 3623

Ook de sociale conventies over het gedrag en de taken van een vrouw in de maatschappij speelden mee. Door deel te nemen aan optochten van collaborerende of Duitse bewegingen, zich te vertonen in het uniform van zo'n organisatie, of zoals Lea D., te verschijnen in een promotiefilmpje van zo'n organisatie, eigen kinderen te laten collaboreren en omgang te hebben met de Duitse bezetter en/of andere collaborateurs overtraden vrouwen immers de sociale wetten voor vrouwen. Zij voldeden niet aan de eisen die gesteld werden aan de vrouw tijdens de oorlog.

Bij de beschuldiging dat een vrouw in het openbaar gecollaboreerd had, speelde gender, de sociaal-culturele constructie van vrouw(elijk) en man(nelijk)⁵⁶⁶, ongetwijfeld een rol. Vrouwen kregen immers in die periode een huishoudelijke taak toebedeeld. Het publieke terrein behoorde immers toe aan mannen.⁵⁶⁷ Vrouwen hadden als het ware *“no role to play other than that of wife and mother; they should only exist within the family and live at home”*⁵⁶⁸. Wanneer vrouwen deelnamen aan activiteiten van collaborerende of Duitse bewegingen, traden zij deze regel met de voeten en betraden het publieke, voor hen verboden, terrein. Bovendien werden tijdens de oorlog de seksuele identiteiten anders ingevuld en patriottisme speelde daarbij een belangrijke rol.⁵⁶⁹ Van vrouwen werd verwacht dat zij de mannen, die gingen strijden, steunden door al het mogelijke te doen om hun familie recht te houden.⁵⁷⁰ Vrouwen die publiekelijk collaboreerden, kwamen dus niet alleen op verboden terrein, zij lieten ook nog eens zien dat zij de bezetter steunden.

Dat vrouwen ook aansprakelijk werden gesteld voor collaboratie door hun kinderen, is zeker geen verrassing wanneer we weten dat:

*“Women, as bearers of children, are assigned not only to delivering them, but to raising them, and to the nurturing not only of children but of entire families, and to the care of the home in which families are based.”*⁵⁷¹

De opvoeding en verzorging van kinderen werd dus door de maatschappij toegekend aan de vrouw. Wanneer deze kinderen dan propaganda voerden voor 'de vijand', stelde de

⁵⁶⁶ Bracke (1999), p. 531.

⁵⁶⁷ Eckert, McConnel-Ginet (2003), p. 43.

⁵⁶⁸ Virgili (2000), p. 248.

⁵⁶⁹ Capdevila (2002),

http://www.cairn.info/article.php?ID_REVUE=VING&ID_NUMPUBLIE=VIN_075&ID_ARTICLE=VING_075_0097.

⁵⁷⁰ Gardam (2002), p. 148.

⁵⁷¹ Eckert, McConnel-Ginet (2003), p. 38.

maatschappij dan ook dat er iets was fout gegaan in de opvoeding en wie was er verantwoordelijk voor de opvoeding? De moeder.

De beschuldiging dat een verdachte omging met de vijand (Duitsers of collaborateurs) is een beschuldiging die enkel bij vrouwen seksueel werd ingekleurd⁵⁷². Deze vloeit voort uit het feit dat vrouwen fungeren als talismans die het voortbestaan van een gemeenschap garanderen.⁵⁷³ Hun lichaam wordt zelfs symbolisch gelijkgesteld aan de natie.⁵⁷⁴ Vandaar dat gemeenschappen veel belang hechten aan het gedrag en dus ook de seksualiteit van een vrouw. Bijgevolg wordt het ervaren als een gevaar voor de natie wanneer vrouwen zich tijdens de oorlog niet aan de gedragsregels houden.⁵⁷⁵ Bovendien werd, zoals reeds vermeld, patriottisme verwacht van vrouwen⁵⁷⁶ en werd elk contact van een vrouw met de bezetter gezien als bewijs van oprechte sympathie voor de Duitse natie. Dat de seksualiteit van vrouwen naar voor werd gebracht, is ook een gevolg van de genderverhoudingen die na de oorlog plots werden hersteld. De vrouw werd daardoor helemaal verbannen van het publieke toneel en werd gereduceerd tot baarmoeder. Daarbij ontstonden twee voorstellingen van de vrouw: die van patriottische moeder en die van moffenhoer. Vandaar ook dat getuigen elk contact met een Duitser of collaborateur meteen in een slecht daglicht stelde en geen plaats lieten voor enige nuance.⁵⁷⁷ De relatie tussen twee individuen werd immers niet gezien als een relatie tussen twee individuen, maar als een relatie tussen een vrouw van een bezet land en de bezetter. Deze vrouw had, in de geest van haar omstanders, zonder meer haar natie verraden⁵⁷⁸. Vandaar ook dat contact met de bezetter bij vrouwen gezien werd als een indicatie van collaboratie⁵⁷⁹. Aangezien zij haar natie immers al had verraden, zou zij ook niet zijn teruggeschrokken voor andere vormen van collaboratie. Daarom kon op basis van één gerucht een onderzoek opgestart worden voor collaboratie.

Daarnaast werd bij het onderzoek naar Ninoofse vrouwen steeds de politieke oriëntatie van het gezin waaruit zij afkomstig was of van haar echtgenoot, vermeld. Negen personen verklaarden dat een Ninoofse afkomstig was uit een Duitsgezinde familie of huwelijk. Het belang hiervan lag erin dat vrouwen niet gezien werden als individuen die eigen rechten en meningen hadden. Zij werden gezien als het 'zwakke geslacht' dat niet in staat was zelf initiatief te nemen. Daardoor

⁵⁷² Virgili (2000), p. 9.

⁵⁷³ Kaplan in Meade, T.A., Wiesner-Hanks, M.E., e.a. (2004), p. 170.

⁵⁷⁴ Virgili (2000), p. 241.

⁵⁷⁵ Kaplan in Meade, T.A., Wiesner-Hanks, M.E., e.a. (2004), p. 170.

⁵⁷⁶ Capdevila (2002),

http://www.cairn.info/article.php?ID_REVUE=VING&ID_NUMPUBLIE=VIN_075&ID_ARTICLE=VING_075_0097.

⁵⁷⁷ Bollen, De Metsenaere (2004), p. 258 en Brossat (1992), p. 125.

⁵⁷⁸ Virgili (1995), <http://clio.revues.org/document518.html?format=print>

⁵⁷⁹ Virgili (2000), p. 26-29, p. 239, p. 241.

waren zij ook meteen verdacht indien één of meerdere mannelijke familieleden collaboreerden. Vrouwen werden immers verondersteld hen te volgen.⁵⁸⁰

Groepsdruk

Naast overtuiging en sociale conventies over het gedrag van de vrouw, speelde ook groepsdruk een rol. In zulke gevallen was de sociale controle van de groep zo groot, dat personen min of meer gedwongen werden om te getuigen.

Perfekte voorbeelden hiervan zijn de getuigenissen van Adeline H. en Magdalena S. Toen twee van hun collega's, Delphine H. en Hermana D.M., getuigden tegen Jeanne V.S., voelden zij zich duidelijk verplicht dit ook te doen. Een eerste aanwijzing vinden we in de depositie van Adeline H.: *“Dit kan iedere onderwijzeres getuigen die toen klas had.”*⁵⁸¹. De vrouw excuseerde zich dus als het ware voor haar belastende verklaring. Toen zij opgeroepen werd om te getuigen tijdens het proces, leek zij bovendien erg weigerachtig om te getuigen. Zij zei letterlijk: *“Over haar houding weet ik niet veel.”*⁵⁸². De depositie van de 47-jarige Magdalena S. vertoont eveneens sporen van groepsdruk. Daarin noteerde Jozef D.D. het volgende: *“S. Magdalena, onderwijzeres, [personalia], doet de zelfde verklaring als haar collega voornoemd.”*⁵⁸³. Indien de vrouw zelf een probleem had gehad met Jeanne V.S., zou zij veel uitgebreider getuigd hebben. Zij getuigde overigens als enige niet op het proces van haar ex-collega. Tijdens het gerechtelijk onderzoek naar Celesta K. gaf Magdalena S. dan weer niet toe aan de groepsdruk: terwijl verscheidene van haar collega's getuigden ten laste van Celesta K., getuigde zij het volgende:

*“Ik heb een verklaring afgelegd, die diende voor een administratief onderzoek. Ik verlang geen verklaring te geven, dienende voor een rechterlijk onderzoek.”*⁵⁸⁴

Bovendien speelde bij Adeline H. en Magdalena S. ook nog een ander element: hun directrice had namelijk getuigd en zij werden ondervraagd door een politieagent. Adeline en Magdalena

⁵⁸⁰ Virgili (2000), p. 30-31.

⁵⁸¹ P.V. van verhoor van Delphine H., Adeline H., Magdalena S., Hermana D.M. en Francine A. (18/04/1945), vonnis 3623.

⁵⁸² P.V. der openbare zitting (02/10/1946), vonnis 3623.

⁵⁸³ P.V. van verhoor van Delphine H., Adeline H., Magdalena S., Hermana D.M. en Francine A. (18/04/1945), vonnis 3623.

⁵⁸⁴ P.V. van verhoor van Delphine H., Germaine D.M., Magdalena S. en Alfons D.B. (08/07/1946), sans-suite 5802/I/46.

stonden dus tegenover een gezaghebbend persoon. Dit brengt ons meteen bij het volgende punt van sociale controle: machtsverhoudingen.

Machtsverhoudingen

Elke gemeenschap heeft haar machtsverhoudingen. Zo hebben politieagenten vandaag de macht om mensen die te snel rijden, een boete te geven. Daarnaast wordt van kinderen verwacht dat zij luisteren naar hun ouders. Ook in het naoorlogse Ninove bestonden machtsrelaties. In sommige gevallen mondden deze uit in een getuigenis à charge. Zo getuigde de 12-jarige Francine A. tegen haar voormalige lerares Jeanne V.S.:

“Juffrouw V.S. zei eens toen ik nog in haar klas zat, dat wij geen nationale herkenningstekens meer mochten dragen in de klas en zij verbood het ons.”⁵⁸⁵

In de eerste plaats is het zeer onwaarschijnlijk dat dit 12-jarige meisje zelf naar voor trad als getuige. Veel waarschijnlijker is dat één van haar leerkrachten haar aanduidde als getuige. Daarnaast wijst de structuur en inhoud van deze depositie erop dat dit jonge meisje een zeer suggestieve vraag voorgeschoteld kreeg. Vermoedelijk was deze: ‘Nam juffrouw V.S. jullie nationale herkenningstekens af?’. Deze werd haar bovendien gesteld door een gezaghebbend persoon: een agent. Voor een 12-jarige was dit allerm minst dagelijkse kost. Deze vraagstelling kon er ook voor zorgen dat een getuige die niet à charge wilde getuigen, dit wel deed.

Ninoofse agenten gingen trouwens wel eens vaker op zoek naar getuigen tegen incivieke vrouwen. Mensen traden immers niet snel zelf naar voor om te getuigen. Wanneer een agent hen rechtstreeks aansprak, voelden zij zich soms echter verplicht om de informatie die zij bezaten te delen. Sommige getuigen wilden zelfs niet ten laste van een persoon getuigen. Door te antwoorden op de vragen die de politieagenten hen stelden, deden zij dit echter wel. Zo ook Karel D., de vader van Lea. Hij verklaarde o.a. dit:

“Waarmede mijne dochter Lea zich eigenlijk bezig gehouden heeft tijdens de bezetting, kan ik u niet juist zeggen. Ik meen wel dat ze [Lea] lid was van de Dietsche meisjesschaar (kerlinnekens genaamd), maar een bijzondere rol heeft zij hierin niet gespeeld. Ik meen dat zij gewoon lid was. Zij is ook lid geweest van den vrijwilligen arbeidsdienst voor Vlaanderen van in de maand Oktober 1943 tot einde Maart 1944. Zij heeft toen verbleven in Kessel en Rehty. Zij is nooit in de

⁵⁸⁵ P.V. van verhoor van Delphine H., Adeline H., Magdalena S., Hermana D.M. en Francine A. (18/04/1945), vonnis 3623.

*uniform van dezen dienst naar huis geweest. Ik weet niet of ze de uniform der D.M.S. gedragen heeft, ik hield mij daarmede niet bezig en ik was dus niet op de hoogte daarvan. ... Het boekje (agenda) dat ge hier gevonden hebt moet wel van mijne dochter Lea zijn, vermits haar naam er op staat.*⁵⁸⁶

We zien dus duidelijk dat Karel D. niet ten laste van zijn dochter wilde getuigen, maar door de vraagstelling hiertoe werd gedwongen. Zeker de laatste zin maakt dit duidelijk: Karel D. wilde niet toegeven dat de agenda met belastende inhoud van Lea was, maar kon niet anders. Bovendien zien we duidelijk dat de oorlogburgemeester van Ninove, de collaboratie van zijn dochter steeds probeerde af te zwakken. Telkens wanneer hij bezwarende elementen aanhaalde, minimaliseerde hij deze namelijk.

*“C’est en questionnant L. Marthe que celle-ci m’a répondu qu’elle connaissait la personne que je lui indiquait, il s’agissait de la nommée V.A. Irène. L. a répondu que c’était une chanteuse. Elle a ajouté que V.A. était très malheureuse et elle a ajouté qu’elle avait reçu un papier pour partir en Allemagne. Cette conversation entre L. et moi datait de juillet 1946. L. a continué et m’a dit que V.A. Irène est allée avec son ami (un boxeur ou lutteur) au Divisenschutskommando afin de parler au chef de service Mr. R. Ce dernier a reçu le somme de 5.000 Fr. de son ami qui l’accompagnait afin de faire les démarches nécessaires pour qu’elle ne doive pas partir en Allemagne. En compensation de se service Mr. R. a demandé au compagnon de V.A. de lui procurer des types qui s’occupaient de divises. V.A. n’est pas partir en Allemagne. Je n’ai jamais connu V.A. ni son ami avant d’avoir vu la première à la prison de Forest.*⁵⁸⁷

Deze getuigenis toont hoe machtsverhoudingen op een andere manier getuigenissen à charge konden voortbrengen. De getuige was immers Faïna S., een Russische pianiste en zangeres, die opgesloten zat in de gevangenis van Vorst. Significant is dat zij de verdachte niet persoonlijk kende, maar toch tegen haar getuigde. De reden hiervoor was dat zij hoopte zo de machthebbers, de Krijgsauditeur en Krijgsraad, gunstig te stemmen en er dus zelf voordeel uit te halen.

⁵⁸⁶ P.V. van huiszoeking en verhoor van Karel D., Josephine D.C., Frans V.D., Achille W. (02/01/1946), arrest 491/47.

⁵⁸⁷ P.V. van verhoor van Faïna S. (22/04/1947), arrest 915/47.

Individuele drijfveren

Elke mens is natuurlijk ook een individu. Een aantal van de getuigen in deze zaak hadden dan ook persoonlijke drijfveren om te getuigen. Zo waren er wraak en eigenbelang, maar ook familiale conflicten speelden een rol.

Wraak

Onvermijdelijk als drijfveer om te getuigen was wraak. Vaak ging het om personen die zich benadeeld voelden door de collaboratie van één van de Ninoofse vrouwen of een persoonlijk conflict met één van hen hadden uitgevochten. Opvallend genoeg ligt wraak maar twee maal aan de basis van een getuigenis door een Ninovieter. Dit terwijl Bollen en De Metsenaere stelden dat vroegere conflicten vaak aan de basis lagen van verdachtmakingen⁵⁸⁸.

De meest frappante getuigenis uit wraak was die van Hermana D.M. tegen Jeanne V.S. Zij greep, toen Jozef D.D. in opdracht van het Gentse krijgsauditoraat aankwam om Jeannes ex-collega's te ondervragen, de kans om een geschil voor eens en altijd te regelen. Het betreffende conflict was gerezen toen Jeanne V.S. haar verving als onderwijzeres in de gemeentelijke meisjesschool. Hermana D.M. werd toen overgeplaatst naar de Ninoofse jongensschool. Volgens haar gebeurde dit omdat het pro-Duitse schoolhoofd van de meisjesschool een medestander zocht. Hermana ging daar niet mee akkoord en diende klacht in bij het provinciaal Gouvernement van Oost-Vlaanderen.⁵⁸⁹ Deze zorgde ervoor dat Jeanne tijdens de oorlog stopte met lesgeven in Ninove. Toch was dit voor Hermana D.M. niet genoeg. Zij greep dan ook haar kans toen de Ninoofse politie de betrokken zaak onderzocht. Dat de wrok groot was, blijkt alleen al uit het feit dat zij zelf een uitgebreide verklaring neerpande en niet zoals haar collega's getuigde voor Jozef D.D. Een andere aanwijzing vormt de inhoud van haar depositie. De rode draad erdoorheen was de 'onwettige' overplaatsing van Jeanne V.S en niet haar onvaderlandse gedrag. Zo schreef Hermana D.M. aan het einde van haar verklaring het volgende:

“Het dossier aangaande die zaak berust in het provinciaal Goevernement van Oost-Vlaanderen te Gent. 4^e afdeeling onder N°8.073 - Lager Onderwijs –

⁵⁸⁸ Bollen, De Metsenaere (2007), p. 251.

⁵⁸⁹ Verklaring Hermana D.M. (21/04/1945), vonnis 3623.

Personeel-, want de onwettige verplaatsing van Mme D.M. maakte het voorwerp uit van klachten en verslagen door haar zelf ingediend.⁵⁹⁰

Wanneer het onvaderlandse gedrag van Jeanne V.S. dan toch aan bod kwam, was dit enkel in relatie tot de overplaatsing. Zo lag de pro-Duitse houding van de jonge Ninoofse volgens Hermana D.M. aan de basis van de overplaatsing. Daarover schreef zij het volgende: *“En meer, V.S. J., ontving aldus de belooning voor hare pro-Duitsche verkleefdheid.⁵⁹¹”*. Het taalgebruik in dit citaat toont ook haar antipathie t.o.v. haar ex-collega. Toen de lerares in juni 1946 opnieuw een verklaring aflegde, kwam opnieuw vooral de onwettige overplaatsing aan bod. Over het onvaderlandse gedrag van Jeanne V.S. getuigde zij enkel dit:

“Over de houding en het gedrag van V.S. Jeanne kan ik bevestigen dat zij een soort uniform droeg doch ik weet niet hetwelke. Het is mij niet bekend dat zij propaganda voerde in de school. Het is mogelijk dat zij dit wel deed in de vergaderingen belegd na de lesuren.⁵⁹²”

Hermana D.M. had dus, behalve de uniformdracht, geen bewijzen van collaboratie door Jeanne V.S. gezien en kon er ook geen aanbrengen, maar toch getuigde zij. Hermana D.M. was trouwens niet de enige die na de bevrijding zon op wraak voor de benoemingspolitiek van de Ninoofse oorlogsleiders. Delphine H. wijdde immers een hele brief⁵⁹³ en een getuigenis⁵⁹⁴ aan de onrechtmatige benoeming van Celesta K. tot hoofdonderwijzeres. Aangezien Delphine H. nadien blijkbaar benoemd werd tot hoofdonderwijzeres, kunnen we besluiten dat zij zelf voordeel hoopte te halen uit de klacht. Dit brengt ons meteen bij het volgende punt:

Eigenbelang

Voor sommige getuigen was, zoals reeds aangehaald, eigenbelang de drijfveer om te getuigen. Sommigen hoopten, zoals Delphine H., de positie van de beklagde te kunnen innemen. Anderen, zoals Faïna S., hoopten dan weer op strafvermindering of een mildere behandeling.

⁵⁹⁰ Ibid.

⁵⁹¹ Ibid.

⁵⁹² P.V. van verhoor van Hermana D.M. (05/06/1946), vonnis 3623.

⁵⁹³ Brief Delphine H. aan de Heeren Burgemeester en Schepenen (15/01/1945), sans-suite 5802/I/46.

⁵⁹⁴ P.V. van verhoor van Delphine H., Germaine D.M. en Alfons D.B. (08/07/1946), sans-suite 5802/I/46.

Aangezien niet alle vrouwen afkomstig waren uit een Vlaams-nationalistische familie, is het ook niet verwonderlijk dat een aantal van hun familieleden niet akkoord ging met hun beslissingen. Zo weten we zeker dat de families van Jeanne V.S. en Anais V.B. niet akkoord gingen met hun gedrag tijdens de Tweede Wereldoorlog. Bij Anais V.B. resulteerde dit zelfs in een belastende getuigenis van haar vader. Daarin stelde de man zelfs letterlijk:

“..., wij hebben alles in het werk gesteld om haar te weerhouden, maar niets heeft kunnen baten.”⁵⁹⁵”

Getuigenissen à decharge

Wanneer we de personen meerekenen die ‘weigerden’ te getuigen tegen een vrouw, tellen we in totaal 21 personen die in het voordeel van een vrouw getuigden, maar wat vertelden zij aan de officiële instanties en waarom deden zij dit?

Inhoud

In tegenstelling tot de getuigenissen à charge, komen in de getuigenissen à decharge veel minder dezelfde elementen naar voor. De meest populaire manier om een vrouw te verdedigen is te zeggen dat zij het verzet geholpen heeft. Zo getuigden twee Ninovieters dat Lea D. meegeholpen had om werkweigeraars te verbergen voor Duitse Feldgendarmen⁵⁹⁶. Aangezien tijdens de oorlog vrouwen verondersteld werden erg patriottisch te zijn⁵⁹⁷, is het logisch dat dit argument werd aangehaald om een vrouw te verdedigen.

Een tweede manier om een vrouw te beschermen tegen zware straffen en verdachtmakingen was dat zij gehandeld had uit liefde voor een Duitser of collaborateur en niet uit politieke overtuiging. Dit vinden we terug in het dossier van Anais V.B.:

⁵⁹⁵ P.V. van verhoor van Juliaan V.B. (07/20/1945), vonnis 1584.

⁵⁹⁶ P.V. der Openbare Zitting (14/04/1947), arrest 491/47.

⁵⁹⁷ Capdevila (2002),

http://www.cairn.info/article.php?ID_REVUE=VING&ID_NUMPUBLIE=VIN_075&ID_ARTICLE=VING_075_0097.

“Ze was uit den echt gescheiden en had hier kennis met een Duitsch soldaat, met dewelke ze in het huwelijk wilde treden, om deze reden heeft ze zich bij het Duitse Roode Kruis ingelijfd, met het gedacht dat alles makkelijker van stappel zou loopen.”⁵⁹⁸

Hierbij speelde de getuigen natuurlijk in op het beeld dat bestond van de vrouw. Zij werd immers niet verondersteld om zelfstandig beslissingen te nemen en aan politiek te doen. Getuigen schoven dan ook naar voor dat een vrouw niet goed had nagedacht en gewoon naar een slechte man geluisterd.

Op de derde plaats vinden we gezondheidsproblemen. In de zaak tegen Lea D. vinden we twee verzoeken van dokters uit Ninove en omgeving om Maria T. vrij te laten uit het interneringskamp. Zij kampte immers met *“een buikaandoening”⁵⁹⁹* en *“bronchitis”⁶⁰⁰*. Niet alleen vrouwen hun gezondheidstoestand werd aangehaald als verzachtende omstandigheid, ook die van familieleden speelde blijkbaar een rol. Zo vinden we in het dossier van Anais V.B. een verklaring van een dokter over de gezondheidsproblemen van haar moeder. Bovendien vinden we ook een smeekbede van haar moeder aan de substituut-krijgsauditeur:

“Neem het mij niet kwalijk mijnheer maar ik vraag u eerbiedig of het toch niet mogelijk zou zijn van mijne dochter Anais vrij te laten daar ik haar zoo dringend nodig heb voor mij te helpen verplegen, ik ben mijnheer sedert haar vertrek naar Duitschland kankerlijdster geworden en kan mij onmogelijk nog alleen behelpen daar mijne kwaal maar altijd verergert...”⁶⁰¹

Daarnaast kozen verschillende getuigen ervoor niet ten laste van een vrouw te getuigen, al deed maar één vrouw dit echt expliciet, namelijk Magdalena S. Deze verklaarde:

“Ik heb een verklaring afgelegd, dienende voor een administratief onderzoek. Ik verlang geen verklaring te geven, dienende voor een rechterlijk onderzoek.”⁶⁰²

Dertien getuigen weigerden op een andere manier om te getuigen: zij verklaarden van niets te weten. Zeer opvallend is daarbij de getuigenis van Marie-Jeanne V.d.M. over haar schoonmoeder Rachel G.:

⁵⁹⁸ P.V. nr. 517 van verhoor van Juliaan V.B. (06/04/1945), vonnis 1584.

⁵⁹⁹ Verklaring Jeroen DV.D.(11/12/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁶⁰⁰ Verklaring G.F. (12/11/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁶⁰¹ Verklaring Coralie D. (24/12/1945), vonnis 1584.

⁶⁰² P.V. nr. 468 van verhoor van Delphine H., Germaine D.M., Magdalena S. en Alfons D.B. (08/07/1946), sans-suite 5802/I/46.

“Vanaf het huwelijk tot bij de Bevrijding woonde ik in bij mijn schoonouders. ’t Is te zeggen, bewoonde ik er mijne vertrekken op het eerste verdiep. Vroeger kwam ik nooit in betrekking met mijne schoonouders. ... Wat mijn schoonmoeder, G. Rachel betreft, kan ik u geen de minste inlichtingen verschaffen. Ik weet niet of deze ja dan neen lid was van “de vlag”. Ik kende de familie D.K. als Duitschgezind. Ik hield mij niet veel op met mijn schoonouders.”⁶⁰³”

Aangezien deze jonge vrouw inwoonde bij haar schoonouders, is het vrij onwaarschijnlijk dat zij haar absoluut niet kende. Bovendien bleek haar eigen familie bevriend te zijn met de familie van Rachel G⁶⁰⁴. Toch verklaarde zij van niets te weten. De enige reden hiervoor is waarschijnlijk dat zij niet ten laste wilde getuigen.

Waarom getuigen voor of ‘niet tegen’ deze vrouwen?

Sociale controle & het verbod om te getuigen

Een gemeenschap geeft niet altijd de toestemming aan haar leden om overtreders aan te klagen bij strafrechtelijke instellingen te getuigen. Zij handelt schendingen van regels of wetten immers niet altijd op een strafrechtelijke manier af. Zo bestaan er ook de parajustitiële en extrajustitiële afhandeling.⁶⁰⁵

Bij parajustitie regelt een getroffen individu of de betrokken gemeenschap zelf de zaak met de overtreder. Personen die te maken kregen met de straatrepressie, maar waarnaar geen gerechtelijk onderzoek werd gestart, zijn daarvan een voorbeeld. Bij extrajustitie ondergaat de gemeenschap of het slachtoffer de overtreding of ziet ze deze door de vingers. Voor extrajustitie bestaan er twee redenen: of men heeft angst van de overtreder of deze is een gewaardeerd lid van de gemeenschap.⁶⁰⁶ In zulke gevallen verbiedt de gemeenschap dus als het ware aan haar leden om te getuigen. Ook in het naoorlogse Ninove kregen personen soms een verbod om te getuigen opgelegd. De zaken van Maria T., Julienne P., Celesta K., Helena D.G. en Maria D.G. zijn daarvan voorbeelden.

Bij Maria T. zijn er in drie getuigenissen aanwijzingen te vinden van een verbod om te getuigen. De eerste, die van Albert P., inspecteur van de Veiligheid van de Staat, toont meteen dat de

⁶⁰³ P.V. van inlichtingen en verhoor van Rachel G. en Marie-Jeanne V.d.M. (07/05/1946), sans-suite 4869/1/46.

⁶⁰⁴ Ibid.

⁶⁰⁵ Christiaens (2007-2008), Historisch criminologie 8, pp. 4-8.

⁶⁰⁶ Ibid.

Ninoofse gemeenschap weigerde om Maria T. aan de schandpaal te nagelen. Onderaan zijn P.V. van het verhoor van Maria T. schreef hij namelijk het volgende:

“Uit verder ingewonnen inlichtingen te Ninove blijkt het dat T., Maria wel eenigzins “Nieuwe Orde” gezind was; of ze al dan neen lid was van de “DEVLAG” kon ons echter niemand met zekerheid verklaren. Allen veronderstellen dat ze lid geweest is van een Pro-duitsche vereeniging doch niemand kan met zekerheid verklaren dewelke. Er werd ons tijdens ons onderzoek niet bekend gemaakt dat ze iemand aan den vijand zou verklikt hebben of propaganda zou gevoerd hebben in het openbaar voor een of andere politieke vereeniging.”⁶⁰⁷

Het ‘onvaderlandse’ gedrag van Maria T. was dus duidelijk niet onopgemerkt gebleven in Ninove. Toch was niemand bereid naar voor te treden en te getuigen. Iedereen verklaarde immers niet 100% zeker te zijn. Ook werd duidelijk gesteld dat Maria T. geen propaganda had gevoerd of personen had verklikt. Dit gebeurde ondanks dat de Veiligheid van de Staat daar duidelijk naar vroeg. Daarnaast stelde in deze zaak niemand van Maria T.’s familieleden, collega’s, vrienden of kennissen haar in een slecht daglicht. De enige twee getuigen à charge bleken de Ninoofse bovendien niet echt te kennen. Adrienne D., die bij toeval een foto van Maria T. met twee Duitse soldaten in handen kreeg, stelde dit ook letterlijk:

“Verder heb ik met T., Maria nooit in aanraking geweest en kan ik omtrent haar handelingen van tijdens de bezetting geen inlichtingen geven.”⁶⁰⁸

De reden waarom zij de foto toch aan het O.F. gaf, was misschien dat zij niet afkomstig was uit Ninove, maar wel uit het West-Vlaamse Wervik.⁶⁰⁹ Waarschijnlijk had zij daardoor minder (emotionele) banden met de verdachte, haar familie en de Ninoofse middenklasse, waardoor ze zich vrijer voelde Maria T. toch aan te klagen. Toch moet er iets van sociale controle op haar gerust hebben. De vraag is dan ook of de gemeenschap niet net aan deze inwijkelinge de toestemming gaf om de collaboratie te melden. Zo ontstonden er binnen de oorspronkelijke gemeenschap immers geen conflicten. De derde getuige in deze zaak, Elisa V.P., kende Maria T. duidelijk ook niet persoonlijk en getuigde enkel omwille van haar functie als tijdelijk bediende bij het O.F. van Ninove.⁶¹⁰ Haar korte getuigenis was trouwens niet meer dan een droog relaas van de feiten. Het gedrag en de meningen van Maria T. kwamen niet aan bod. Ook de getuigenissen à decharge in deze zaak tonen dat de Ninoofse publieke opinie in het voordeel van Maria T.

⁶⁰⁷ P.V. van verhoor van Maria T. en inlichtingen (16/08/1946), sans-suite 4081/I/45.

⁶⁰⁸ P.V. van verhoor van Elisa M. V.P. en Adrienne D. (25/11/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁶⁰⁹ A) P.V. van verhoor van Elisa M. V.P. en Adrienne D. (25/11/1944), sans-suite 4081/I/45.

B) Uit de regio van Wervik vluchtten tijdens de oorlog velen naar de regio rond Ninove, Roosdaal, Gooik, Lennik en omgeving.

⁶¹⁰ P.V. van verhoor van Elisa M.V.P. en Adrienne D. (25/11/1944), sans-suite 4081/I/45.

speelde. Twee artsen, één uit Ninove en één uit het nabijgelegen Geraardsbergen, pleitten immers ten voordele van haar voorwaardelijke invrijheidsstelling⁶¹¹. Zij waren nochtans toonaangevende personen in de samenleving. Uit al deze elementen kunnen we dus één ding concluderen: het gedrag van Maria T. werd bedekt met de Ninoofse mantel der liefde.

Nog opmerkelijker was de zaak van Julienne P. Daarin getuigde, naast de vader van de beschuldigde, enkel een politieagent, Victor N. Deze pleitte de verdachte dan ook nog eens vrij van alle beschuldigingen. Zo vertelde hij dat de Ninoofse, die verdacht werd van lidmaatschap van de DeVlag, niet voorkwam op een lijst die werd gevonden in Ninove. Hij achtte de beschuldiging ook onmogelijk aangezien de DeVlag in Ninove nog niet bestond toen zij naar Duitsland vertrok.⁶¹² Het antwoord op de vraag waarom een politieagent dit deed, vinden we onderaan zijn getuigenis:

“Voor de bevrijding ben ik naar Duitsland gevlucht en begin 1945 heb ik haar eens ontmoet in Berlijn. Ik ben teruggekomen doch van haar heb ik geen nieuws meer vernomen.”⁶¹³

Victor N. kende Julienne P. dus. Toch verklaart dit niet alles. Dat er maar twee getuigen à charge zijn, is namelijk wel erg vreemd, zeker wanneer zowel de moeder, de vader, de broers en een zus van de beschuldigde na de oorlog in contact kwamen met het repressieapparaat. Het ging hier dus om een familie van collaborateurs. Dit kan onmogelijk onopgemerkt gebleven zijn in het Ninove van tijdens de oorlog. Bovendien woonde de Ninoofse na haar terugkomst uit Duitsland drie jaar ongestoord bij haar ouders zonder opgepakt te worden, dit terwijl haar vonnis in de plaatselijke krant, de Denderklok, was verschenen.⁶¹⁴ De enige verklaring hiervoor kan dan ook zijn dat Julienne P. een integraal deel uitmaakte van de Ninoofse samenleving en als een gevolg daarvan bescherming genoot.

Ongewoon is ook dat in de zaken tegen de vrouwen uit het gezin D.G.-K. (Celesta K., Helena D.G. en Maria D.G.) maar twee getuigen à charge waren. In het onderzoek naar Maria D.G. is er zelfs geen enkele getuige terug te vinden. Een andere getuige verklaarde bovendien van niets te weten. Twee anderen getuigden dan weer dat zij wel wisten dat het gezin Duitsgezind was, maar dat ze geen voorbeelden van openlijke collaboratie konden geven. Eén persoon weigerde

⁶¹¹ Verklaring dr. Jeroen V.D. (11/12/1944), sans-suite 4081/I/45 en Verklaring dr. G.F. (12/12/1944), sans-suite 4081/I/45.

⁶¹² P.V. ingewonnen inlichtingen betreffende P. Leonie Jul. Van Ninove (22/01/1946), vonnis 1336.

⁶¹³ Ibid.

⁶¹⁴ P.V. van verhoor van Julienne P. (22/05/1951), vonnis 1336.

tenslotte te getuigen. Het gezin stond nochtans wel bekend als Duitsgezind⁶¹⁵. De reden hiervoor kan gezocht worden in de getuigenis van Magdalena S., de persoon die weigerde te getuigen. Zij verklaarde namelijk dat zij het genoeg vond dat er een administratief onderzoek gestart was en dat ze een gerechtelijk onderzoek niet nodig vond. Blijkbaar vonden bepaalde Ninovieters dat Celesta K., Helena D.G. en Maria D.G. genoeg gestraft waren door hun internering en een gerechtelijke straf niet nodig was.

Individuele drijfveren

Persoonlijke relaties

Aangezien de getuigen à decharge en de verdachten behoorden tot eenzelfde gemeenschap is het niet verwonderlijk dat er een persoonlijke relatie was tussen hen. Zij die in het voordeel getuigden van verdachten, waren hun dokters, burens, collega's, kennissen en familieleden. Deze relatie met de verdachte zorgde ervoor dat zij ten voordele pleitten van die vrouw. Dit was bijvoorbeeld merkbaar in de getuigenis van Marie-Jeanne V.d.M. die ten gunste van haar schoonmoeder getuigde. Nog opmerkelijker is de getuigenis van Suzanne V. in het onderzoek naar Jeanne V.W.:

“ik ben tijdens de bezetting lid geweest, van de weerstandsgroepering O.M.B.R. Zekere Heeren van mijn stad vroegen mij, om in “Winterhulp” te gaan werken, om ondertussen een zeker Controle kunnen uit te oefenen. V.W. Jeanne, werkte daar reeds, en ze werd toen mijn meesteres.

Ik heb nooit kunnen vaststellen dat V.W. anti-vaderlandsche propaganda maakte of dat ze anti-vaderlandsch was. In alles wat ik regelde liet ze mijne goesting doen, nooit heeft ze er kritiek op uitgeoefend. Zij wist dat ik in een weerstandsgroepering was aangesloten, maar ze heeft mij nooit daarom last verzaakt, of doen veroorzaken. In het jaar 1942, heeft mijne dochter in de stad eene omhaling gedaan, ten bate van onze Belgische krijgsgevangenen dan heeft ze geld gegeven, hoeveel weet ik niet.”⁶¹⁶

Suzanne V. was dus een verzetslid dat ten voordele pleitte van de vrouw die arrondissement- en gewestleidster van het V.N.V.V., lid van de D.M.S. en referente bij de Vrouwenwerken van de

⁶¹⁵ P.V. van verhoor van Delphine H., Germaine D.M., Magdalena S. en Alfons D.B. (08/07/1946), sans-suite 5802/1/46; P.V. van verhoor van Margaretha D.D. en Jean D.B. (03/12/1946), sans-suite 4441/1/45.

⁶¹⁶ P.V. van verhoor van Suzanne V. en Irma D. (21/12/1946), vonnis 74.

DeVlag was. Uit de verklaring blijkt bovendien dat Suzanne V. zich hier ten volle van bewust was. Zij deed dit bovendien niet alleen tijdens het onderzoek, maar ook tijdens het proces. De reden waarom zij dit deed, is dat zij tijdens het samenwerken met de vrouw sympathie had gekregen voor haar.

Daarnaast kunnen we ook stellen dat, wanneer een moeder of vader pleitten voor hun kinderen, zij dit deden uit liefde voor hun kind. Zo pleitte ook de moeder van Anais V.B. voor haar dochter:

“... zij is toch ook uit geen en kwaden wil naar Duitschland gegaan want zij heeft mat hare zelve gestreden voor het zoo ver gekomen is, mijnheer, geloofd mij zij is missschien te zwak geweest en de liefde van eenen man heeft sterker geweest dan haren wil ... Dus vraagt eene zieke moeder vergiffenis voor hare dochter. Zij is het waard, mijnheer, het was zoo een goed kind, te goed mijnheer.”⁶¹⁷

Beklaagden beseften bovendien dat getuigenissen uit hun familie- en kennissenkring konden voortkomen. Zij vroegen dan ook soms expliciet aan de krijgsauditeur om bepaalde personen te ondervragen. Zo vroeg Jeanne V.W. aan de substituut-krijgsauditeur om Suzanne V. te verhoren⁶¹⁸. Daarnaast kunnen we ook veronderstellen dat, wanneer dokters een verklaring schreven, zij dit ook deden op vraag van de beklagde.

Eigenbelang

Sommige personen getuigden uit eigenbelang in het voordeel van een bepaalde persoon. Een voorbeeld daarvan werd al gegeven, namelijk de moeder van Anais V.B. Deze pleitte er immers voor dat haar dochter werd vrijgelaten zodat zij haar moeder, die kanker had, kon verplegen. Dat net dit argument werd gebruikt, is bovendien niet toevallig. Van vrouwen werd immers, zoals reeds gezegd, verwacht dat zij hun gezin en hun familie hielpen en verzorgden. Coralie D. speelde met haar vraag dus in op het idee dat bestond over de taak van de vrouw.

⁶¹⁷ Brief Coralie D. (14/12/1945), vonnis 1584.

⁶¹⁸ Brief Jeanne V.W. aan Substituut-krijgsauditeur B. (14/12/1946), vonnis 74.

Besluit

In de realiteit waren de grenzen tussen de verschillende drijfveren natuurlijk niet zo abrupt. In vele gevallen speelden er verschillende mee. Verschillende getuigen verschilden in de eerste plaats van mening met de beklaagde en waren dus overtuigingsgetuigen, maar hadden daarbovenop nog een andere reden om te getuigen.

Zo getuigde de vader van X natuurlijk niet alleen omwille van de ruzie die hij had met zijn dochter. Aan de basis van die ruzie lag namelijk een andere overtuiging. Hij was dus ook een overtuigingsgetuige.

Daarnaast kunnen we besluiten dat getuigen tegen of voor een vermeende collaboratrice, in Ninove, zowel een taak was van mannen als van vrouwen was. Opmerkelijk daarbij is het profiel van de getuigen. De meerderheid was immers, net als de vrouwen, afkomstig uit de Ninoofse middenklasse en kende de verdachte als familielid, buur, kennis, etc. De reden hiervoor kan gezocht worden bij de sociale controle. Sociale controle van een gemeenschap op een individu was namelijk de hoofdreden waarom er wel of niet getuigd werd tegen een Ninoofse. De Ninoofse gemeenschap telde echter ongeveer 11.000 leden. Logischerwijs konden niet alle leden sociale controle uitoefenen op elkaar. Vandaar dat deze meestal werd uitgeoefend door de naasten van individuen. Getuigen tegen een vrouw, was een vorm van sociale controle.

Sociale controle, en dus niet de machtsrelatie tussen ondervrager en ondervraagde, was de hoofdreden waarom personen getuigden tegen of voor iemand. Zeer belangrijk daarbij was de eigentijdse invulling van het concept 'vrouw' en 'de vrouw tijdens de oorlog'. Uit de beschuldigingen en verdedigingselementen blijkt duidelijk dat van een Ninoofse vrouw verwacht werd dat zij patriottisch was, zorgde voor haar gezin en familie, het publieke terrein niet betrad en het voorbeeld van haar mannelijke naasten volgde. Daarnaast behoorde haar seksualiteit niet aan haar toe, maar aan de gemeenschap. Wanneer vrouwen één of meerdere van de sociale regels die uit dit beeld voortkwamen, overtraden, was de kans erg groot dat de gemeenschap aan haar leden toeliet om tegen haar te getuigen. Ook bij vrouwen van wie de mannelijke omgeving gekend stond als pro-Duits, was deze kans groter. In sommige gevallen dwong men bepaalde leden zelfs om te getuigen. Dit fenomeen heet groepsdruk. Omgekeerd kon de groep haar leden ook verbieden om te getuigen en het wangedrag zelf af te handelen of door de vingers te zien.

Daarnaast speelden ook individuele drijfveren een rol. Zo grepen sommige personen bij een verdenking van collaboratie de kans om een oud geschil te vereffenen. Hierbij moet echter ook rekening gehouden worden met het feit dat ook getuigen sociaal gecontroleerd werden en ook dan toestemming van de groep nodig hadden.

3.2.3. De verdediging

Niet alleen getuigen deden hun zegje tijdens een onderzoek naar collaboratie. De meeste verdachten kwamen ook aan het woord en probeerden zich daarbij te verdedigen tegen de beschuldigingen. Aangezien dit invloed had op de afloop van het onderzoek, is het belangrijk ook deze verklaringen te bestuderen. Vandaar dat we in dit hoofdstuk op zoek gaan naar de manier waarop de Ninoofse vrouwen zich verdedigden en of zij daarbij inspeelden op ideeën die bestonden over vrouwen, collaborateurs en vrouwelijke collaborateurs.

Enkele feiten

Celesta K., Jacqueline V.d.M. en Julienne P. werden tijdens het onderzoek naar hun gedrag tijdens de Tweede Wereldoorlog niet gehoord. De reden hiervoor is bij Jacqueline V.d.M. en Julienne P. niet ver te zoeken. Beide vrouwen verbleven op het moment van het onderzoek immers in Duitsland. Jacqueline stierf er zelfs in november 1946⁶¹⁹. Bij Celesta K. is de reden onduidelijk. Wel zien we dat haar dossier geen bewijs van een inschrijving op de lijst van de krijgsauditeurs bevat. Aangezien haar inschrijving wel terug te vinden is in het Belgische Staatsblad, is het dossier dus onvolledig. De kans dat een P.V. van verhoor verloren ging, is dan ook erg groot.

De twaalf andere vrouwen die tijdens de Tweede Wereldoorlog in Ninove verbleven, kwamen wel aan het woord. Dit gebeurde tijdens verhoren of in brieven die zij schreven aan de (substituut-) krijgsauditeur. De 12 verhoorde vrouwen legden in totaal 26 maal een verklaring af bij een officiële instantie. In twaalf gevallen werd deze afgenomen door de plaatselijke politie of Rijkswacht. De meeste van de door hen ondervraagde vrouwen waren op dat moment op vrije voeten. Het verhoor van vrouwen die in een gevangenis of interneringskamp verbleven,

⁶¹⁹ Afschrift van verslag opgesteld door de R.A. Inspecteur Postoverste (25/04/1948), vonnis 205.

gebeurde namelijk meestal door het krijgsauditoraat. Enkel de eerste ondervraging van Ninoofse vrouwen, die als gevolg van de straatrepressie in een interneringskamp belandden, gebeurde door plaatselijke instanties. In totaal ondervroeg het krijgsauditoraat elfmaal een Ninoofse die beroofd was van haar vrijheid. Tenslotte verhoorde ook de Gerechtelijke Politie vijfmaal verdachte vrouwen. Ook hier ging het meestal om vrouwen die niet in een interneringskamp of gevangenis verbleven.

Daarnaast schreven sommige vrouwen ook brieven aan de (substituut-) krijgsauditeur. Dit blijkt echter geen gangbare praktijk, aangezien maar twee Ninoofse vrouwen dit deden.

Tenslotte lieten zes vrouwen een advocaat het woord voeren voor hen. Ook hun brieven maken deel uit van de verdediging. Een advocaat zochten de Ninoofse vrouwen trouwens niet ver van hun deur. De drie advocaten die in deze zaken betrokken waren, hadden immers elk hun kantoor in Ninove.

Inhoud

Wanneer we de verhoren bekijken, zien we dat Ninoofse vrouwen het meest geneigd waren toe te geven dat zij lid waren geweest van een Vlaamse collaborerende beweging zoals het V.N.V.V., de D.M.S., de DeVlag of de V.A.V.V. 45,2% van alle bekentenissen handelt immers daarover. Zo verklaarde Gabrielle D.L. tijdens een ondervraging na haar aanhouding: *“Ik ben lid van het V.N.V. sedert 1937⁶²⁰”*. Tweede in lijn was de bekentenis lid te zijn geweest van een Duitse organisatie. Die vinden we terug in 19,0% van alle bekentenissen. Zo verklaarde Jeanne V.S.:

“In april 1943 ben ik naar de K.L.V. gegaan. Ik heb eerst een scholing gevolgd in verschillende Kampen in Duitschland en ik ben in 15 juni 1943 lagerleiderin geworden van 't K.L.V.⁶²¹”

De derde plaats was voor de schuldbekentenis een uniform te hebben gedragen van een collaborerende of Duitse beweging. Deze komt in 11,9% van de bekentenissen voor. Zo ook in een verklaring van Rosalie B.:

“Ik ben lid van het V.N.V. sedert 1942 en ben het gebleven tot over twee maanden. Ik hield mij bezig met sociale werken zoals gezinshulp. Ik heb het uniform gedragen maar nooit geen wapens.⁶²²”

⁶²⁰ P.V. van verhoor en ter beschikking stellen van Gabrielle D.L. (14/06/1945), sans-suite 8462/1/45.

⁶²¹ P.V. van verhoor van Jeanne V.S. (05/06/1946), vonnis 3623.

⁶²² P.V. van verhoor van Rosalie B. (11/09/1944), sans-suite 3318 A.

De vierde plaats in dit ranglijstje wordt ingenomen door twee bekentenissen. Beide komen in 7,1% van de bekentenissen voor. Daarbij gaven Ninoofse vrouwen ten eerste toe vergaderingen te hebben bijgewoond van pro-Duitse organisatie. Zo ook Joanna V.W.:

“Soms heb ik eens een politieke vergadering bijgewoont in BRUSSEL, dit was van het V.N.V. Ik ben medegegaan aangezien mijn echtgenoot V.N.V. was.”⁶²³”

De vierde plaats wordt gedeeld door de bekentenis omgang te hebben gehad met Duitse soldaten en/of Vlaamse collaborateurs. Zo verklaarde Lea D. dit:

“Aan huis kwamen soms duitsche soldaten, toen er een duitsch soldaat ons ingekwartierd was. Het is dus mogelijk dat ik een paar keeren met duitsche militairen omgang heb gehad, maar dat waren naar mijn meening geen officiële bezoeken, maar mogelijks soldaten die ik kende tengevolge van de inkwartiering bij ons.”⁶²⁴”

Vrouwen waren blijkbaar het minst geneigd toe te geven dat zij gecolporteerd hadden. Dit maakte immers maar 2,4% uit van de bekende feiten. Een van de zeldzame gevallen van bekentenis hiervan vinden we eveneens terug in het strafdossier van Lea D.:

“In Ninove heb ik ook nog, tijdens mijn lidmaatschap bij de D.M.S. gecolporteerd met de “Jonge Nationale Socialist”.”⁶²⁵”

Net als bij de bekende feiten staat het lidmaatschap van een Vlaamse collaborerende organisatie bovenaan bij de ontkennde feiten. Het komt immers voor in 41,9% van de gevallen. De ontkenning van het voeren van propaganda voor de bezetter volgde met 16,1%. Daarnaast werd ook verklikking vaak ontkend (12,9%). Tenslotte werden ook het bijwonen van vergaderingen (9,7%), het dragen van een uniform (9,7%), het lidmaatschap van een Duitse organisatie (6,5%) en het dragen van wapens (3,2%) ontkend.

De verklaringen van Ninoofse vrouwen waren echter meestal geen volledige bekentenissen of ontkenningen. Meestal gaven zij een aantal feiten toe en ontkenden er een aantal. Uit een aantal van de bovenstaande citaten bleek al dat vrouwen wanneer zij bekenden, de gepleegde feiten vaak afdeden als eenmalige feiten, het karakter ervan minimaliseerden⁶²⁶ of allerlei verzachtende omstandigheden aandroegen. De manier waarop zij dit deden, komt hieronder aan bod.

⁶²³ P.V. van verhoor van Jeanne V.W. (30/09/1944), vonnis 74.

⁶²⁴ P.V. van verhoor van Lea D. (29/01/1947), arrest 491/47.

⁶²⁵ P.V. van verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47.

⁶²⁶ Bollen, De Metsenaere (2007), p. 255.

Volledige ontkenning

De volledige ontkenning van de feiten vinden we terug in een minderheid van de getuigenissen. In Ninove pasten immers maar drie vrouwen deze tactiek toe, namelijk Helena D.G., Gabrielle D.L. en Rachel G. Het trio werd beschuldigd van lidmaatschap van een collaborerende organisatie. Helena's en Rachels namen prijken immers op de lijst van de Vrouwenwerken van de DeVlag van Edmond V.d.M. Gabrielles naam stond dan weer op een lidkaart van het V.N.V.V. Bij de ontkenning van de feiten gebruikten Helena en Gabrielle wel een volledig andere tactiek dan Rachel. De laatste verklaarde immers volledig niet te weten hoe het mogelijk was dat zij op deze lijst voorkwam.⁶²⁷ Helena en Gabrielle trokken dan weer de betrouwbaarheid van het bewijs in vraag. Zo verklaarde de advocaat van Helena dit:

“... de reden waarom men vermoed dat zij lid was van De Vlag is het feit dat er bij de gestapo-man V.d.M. een lijst gevonden werd waarop de naam van de verzoekster [Helena D.G.] voorkwam, dat is nu geenszins een bewijs dat verzoekster lid was van de Vlag, het kon een naamlijst zijn van eventueele leden die vatbaar zouden kunnen zijn hebben tot toetreding.”⁶²⁸

Gabrielle zou dan weer ongevraagd ingeschreven zijn bij het V.N.V.V. door een vriend van haar echtgenoot⁶²⁹.

Opvallend is ook dat zowel Rachel G., Helena D.G. als Gabrielle D.L. toegaven verdachte feiten die niet strafbaar waren, te hebben gepleegd. Rachel G. en Gabrielle D.L. verklaarden immers dat zij inderdaad naar Duitsland vluchtten voor de bevrijding, maar dat ze dit enkel deden voor hun kinderen.⁶³⁰ Daarnaast verklaarden zowel Helena D.G. als Gabrielle D.L. lid te zijn geweest van het V.N.V.V., maar niet tijdens de oorlog⁶³¹. Deze tactiek van het bekennen van het plegen van verdachte feiten, maar het ontkennen van de strafbare feiten werkte blijkbaar. Geen van beide werd immers vervolgd door de krijgsauditeur. Toch bleef het ‘verdachte’ gedrag van de drie vrouwen niet onbestraft: allen werden zij immers ingeschreven op de lijst van de krijgsauditeurs. Blijkbaar was het een standaardpraktijk om vrouwen waarnaar een onderzoek

⁶²⁷ P.V. van inlichtingen en verhoor van Rachel G. en Marie-Jeanne V.d.M. (07/05/1946), sans-suite 4869/1/46.

⁶²⁸ Brief Albert M. aan de Heer Voorzitter en Bijzitters van de Tweede Commissie van Advies van het Arrondissement Oudenaarde, zetel te Ninove (02/02/1945), sans-suite 4441/1/45.

⁶²⁹ P.V. van verhoor van Gabrielle D.L. (29/06/1946), sans-suite 8462/1/45.

⁶³⁰ P.V. inlichtingen en verhoor van Rachel G. en Marie-Jeanne V.d.M. (07/05/1946), sans-suite 4869/1/46; P.V. van ter beschikkingstelling en verhoor van Gabrielle D.L. (14/06/1945), sans-suite 8462/1/45.

⁶³¹ P.V. van internering en verhoor van Helena D.G. (02/10/1944), sans-suite 4441/1/45.

werd opgestart, ongeacht de afloop van het onderzoek, in te schrijven op die lijst. Alle Ninoofse vrouwen kregen immers deze eer.

Gedeeltelijke of volledige bekentenissen

Terwijl Rachel G., Gabrielle D.L. en Helena D.G. volledig ontkenden strafbare feiten te hebben gepleegd, legden negen vrouwen wel bekentenissen af. Wel bekende maar één Ninoofse, Jeanne V.S., alle feiten te hebben gepleegd die haar ten laste werden gelegd. Zij verklaarde immers:

“Comme on ne savait pas avoir de place sans faire partie d’un mouvement politique pro-allemand, je me suis affiliée à la N.S.J.V. Jeunesse nationale socialiste flamande.

Je me suis rendue à l’office du N.S.J.V. [adres], pour y contacter mon adhésion au parti.

Je fus immédiatement placée à l’école communale de Ninove où je suis restée jusqu’à la fin de 1942. Comme cela n’était qu’un intérim, je fus de nouveau sans place, c’est pourquoi, en avril 1943, je partis pour l’Allemagne avec le K.L.V. (Kinderlandverschickung).

Je me suis engagée par l’intermédiaire de la rue Montoyer (Officer du K.L.V.) à Bruxelles.

Je partis en Allemagne comme Lagerleiterin! Je partis tout d’abord dans des camps allemands pour être mise en courant de mes fonctions là-bas. Ensuite, je fus envoyée à Mittelberg pour diriger une colonie de 42 enfants flamands arrivée de Belgique. Je suis restée à Mittelberg jusqu’en février 1944.

Je voulais déjà partir en Allemagne fin 1940, mais mon père si opposa, et comme je n’avais pas 21 ans, je dus rester.

Le motif de mon départ en Allemagne repose sur le fait que je ne désirais pas vivre à charge de mes parents qui sont des vieillards, et qui ont juste de quoi vivre. Les émoluments dévolus à mes fonctions de lagerleiterin s’élevaient à 2.000 frs par mois.

Je me suis affiliée à la HITLERJUGEND fin novembre 1943. Je vous remets une de mes photos où je revêts cet uniform.⁶³²

⁶³² P.V. van verhoor van Jeanne V.S. (23/05/1945), vonnis 3623.

Jeanne V.S. bekende dus duidelijk lid te zijn geweest van de N.S.J.V., de K.L.V. en de Hitlerjugend. Daarnaast verklaarde zij ook dat zij tegen de zin van haar ouders naar Duitsland was vertrokken en daar een leidende functie had bekleed binnen de K.L.V.

De andere acht Ninoofse vrouwen die bekentenissen aflegden, bekenden een aantal feiten, maar ontkenden er ook een aantal. De getuigenis van Gabriëlla V.M. is daar een perfect voorbeeld van:

“Ik maakte deel uit, van de D.M.S. van in het jaar 1938, dit tot en met het jaar 1942. In het jaar 1941 heb ik een 3 tal maanden lid geweest van de “De Vlag”. Ik heb nooit lid geweest van het V.N.V. Ik heb nooit iemand verklikt en heb ook geen propaganda gemaakt ten voordeele van den vijand.”⁶³³”

Wanneer vrouwen bekentenissen aflegden, wilde dit niet zeggen dat zij zich volledig onderwierpen aan het oordeel van de officiële instanties. Elke vrouw pleitte immers dat er verzachtende omstandigheden waren voor haar gedrag. Zo pleitte Jeanne V.S. dat zij naar Duitsland was vertrokken omdat zij niet meer op de kosten van haar ouders wilde leven. Daarnaast werden echter ook nog andere verzachtende omstandigheden aangehaald. Deze komen nu aan bod.

Geen politieke collaboratie

Vier Ninoofse vrouwen die tijdens de Tweede Wereldoorlog lid waren geweest van een collaborerende beweging, probeerden dan weer te ontkomen aan de beschuldiging politiek te hebben gecollaboreerd door te beweren dat hun handelingen geen politiek karakter hadden. Zo verklaarden Jeanne V.W.⁶³⁴ en Rosalie B. dat zij wel lid waren geweest van het V.N.V.V., maar zich enkel hadden bezig gehouden met Sociale Werken. Jeanne V.S. verklaarde dan weer dat zij inderdaad lid was geweest van de K.L.V. en voor deze organisatie naar Duitsland was getrokken. Zij zag dit echter niet als politieke collaboratie aangezien zij Vlaamse kinderen daar naar eigen zeggen had onderwezen volgens het Belgische leerplan. Ook bij Maria T. komen Vlaamse kinderen aan bod. Zij verklaarde immers:

⁶³³ P.V. van inlichtingen en verhoor van Gabriëlla V.M. (23/07/1946), sans-suite 3596/1/46.

⁶³⁴ P.V. van verhoor van Jeanne V.W. (01/09/1946), vonnis 74.

“Ik heb mijn medewerking verleend aan de Kinderlandverschickung in den loop van het jaar 1941 of 1942; ik kan het niet meer met juistheid bepalen. Ik ben eenmaal mede geweest met de kinderen naar Duitschland. Deze vacantiereis heeft voor mij maar drie of vier dagen geduurd 't is te zeggen dat ik enkel de kinderen vergezeld heb tot dat ze op hun bestemming waren. Dan ben ik terug gekomen zooals de andere begeleidsters.”⁶³⁵

Maria T. geeft hier dus toe meegewerkt te hebben met een Duitse organisatie. Daardoor kon zij dan ook door het Belgische militaire gerecht vervolgd worden voor politieke collaboratie. Zij probeerde deze klacht echter te voorkomen door te pleiten dat haar daden niet politiek gekleurd waren. Zij had immers gewoon kinderen veilig naar Duitsland gebracht.

In deze vier verklaringen spelen deze vrouwen duidelijk in op het beeld dat bestond van de vrouw. Zoals reeds gezegd in het vorige deel, zag de maatschappij vrouwen immers als diegenen die de zorg op zich moesten nemen voor het gezin, de familie en de gemeenschap⁶³⁶. In hun verklaringen speelden de vrouwen hier perfect op in. Jeanne V.S. ging zelfs nog een stapje verder wanneer zij het volgende verklaarde:

“Ik zelf gaf in de voormiddag het onderricht dat bestond uit 't gewoon belgisch leerprogramma. De politieke scholing werd gegeven door de jeugdleidsters.”⁶³⁷

De onderwijzeres liet hiermee eigenlijk uitschijnen dat zij haar vaderlandse plicht eigenlijk had gedaan toen zij collaboreerde. Zij had er immers voor gezorgd dat de kinderen een goede opleiding kregen. Met de politieke scholing had zij zich bovendien niet beziggehouden.

Een tweede manier waarop Ninoofse vrouwen een beschuldiging van politieke collaboratie probeerden te ontlopen, was door te verklaren dat zij niet gecollaboreerd hadden omwille van politieke overtuigingen.

Het meest gebruikte argument is daarbij dat men reeds voor de Tweede Wereldoorlog lid was van een pro-Duitse organisatie. Dit argument vinden we terug in de getuigenissen van zes vrouwen: Godelieve D.B., Jeanne V.W., Lea D., Maria D.G., Maria T. en Gabriëlla V.M. Zo verklaarde de eerste dit:

“Ik was sedert 1937 lid van de Dietsche Meisjesschaar en in 1942 is deze vereeniging te Ninove te niet gegaan. Ik heb toen mijn ontslag gegeven.”⁶³⁸

⁶³⁵ P.V. van verhoor van Maria T. (16/08/1946), sans-suite 4081/I/45.

⁶³⁶ Virgili (2000), p. 248

⁶³⁷ P.V. van verhoor van Jeanne V.S. (05/06/1946), vonnis 3623.

⁶³⁸ P.V. van verhoor van Godelieve D.B. (25/06/1945), sans-suite 8462/I/45.

Bovendien vinden we het ook terug in de deposities van Helena D.G. en Gabrielle D.L. De redenering hierachter was dat de organisatie waarvan zij lid werden, voor de oorlog nog niet meewerkte met de vijand. Duitsland werd immers pas de vijand toen de oorlog begon. Daardoor kon deze vrouwen niet verweten worden dat zij bij het V.N.V.V of de D.M.S. gingen, omwille van de pro-Duitse politiek van deze organisaties.

Daarnaast verklaarden vier vrouwen, Anais V.B., Godelieve D.B., Jeanne V.W. en Lea D. , dat zij niet uit eigen beweging gecollaboreerd hadden. De schuld ervoor lag volgens hen bij hun respectievelijke Duitse geliefde, familievriend, echtgenoot, vader of broer. Zo vinden we dit in een verhoor van Lea D.:

“Ik geef toe dat ik te kort gekomen heb door lichtzinnigheid en dat ik verder had moeten zien, te meer dat ik een zekere opleiding heb genoten. Toch moet ik u zeggen dat ik een zeer Vlaamsgezind milieu ben opgevoed.”⁶³⁹

Onder druk van haar ondervragers, geeft Lea D. dus toe dat zij fouten heeft gemaakt, maar haalt haar Vlaamsgezind milieu aan als een verklaring voor haar gedrag. Een grote verrassing is het echter niet dat dit argument opduikt. Deze vrouwen leefden immers in een wereld waar van hen niet verwacht werd dat zij zelfstandig een beslissing namen. Mannen deden dit immers wel voor hen.⁶⁴⁰ Met hun verklaringen speelden Anais V.B., Godelieve D.B., Jeanne V.W. en Lea D. handig in op deze verwachtingen. Bovendien kon men hen vanuit deze redenering niet verantwoordelijk stellen voor hun daden. Zij waren immers incompetent om beslissingen te nemen.

Vrouwen creëerden bovendien nog wel meer het beeld naïef en volgzaam te zijn geweest. Sommige Ninoofse vrouwen verklaarden immers dat zij niet uit kwade wil gecollaboreerd hadden: zij hadden gewoon niet beseft dat zij een fout maakten. Op het moment van hun getuigenis zagen zij echter wel in dat zij naïef en lichtzinnig waren geweest en beter hadden moeten weten.⁶⁴¹ Zo ook Lea D.:

“Ik zie in dat ik verkeerd heb gehandeld door mee te werken aan bewegingen welke in laatste instantie de trouw der jeugd jegens het vaderland aan het wankelen bracht en sympathie verwekte voor een vijandige mogendheid. Tijdens de bezetting heb ik dat niet ingezien, ik had vooral oog voor het sport, en lichaams oefening. Ik geef toe dat ik te kort gekomen heb door lichtzinnigheid en dat ik verder had moeten zien.”⁶⁴²

⁶³⁹ P.V. van verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47.

⁶⁴⁰ Virgili (2000), p. 30-31.

⁶⁴¹ P.V. van verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47; Brief Anais V.B. aan de substituut-krijgsauditeur (04/10/1945), vonnis 1584.

⁶⁴² P.V. van verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47.

Daarnaast werd ook liefde aangehaald als reden voor collaboratie. Bij Godelieve D.B. ging het om zusterliefde. Zij verklaarde immers net als haar moeder, Gabrielle D.L. naar Duitsland te zijn vertrokken uit angst voor de gevolgen van de bevrijding voor haar broer⁶⁴³. Jeanne V.S. en Anais V.B. collaboreerden dan weer uit liefde voor hun ouders. Terwijl de ene niet meer wilde leven op kosten van haar ouders, verwoordde de tweede de reden voor haar beslissing om naar Duitsland te vertrekken met de D.R.K. zo:

“... om aldus mijne ouders en familie te onttrekken aan de gevolgen van mijne omgang met mijne verloofde, een Duitsch soldaat⁶⁴⁴”.

Anais verklaarde ook dat zij D.R.K-lid was geworden uit liefde voor de Duitse Ernst S⁶⁴⁵: zij wilde met hem huwen en dacht dat dit sneller zou gaan in Duitsland.⁶⁴⁶ Liefde aanhalen als reden voor inciviek gedrag was trouwens geen domme zet. Op die manier werd de gepleegde collaboratie immers sentimentele collaboratie i.p.v. politieke. En wat was er niet strafbaar? Inderdaad, sentimentele collaboratie. Daarnaast stellen deze vrouwen in hun verklaringen hun incivieke gedrag gelijk aan zorg voor familieleden (broer en ouders) waardoor zij opnieuw inspeelden op het maatschappelijk beeld dat bestond over de vrouw.

Ook arbeid en ambitie werden aangehaald om een beschuldiging van politieke collaboratie te vermijden. Zo zagen we al dat Jeanne V.S. verklaarde dat zij bij de N.S.J.V. en de K.L.V. ging omdat zij anders geen baan kon krijgen⁶⁴⁷. Lea D. stelde dan weer lid te zijn geworden van de Bund der Deutschen Mädel omdat zij sportlerares wilde worden en deze organisatie daarvoor een opleiding voorzag. Lea D. verklaarde ook nog dat zij enkel lid was geworden van de V.A.V.V. omdat zij wilde werken, maar niet naar Duitsland wilde.⁶⁴⁸ Hierbij speelde zij voor een deel opnieuw in op de voorstelling van Duitsland als het land des onheils. Zij had dus gecollaboreerd uit zelfbescherming.

De vaderlandse plicht

Zoals reeds aangehaald hierboven gaven vrouwen soms toe gecollaboreerd te hebben, maar stelden zij deze collaboratie dan gelijk aan hun vaderlandse plicht. De vaderlandse plicht werd

⁶⁴³ P.V. van verhoor van Godelieve D.B. (26/06/1945), sans-suite 8462/1/45.

⁶⁴⁴ Brief Anais V.B. aan de substituut-krijgsauditeur (04/10/1945), vonnis 1584.

⁶⁴⁵ P.V. van verhoor van Anais V.B. (24/06/1945), vonnis 1584.

⁶⁴⁶ Brief Anais V.B. aan de substituut-krijgsauditeur (04/10/1945), vonnis 1584.

⁶⁴⁷ P.V. van verhoor van Jeanne V.S. (23/05/1945), vonnis 3623.

⁶⁴⁸ P.V. van verhoor van Lea D. (17/01/1947), arrest 491/47 en P.V. van verhoor van Lea D. (29/01/1947), arrest 491/47.

echter ook nog anders gebruikt. Zo schreef Anais V.B. dit aan de substituut-krijgsauditeur van Gent:

“Als u een onderzoek in mijn vroegere werkring en woonplaats zoudt willen laten instellen, zult U wel merken dat ik, buiten dit feit, in geen enkele politieke beweging heb gestaan, en ik of geen enkel lid onder familie aan onze vaderlandsche plichten zijn te kort gekomen.”⁶⁴⁹

Zij liet deze stelling trouwens bevestigen door twee ex-collega's.⁶⁵⁰ Ook Lea D. pleitte dat zij aan haar vaderlandse plicht had voldaan.⁶⁵¹

Gezondheidsproblemen

Anais V.B. probeerde bovendien de substituut-krijgsauditeur ook nog op een andere manier aan haar kant te krijgen. Samen met haar advocaat bracht zij geregeld de gezondheidstoestand van haar moeder ter sprake. Zo schreef zij:

“Mijne moeder, die verleden jaar een heel gevaarlijke operatie heeft ondergaan, is nog steeds in strenge behandeling (radiumbestralingen) en moet zich dagelijks door vreemde mensen laten verzorgen en helpen, want de dokters bevelen nog steeds absolute rust en vrezen voor een nieuwe operatie, en ik ben de enige dochter.”⁶⁵²

Anais speelde hier duidelijk opnieuw het zorgaspect uit het beeld van de vrouw uit.

Betrouwbaarheid van het bewijs

Wanneer Ninoofse vrouwen beschuldigd werden van collaboratie, brachten zij in hun verdediging niet alleen verzachtende omstandigheden aan. In sommige gevallen trokken zij ook de betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal in twijfel. Zo trokken, naast Helena D.G., ook andere Ninoofse vrouwen de betrouwbaarheid van de Ninoofse lijst van de Vrouwenwerken van de DeVlag in twijfel. Allen pleitten zij dat deze lijst een lijst was geweest van eventuele leden van

⁶⁴⁹ Brief Anais V.B. aan de substituut-krijgsauditeur (04/10/1945), vonnis 1584.

⁶⁵⁰ P.V. nr. 1160 van verhoor van Camiel C.en Henri V.D.F. (06/10/1945), vonnis 1584.

⁶⁵¹ P.V. der Openbare Zitting (14/04/1947), arrest 491/47.

⁶⁵² Brief Anais V.B. aan de substituut-krijgsauditeur (04/10/1945), vonnis 1584.

de DeVlag en niet van effectieve leden. Jeanne V.W. gebruikte een veel drastischere methode om het bewijsmateriaal in haar zaak te ontcrachten. Over de briefwisseling die gevonden werd, waaruit bleek dat zij referente was geweest van de Vrouwenwerken van de DeVlag, vertelde zij namelijk het volgende:

“Al de papieren die U me voorlegt en zozegzd door mij onderteekend, werden evenwel niet door mij onderteekend. Het moeten hier valsche handteekens zijn. Ik houd staande dat de handteekeningen valsch zijn. Met DE VLAG heb ik nooit iets te maken gehad.”⁶⁵³

Besluit

Tijdens een onderzoek naar collaboratie werden de meeste vrouwen uit Ninove die verdacht werden van inciviek gedrag, verhoord. Daardoor konden ook zij hun stem laten horen in het onderzoek. De meeste van deze verhoren gebeurden bovendien opnieuw door plaatselijke officiële instanties. Hierdoor is nog maar eens het belang van de plaatselijke officiële instanties in het gerechtelijk onderzoek naar collaboratie na de Tweede Wereldoorlog aangetoond.

Wanneer we kijken naar de inhoud van de getuigenissen, brieven van advocaten en brieven van de vrouwen zelf, zien we dat de meeste vrouwen een gedeeltelijke bekentenis aflegden. Dit wilde echter niet zeggen dat zij zich volledig overgaven aan de officiële instanties. Elke Ninoofse pleitte immers dat er verzachtende omstandigheden waren. Opvallend is dat bij het merendeel van hen deze verzachtende omstandigheden bestonden uit tactische toe-eigeningen⁶⁵⁴ van de gangbare culturele ideeën van de machthebbers over de Belgische vrouw. De ideale Belgische was volgens het gedachtegoed van die tijd in de eerste plaats patriottisch (dit werd trouwens verwacht van alle Belgen) en had als prioriteit de zorg voor gezin, familie en gemeenschap. Zij begaf zich dan ook niet op het, voor mannen voorbehouden, publieke terrein. Vrouwen hadden mannen bovendien nodig om beslissingen te kunnen nemen. Zij werden daartoe immers niet in staat geacht. Of de Ninoofse vrouwen akkoord gingen met al deze ideeën, is onbekend. Wat wel vaststaat, is dat elke Ninoofse vrouw één of meerdere elementen van deze ideale Belgische vrouw gebruikte in haar verdediging. De vrouwen en hun advocaten lieten immers uitschijnen dat zij enkel en alleen hadden gecollaboreerd uit liefde voor hun gezin waarvoor zij wilden zorgen. Wanneer zij collaboreerden, hadden zij dit dan ook nooit gedaan omdat zij pro-Duits

⁶⁵³ P.V. van verhoor van Jeanne V.W. (10/12/1946), vonnis 74.

⁶⁵⁴ Carlier (2008), p. 304.

waren. Daarnaast trokken sommige vrouwen ook de kaart van de naïeve vrouw. Daarbij stelden zij dat zij niet hadden ingezien dat zij een fout begonnen of dat zij enkel hadden gecollaboreerd omdat hun mannelijke verwanten, geliefden of vrienden dit deden. Tenslotte werd ook het patriottische uitgespeeld. Sommige vrouwen claimden dat zij gecollaboreerd hadden om erger te voorkomen. Een enkele vrouw stelde haar collaboratie zelfs gelijk aan een patriottische daad. Vaderlandsliefde hoorde natuurlijk niet alleen bij het eigentijdse beeld van de vrouw. Elke Belg werd geacht zijn vaderland te dienen. Patriottisme zal dan ook voorgekomen zijn in de verdediging van mannelijke collaborateurs. Het is dan ook logisch dat het naar voor treedt in zaken voor collaboratie. Daarnaast stelden sommige vrouwen die verdacht werden van inciviek gedrag, ook de betrouwbaarheid van bewijzen in twijfel. Ook deze techniek was niet typisch vrouwelijk. Wel was deze typisch voor elke rechtszaak.

❖ Besluit

De repressie van collaborateurs na de Twee Wereldoorlog gebeurde in België net als in de buurlanden op twee manieren. Eerst en vooral was er de straatrepressie en vervolgens was er de strafrechtelijke. In het huidige beeld van de repressie lijkt het alsof deze twee manieren om collaborateurs te straffen volledig onafhankelijk van elkaar bestonden: eerst bestrafte het volk, daarna namen de officiële instanties de zaak in handen en beslisten ze of ze de collaborateurs al dan niet vervolgden. Het volk lijkt geen rol te vervullen binnen de strafrechtelijke repressie. Dat de rechterlijke macht in België de hoofdrol vertolkte bij de strafrechtelijke repressie van collaborateurs na de Tweede Wereldoorlog, is ontegensprekelijk. De krijgsauditeur besliste immers naar wie er een onderzoek werd verricht en wie vervolgd werd. Officiële instanties zoals de Rijkswacht, de gerechtelijke en plaatselijke politie hielpen dan weer mee bij onderzoeken naar collaboratie. De krijgsraad, het Krijgshof en in minder mate het Hof van Cassatie beslisten dan weer of vermeende collaborateurs bestraft werden en in welke mate. Het waren ook vooral de officiële instanties die de inhoud van onderzoeken en zaken tegen personen bepaalden. De medewerkers ervan ondervroegen immers de getuigen en verdachten. Hun machtspositie t.o.v. de ondervraagden bepaalde trouwens mee het antwoord van de ondervraagden, zo ook de vader van Lea D., Karel D. Zijn getuigenis toont dat mensen soms niet à charge wilden getuigen, maar door de vragen van en de positie die zij hadden t.o.v. de ondervrager dit toch deden. Daarnaast getuigden sommigen in de hoop voordeel te halen door tegen iemand te getuigen. Zo hoopten zij de machthebbers gunstig te stemmen ten opzichte van zichzelf. Toch was de strafrechtelijke repressie geen soloact van de rechtelijke macht.

Het volk vertolkte immers een erg verdienstelijke bijrol. Getuigenissen à charge wogen immers vaak door bij de beslissing om personen te vervolgen of niet. Zo zien we dat 68,5% van alle getuigenissen à charge werd afgelegd in gerechtelijke onderzoeken waar een veroordeling op volgde. Bovendien werden in zulke zaken meer getuigenissen afgelegd dan in zaken waar geen veroordeling op volgde: drie t.o.v. tien.

Daarnaast bepaalde de Ninoofse gemeenschap grotendeels mee wie vervolgd werd en waarvoor. Zo werden negen van de negentien onderzoeken naar een Ninoofse vrouw opgestart op initiatief van de Ninoofse bevolking of particulieren uit die bevolking. De rol van de Ninoofse bevolking had zelfs nog groter kunnen zijn. Gabriëlle D.L., Godelieve D.B., Jacqueline V.d.M., Jeanne V.S. en Julienne P. verbleven namelijk tijdens de bevrijding niet in Ninove. Indien zij dit wel hadden gedaan, waren ook zij waarschijnlijk geïnterneerd.

Bovendien zien we dat de vrouwen naar wie een onderzoek werd opgestart, een bepaald profiel hadden. De meeste onder hen waren jong en ongehuwd op het moment van hun collaboratie. 40,0% was zelfs juridisch minderjarig. Daarnaast had de meerderheid van hen geen job. Wanneer zij deze wel hadden, waren zij bediendes of onderwijzeressen. De meeste Ninoofse vrouwen waren bovendien onderling verbonden. Dit onderzoek toonde immers dat zij deel uit maakten van een netwerk binnen de Ninoofse middenklasse. De mannelijke leden van dit netwerk waren bovendien lid van collaborerende organisaties. De geïnterviewde vrouwen bewogen zich dus in Vlaams-nationalistische kringen. De vrouwen zelf waren dan ook vaak lid van de DeVlag, de D.M.S. en het V.N.V.V. De Ninoofse bevolking was zich hier blijkbaar van bewust. De meeste vrouwen waartegen getuigd werd, hadden immers dit profiel.

Bovendien bepaalde de dynamiek die heerste binnen de Ninoofse samenleving, wie er getuigde en wie niet. De verklaringen van getuigen tonen immers dat sociale controle erg meespeelde binnen repressiezaken. Deze controle werd echter niet uitgeoefend door heel de Ninoofse bevolking maar wel door de naaste omgeving. Vandaar dat de getuigen in deze onderzoeken vooral leden waren van de middenklasse. Het ging hier om dokters, handelaars, kleermakers, bedienden, onderwijzeressen, etc. De overgrote meerderheid kende de vrouwen bovendien persoonlijk als buur, collega, familielid of kennis. De sociale controle die op de verdachten werd uitgeoefend door de maatschappij, was dan weer vaak de reden waarom toestemming werd gegeven om te getuigen. Zo getuigde men wanneer vrouwen sociale conventies hadden overtreden en men vond dat een gerechtelijke vervolging nodig was. Een perfect voorbeeld hiervan vonden we terug in het onderzoek naar Lea D. Zij had zich vaak in het openbaar vertoond in het uniform van de D.M.S. en was omgegaan met Duitse soldaten. De maatschappij ging hiermee niet akkoord en verleende daarom toestemming om te getuigen tegen haar. Bij de sociale controle speelde ook de invulling die de Ninoofse maatschappij gaf aan het concept vrouw en het beeld dat men had van de vrouw binnen de oorlogsmaatschappij een rol. Zo werd van haar verwacht dat zij zorgde voor het gezin, de familie en de gemeenschap. Het publieke terrein was dan ook voor de man en niet voor de vrouw. Zij werd niet in staat geacht zelf beslissingen te nemen. Daarnaast moest zij patriottisch zijn en haar seksualiteit behoorde toe aan de gemeenschap. Wanneer vrouwen niet voldeden aan deze verwachtingen, was de kans reëel dat men tegen hen getuigde. Vandaar dat elementen van de 'ideale vrouw' vaak opduiken in getuigenissen.

De sociale controle trof echter ook de getuigen zelf. Zij hadden dan ook toestemming nodig van de samenleving waarvan zij deel uitmaakten om te mogen getuigen. Soms 'dwong' deze bepaalde personen er zelfs toe om te getuigen. Zo werd in sommige gevallen groepsdruk

uitgeoefend. Weerstaan daaraan was geen sinecure. Toch slaagden sommige personen zoals Magdalena S. daarin. Anderzijds weerhield sociale controle sommige personen ervan om te getuigen. In zulke gevallen achtte de gemeenschap een extrajudiciële of een parajudiciële afhandeling voldoende. Dit wil zeggen dat de gemeenschap een overtreding van de sociale conventies door de vingers zag of zelf het feit afhandelde. Men vond het dan niet nodig dat deze vrouwen gerechtelijk vervolgd werden. Zo bedekte de Ninoofse maatschappij het gedrag van Maria T. duidelijk met de mantel der liefde. Ondanks het feit dat haar incivieke gedrag niet onopgemerkt was gebleven, getuigde immers bijna niemand daarover. In de gevallen van Celesta K. en haar dochters Helena en Maria D.G. doken ook amper getuigen à charge op. Onderzoek toonde echter dat zij na de Tweede Wereldoorlog wel in contact waren gekomen met de straatrepressie. Het ontbreken van getuigen toont echter dat de Ninoofse gemeenschap vond dat zij daarbij genoeg gestraft waren en een strafrechtelijke vervolging niet nodig was (parajustitie).

Daarnaast speelden bij getuigen ook persoonlijke drijfveren een rol. Zo konden zij beslissen om te getuigen uit wraak of omdat zij hoopten de positie van de beschuldigde in te nemen. Ook hiervoor hadden zij echter de toestemming van de gemeenschap nodig. Ook hier bleef de sociale controle dus gelden. Persoonlijke motieven speelden ook voor getuigenissen à decharge of het niet getuigen. Dat gold in de eerste plaats voor persoonlijke relaties die men had met de verdachte. Ook eigenbelang speelde hier een rol. Men kon er belang bij hebben dat een verdachte niet werd vervolgd. Een voorbeeld hiervan is de à decharge getuigenis van Anais V.B.'s moeder.

De gemeenschap bepaalde ook mee waarover er onderzoek verricht werd. Officiële instanties stelden bij elk begin van een onderzoek immers vragen over lidmaatschap van een pro-Duitse organisatie, propaganda en verklikking. Getuigen legden dan verklaringen af over sommige van deze aanklachten, over andere dan weer niet. Wanneer andere bewijzen ontbraken, onderzochten de officiële instanties meestal alleen nog de feiten waarover men getuigde. Over de andere stelde men uiteindelijk zelfs geen vragen meer. Zo zien we dat officiële instanties nadat geen enkele Ninovieter verklaarde dat een Ninoofse vrouw iemand verklikt had, daar later in het onderzoek ook geen vragen meer over stelden, ook niet aan de verdachten zelf. De inhoud van de getuigenissen tegen en voor verdachte vrouwen, bepaalde dus ook mee de inhoud van de getuigenissen van de verdachten zelf. Het gerechtelijk onderzoek ging dus uiteindelijk over zaken die door de maatschappij als storend en foutief beschouwd werden of over strafbare feiten waar andere bewijzen van bestonden. Daarbij speelde het beeld dat men had van de

vrouw en de vrouw in de oorlogsmaatschappij een doorslaggevende rol. Ook de verdachten waren zich hiervan bewust. De meerderheid van de vrouwen legde dan ook gedeeltelijke bekentenissen af maar riep verzachtende omstandigheden in, hierbij handig gebruik makend van dit bestaande beeld. Ze haalden aan dat ze gecollaboreerd hadden uit vaderlandsliefde, om erger te voorkomen of om hun gezin te beschermen. Ook hun gebrek aan eigen initiatief en hun volgzzaamheid gebruikten zij als verklaring voor hun collaboratie.

Samenvattend kunnen we stellen dat de gemeenschap waaruit een verdachte afkomstig was, ontegensprekelijk een invloed uitoefende op het onderzoek dat officiële instanties voerden. Daarbij bepaalde de gemeenschap ook mee of een persoon gerechtelijk vervolgd werd en zo ja voor welke feiten. Getuigenissen waren immers vaak doorslaggevend in zaken. Het was echter de dynamiek binnen de sociale groep die bepaalde of er à charge getuigd werd of niet. Daarbij speelde het beeld van de vrouw en haar positie binnen de maatschappij een zeer belangrijke rol.

Bibliografie

Boeken en periodieken

Adriaenssen, A. (2003), *Na den oorlog schieten ze me dood: meisjes tussen Diets en Duits 1940-1945*, The house of Books, Antwerpen, 160 p.

Ben Djaffar, L. (1998), "Les Femmes et l'Ordre Nouveau en Belgique Francophone, 1936-1945", in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, Studiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, Brussel, n° 4, pp. 143-171.

Bollen, S., De Metsenaere, M. (2006), "Vrouwen en bestraffing van de collaboratie na de Tweede Wereldoorlog: Twee casestudies over incivieke vrouwen in de naoorlogse zuivering", in: *Genderstudies: een genre apart?*, Sophia, Brussel, pp. 176-205

Bollen, S., De Metsenaere, M. (2007), "Schandelijke liefde. Sentimentele collaboratie en haar bestraffing in België na de Tweede Wereldoorlog", in: *Wetenschappelijke Tijdingen. Orgaan van de Vereniging voor Wetenschap*, Vereniging voor Wetenschap, Antwerpen, n° 3, pp. 228-259.

Bracke, N. (1998), "Vrouw", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Deel 3 R-Z, Lannoo, Tielt, pp. 3604-3627.

Bracke, N. (1999), "Gender en Vlaams-nationalisme tijdens het Interbellum en de Tweede Wereldoorlog", in: *Docendo discimus: liber amicorum Romain Van Eenoo*, Academia Press, Gent, pp. 529-544.

Brossat, A. (1992), *Les tondues. Un carnaval moche*, Levallois-Perret, Parijs, 313 p.

Capdevila, L., Rouquet, F., e.a. (2003), *Hommes et femmes dans la France en guerre (1914-1945)*, Payot, Parijs, 362 p.

Capdevila, L., Virgili, F. (1999), "Epuración et tonte des collaboratrices: un antifeminisme?", in: *Un siècle d'antifeminisme*, Fayard, Parijs, pp. 255-267.

Carlier, J. (2008), "'De wil tot weten' en de 'list van de leugen'. Methodologische suggesties voor de historische kritiek van gerechtelijke bronnen met het oog op de studie van seksualiteitsbeleving from below", in: *Belgische Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, Jan Dhontstichting, Gent, pp. 297-320.

Ceulemans, V. (2000-2001), *De vrouwen van de DeVlag in collaboratie en repressie, 1940-1945*, licentiaatsverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, promotor: M. De Metsenaere.

Chriss, J.J. (2007), *Social Control. An introduction*, Polity Press, Cambridge, 230 p.

- Conway, A. (1997), "Justice in Post-War Belgium. Popular passions and Political Realities", in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, Studiecentrum oorlog en hedendaagse maatschappij, Brussel, n° 2, mei 1997, pp. 7-34.
- Corijn, E., Deneckere, G., e.a. (2002), *Collaboratie in Vlaanderen: vergeten en vergeven?*, Manteau, Antwerpen, 214 p.
- De Bleecker-Ingelaere, H. (1985), *Vrouwen in de repressie 1944-1945*, Gent, Federatie Vlaamse Vrouwengroepen v.z.w., 76 p.
- De Bock, G. (1946), "Incivisme en repressie: een onderzoek in de vrouwenafdeling van het interneringscentrum te Gent", in: *Rechtskundig Weekblad*, vzw Rechtskundig Weekblad, Antwerpen, 82 p.
- De Doncker, A. (1994-1995), *Theorie en praktijk van de wederopvoeding van politieke delinquenten in België en Nederland (19145-1950): een vergelijking*, licentiaatsverhandeling, KULeuven, promotor: Dr. L. Vos, Leuven, 161p.
- De Metsenaere, M. (2006), "Foute vrouwen in Vlaanderen na de Tweede Wereldoorlog: de casus Gent-Wollestraat", in: *Historica*, Vereniging voor Vrouwengeschiedenis, Amsterdam, pp. 3-5.
- De Metsenaere, M. (2007), "Veel geschiedenis, weinig geheugen? Over de belangstelling van Belgische contemporanisten voor de geschiedenis van feminisme en vrouwenbeweging sinds de jaren zeventig.", in: *De Tuin van Heden : Dertig jaar wetenschappelijk onderzoek over de hedendaagse Belgische samenleving.*, VUBPress, Brussel, pp. 169-208.
- De Schrijver, E. (1985), *Ninovieters Kaffeegieters 1850-1950*, 't Klozjiël, Ninove, 92 p.
- De Weerd, D. (1980), *En de vrouwen? Vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België 1830-1960*, Masereelfonds, Gent, 227 p.
- De Wever, B. (1995), *Greep naar de macht. Vlaams nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, Lannoo, Tielt, 701 p.
- De Wever, B. (1999), "Van wierook tot gaslucht. De beeldvorming over de Vlaams-nationalistische collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog in de Vlaamse historiografie", in: *Docendo discimus: liber amicorum Romain Van Eenoo*, Academia Press, Gent, pp. 607-614.
- Derine, R. (1978), *Repressie zonder maat of einde? Terugblik op de collaboratie, repressie en amnestiestrijd*, Davidsfonds, Leuven, 195 p.
- Diederichs, M. (2006), *Wie geschoren wordt, moet stilzitten: de omgang van Nederlandse meisjes met Duitse militairen*, Boom, Amsterdam, 231 p.
- Diederichs, M. (2000), "'Moffenmeiden'. Nederlandse vrouwen en Duitse militairen 1940-1945", in: *Strijd om seksualiteit*, Stichting beheer IISG, Amsterdam, pp. 41-64.

Dumon, F. (1996), "La répression de la collaboration avec l'ennemi (1944-1952)", in: *Revue Générale*, De Boeck & Larcier, Brussel, n° 1, pp. 57-65.

Eckert, P., Mcconnel-Ginet, S. (2003), *Language and gender*, Cambridge University Press, Cambridge, 366 p.

Fagot-Van Speijbroeck, M., Lejeune-Lefever, L., e.a. (1985), *Vrouwen in de repressie 1944-1945*, Federatie Vlaamse Vrouwengroepen, Gent, 76 p.

Farge, A. (1994), *Le goût de l'archive*, Editions du Seuil, Parijs, 152 p.

François, D. (2006) *Femmes tondues: la diabolisation: Les bûchers de la Liberation.*, Cheminements, Le Coudray-Macouard, 115 p.

Gardam, J. (2002), "Women and the law of armed conflict: why the silence?", in: *Gender and Justice*, Ashgate Publishing Ltd, Aldershot, pp. 143-168.

Gilissen, J. (1951), "Etude statistique sur la repression de l'incivisme", in: *Revue pénal et de criminologie*, Palais de Justice, Brussel, n° 5, februari 1951, pp. 513-628.

Gotovitch, J., Kesteloot, C. (2003), *Het gewicht van het oorlogsverleden*, Academia Press, Gent, 228 p.

Gubin, E. (1998), "Les femmes d'une guerre à l'autre. Réalités et représentations 1918-1940", in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, Studiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, Brussel, n° 4, pp. 248-281.

Huyse, L. (1987), *De gewapende vrede. Politiek in België na 1945*, Kritak, Leuven, 122p.

Huyse, L. (2002), "Waarom België ziek is van zijn jaren veertig", in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, Studiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, Brussel, n° 10, pp. 184-193.

Huyse, L., Dhondt, S. (1991), *Onverwerkt verleden – collaboratie en repressie in België 1942-1952*, Kritak, Antwerpen, 312 p.

Huyse, L., Hoflack, K. (1994), *Onverwerkt verleden. Een naschrift*, Instituut recht en samenleving faculteit Rechtsgeleerdheid KU Leuven, Leuven, 62 p.

Huyse, L., Hoflack, K. (ed.) (1995), *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België. 1944-1950*, Uitgeverij Van Halewyck, Leuven, 230 p.

Jans, S. (2002), "De Dietsche Meisjesscharen (1940-1944) en hun "aanlokkelijke taak, ons volk al spelend en zingend terug te voeren naar de klare bronnen van zijn eigen aard" - Deel I", in:

Wetenschappelijke Tijdingen. Orgaan van de Vereniging voor Wetenschap, Gent, Vereniging voor Wetenschap, n° 2, pp. 87-106

Luyten, D., Kesteloot, C. (2003), "Repressie en gerechtelijke archieven: problemen en perspectieven", in: *'30-'50. SOMA Berichtenblad*, LXVI, Brussel, Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, LXVI p.

Maréchal, G. (1999), "Vijanden en verdachten", in: *Docendo discimus: liber amicorum Romain Van Eenoo*, Academia Press, Gent, pp. 57-74.

Meade, T.A., Wiesner-Hanks, M.E. (ed.) (2004), *A companion to gender history*, Blackwell Publishing Ltd, Malden, 676 p.

Naffine, N. (ed.) (2002), *Gender and Justice*, Ashgate Publishing Ltd, Aldershot, 482 p.

Nefors, P. (2004), *Breendonk 1940-1945: de geschiedenis*, Standaard, Antwerpen, 400 p.

Pauwels, W. (1994), *De verdachten van september '44: illegale interneringen tijdens de repressie*, De Nederlanden, Antwerpen, 206 p.

Petit, J.-G., Chauvaud F. (1998), "Les archives judiciaires et l'histoire contemporaine (1800-1939)", in: *L'histoire contemporaine et les usages des archives judiciaires (1800-1939)*, p. 17-43.

Roeges, M. (2008), "Perverse, dangereuse, intrigante ..." : Les stéréotypes entourant la femme incivique à travers les procès des condamnées à mort par la justice belge après la Seconde Guerre mondiale", in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, SOMA/CEGES, Brussel, nr. 20, p. 195-232.

Rouquet, F., Virgili, F., e.a. (2007), *Amours, guerres et sexualité 1914-1945*, Gallimard, Parijs, 175 p.

Rzoska, B. (1999), *Zij komen allen aan de beurt, de zwarten – Het kamp van Lokeren*, Davidsfonds, Leuven, 135 p.

s.n. (1946), *Juridische aspecten van de repressie en epuratie in België*, s.l., H. Van der Sticht – Sas van Gent, 72 p.

Simon, J., De Beus, P. (1951), *Strafwetboek, wetboek van strafvordering en bijkomende wetten*, Bruylant, Brussel, 728 p.

Smart, C. (2002), "The woman of Legal discourse", in: *Gender and Justice*, Ashgate Publishing Ltd, Aldershot, pp. 29-44.

Thebaud, F. (1998), "Deuxième guerre, femmes et rapports de sexe. Essai d'historiographie.", in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, Studiecentrum Oorlog en hedendaagse maatschappij, Brussel, n° 4, pp. 227-248.

Van Cauter, B. (1997-1998), *Engelen aan het Oostfront. Vlaamse hulpverpleegsters in dienst van het Duitse Rode Kruis en de SS tijdens de Tweede Wereldoorlog*, licentiaatsverhandeling, VUB, promotor: dr. De Metsenare, 145 p.

Van Goethem, H. (2001), "Kroniek. De historicus tussen hamer en aambeeld. Het collectieve geheugen in België anno 2001, t.a.v. collaboratie, Nieuwe Orde en jodenvervolging in 1940-1944.", in: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, Studiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij, Brussel, n° 9, pp. 237-253.

Vandeweyer, L., Huyse, L., e.a. (1998), "Repressie", in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Deel 3 R-Z, Lannoo, Tielt, pp. 2584-2602.

Verdoodt, F.-J. (2007), "Zij was een zwarte", in: *Wetenschappelijke Tijdingen. Orgaan van de Vereniging voor Wetenschap*, Antwerpen, Vereniging voor Wetenschap, n° 3, pp. 195-198.

Verhoeven, E. (1993), *België bezet 1940-1944: een synthese*, BRTN Educatieve Uitgaven, Brussel, 456 p.

Virgili, F. (2000), *La France 'virili'. Des femmes tondues à la libération.*, Payot, Parijs, 392 p.

Online bronnen

Capdevila, L. (1995), "La 'collaboration sentimentale': antipatriotisme ou sexualité hors-norms? (Lorient, mai 1945)", in: *Les cahiers de l'IHTP*, Centre national de la recherche scientifique, Parijs, n° 31, online, <http://www.ihtp.cnrs.fr/spip.php?article248&lang=fr>.

Capdevila, L. (2002), "L'identité masculine et les fatigues de la guerre (1914-1945)", in: *Vingtième siècle. Revue d'histoire*, Presses de la Fondation nationale des sciences politiques, Parijs, n° 75, online, op: http://www.cairn.info/article.php?ID_REVUE=VING&ID_NUMPUBLIE=VIN_075&ID_ARTICLE=VING_075_0097.

Carrein, K. (1999), "De Vlaamse Oostfronters. Sociaal profiel en wervingsverloop, november 1941-augustus 1944", in: *Bijdragen tot de eigentijdse geschiedenis*, Studiecentrum oorlog en hedendaagse maatschappij, Brussel, n° 6, 1999, pp. 107-149.

Carrein, K. (2003), "De sekwesterafarchieven na Wereldoorlog I: beschouwingen over het ontstaan, het beheer en de aanwending voor (bedrijfs)historisch onderzoek van een unieke verzameling bedrijfsarchieven", in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, n° 3-4, online, op: <http://www.flwi.ugent.be/btng-rbhc/pdf/BTNG-RBHC,%2033,%202003,%203-4,%20pp%20425-454.pdf>.

Covington, S.S., Bloom, B.E. (2003), "Gendered justice: women in the criminal justice system", in: *Gendered Justice: addressing Female offenders*, online, op: <http://www.centerforgenderandjustice.org/pdf/4.pdf>, Carolina.

De Vos, L., Decat, F. (1990), "België in de Tweede Wereldoorlog. Mei 1940, Van Albertkanaal tot Leie", n° 10, online, op: http://www.dbnl.org/tekst/vos_066belg01_01/index.htm, Uitgeverij Pelckmans, Kapellen.

De Cooman, B. (2004), "Het Sint-Aloysiuscollege. Een korte historiek", online, op: <http://www.ikorn.be/~sansec/01info/historiek.htm>.

Leclerc, F., Weindling, M. (1995), "La répression des femmes coupables d'avoir collaboré pendant l'Occupation", in: *Clio*, n° 1, online, op: <http://clio.revues.org/document519.html>, Le Mirail, Toulouse,

Luyten, D., Magits, M. (1998), "Aspecten van de werking van de krijgsauditoraten en de rekrutering van militaire parketmagistraten na de Tweede Wereldoorlog", in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, online, op: <http://www.flwi.ugent.be/btng-rbhc/pdf/BTNG->

RBHC,%2028,%201998,%201-2,%20pp%20203-226.pdf, Jan Dhondtstichting, Gent, XXVIII, pp. 203-226.

Mainz, K. (2000-2001), "over bouwen en verbouwen. De textielnijverheid in het arrondissement Aalst (1914-1944): een industriële archeologie", online, op: http://www.ethesis.net/aalst_textiel/aalst_textiel_inhoud.htm, licentiaatsverhandeling, UGent, promotor: prof. dr. Balthazar.

Mauer, M., Potler, C., e.a. (1999), "Gender and justice: women, drugs and sentencing policy", online, op: http://www.sentencingproject.org/Admin/Documents/publications/dp_genderandjustice.pdf, Washington.

Schmücker, L. (2002-2003), "Kracht, Leven, Vreugde.De "Kinderlandverschickung" in Duitsland en België (1940- 1945).", online, op: http://www.ethesis.net/Kinderlandverschickung/Kinderlandverschickung_inhoud.htm, licentiaatsverhandeling, Ugent, promotor: prof. dr. B. De Wever.

Stessens, C. (1999-2000), "Oorlogsprikelen in Turnhout. Het verhaal van een Kempische stad tijdens de Tweede wereldoorlog", online, op: http://www.ethesis.net/turnhout/turnhout_inhoud.htm, licentiaatsverhandeling, KULeuven, promotor: prof. Dr. P. Pasture.

Timmermans, H. (1999-2000), *Vrouwen uit Izegem getroffen door de repressie na de Tweede Wereldoorlog. Een case-study in genderperspectief.*, online, http://www.ethesis.net/izegem_repressie/izegem_rep_inhoud.htm, licentiaatsverhandeling, Ugent, promotor: dr. Deneckere.

Virgili, F. (1995), "1/1995. Résistances et libérations France 1940-1945.", online, op: <http://clio.revues.org/document518.html?format=print>.

Virgili, F. (1995), "Les tontes de la Libération en France", in: *Cahier de l'IHTP*, Parijs, Centre national de la recherche scientifique, n° 31, online, op: <http://www.ihtp.cnrs.fr/spip.php?article247>.

Archiefmateriaal

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Anais V.B., vonnis 1584.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Celesta K., sans-suite 5802/1/46.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Gabriëlla V.M., sans-suite 3596/1/46.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Gabrielle D.L., sans-suite 8462/1/45.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Godelieve D.B., sans-suite 6878/1/45.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Helena en Maria D.G., sans-suite 4441/1/45.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Hortentia M., sans-suite 3475/46.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Irène V.A., arrest 915/47.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Jacqueline V.d.M., vonnis 205.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Jeanne V.S., vonnis 3623.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Jeanne V.W., vonnis 74.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Joanna W., vonnis 701/45.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Joanna V.d.E., sans-suite 125/46.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Julienne P., vonnis 1336

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Léa D., arrest 491/47.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Maria T., sans-suite 4081/1/45.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Rachel G., sans-suite 4869/1/46.

Justitiepaleis Brussel: Dienst van de archieven – Incivisme, dossier Rosalie B., sans-suite 3318A.

Stadsarchief Ninove: bevolkingstelling 1947.

Stadsarchief Ninove: sociale en economische telling 1937.

Bijlagen

Tabel 1: weergave van de wetgeving i.v.m. de collaboratie rond 1951

wetsartikel	Daad	Hechtenis	geldboete
113	iedereen die wetens taken van strijd, vervoer, werk of bewaking, die normaal worden uitgevoerd door de vijandelijke legers of hun diensten	Doodstraf	/
114	complotten met een buitenlandse mogendheid of één van zijn medeplichtigen, met als doel oorlog te voeren	levenslange hechtenis	/
115	vergemakkelijken van de toegang van de vijand tot het Belgische grondgebied	Doodstraf	/
115	steden, vestigingen, plaatsen, posten, havens, magazijnen, arsenalen, schepen of gebouwen overleveren aan de vijand	Doodstraf	/
115	de vijand hulp verlenen in de vorm van soldaten, mannen, geld, levensmiddelen, wapens en munitie	Doodstraf	/
115	rechtstreeks, als tussenpersoon of via een tussenpersoon, de vijand soldaten, mannen, geld, levensmiddelen, oorlogsmunitie, stukken voor het vervaardigen van oorlogsmunitie, kleding- of uitrustingsstukken leveren wetend dat deze een militair doeleind hebben	Doodstraf	/
115	Een onderneming die versterkingen, luchtvaartterreinen of andere voor militaire doeleinden bestemde gebouwen of installaties aanlegt, inricht of camoufleert.	Doodstraf	
115	De vijand rechtstreeks of onrechtstreeks helpen aan grondstoffen, materialen of producten verschaffen terwijl men weet dat de vijand deze voor militaire doeleinden zal gebruiken. Tenzij men al het mogelijke heeft gedaan om de uitvoering van de bestellingen door de vijand tegen te gaan.	Doodstraf	
115	Grondstoffen, bewerkte stoffen, producten, levensmiddelen of dieren leveren na een bestelling van de vijand of van één hun tussenpersonen.	Doodstraf	
115	Een onderneming vergroten of uitbreiden, de aard van het bedrijf wijzigen, de bedrijfsmethodes veranderen of de productie op een abnormaal peil houden om zo te kunnen voldoen aan bestellingen van de vijand of van hun tussenpersonen.	Doodstraf	
115	De vijand inroepen om sociale geschillen te beslechten.	Doodstraf	
115	Daden van contrasabotage plegen.	Doodstraf	
115	poging tot het plegen van één van de daden uit artikel 115	Doodstraf	/
115	Een bedrijf ten dienste van vijanden stellen om hen zo te helpen aan grondstoffen, bewerkte stoffen, producten, levensmiddelen of dieren.	Doodstraf	
115	samenspannen tot het plegen van één van de daden uit artikel 115	levenslange hechtenis (indien er een daad van voorbereiding van één van de misdaden op volgt)	/
115	samenspannen tot het plegen van één van de daden uit artikel 115	gevangenisstraf van 5-10 jaar (indien er geen daad van voorbereiding van één van de misdaden op volgt)	/

116	doorspelen van informatie van staatsbelang aan een vijandelijke mogendheid	Doodstraf	/
117	indien de misdaden die werden omschreven in artikel 113, 115 en 116 gepleegd werden tegen bondgenoten van België (elke staat die oorlog voerde met een staat waar België mee in oorlog was) golden dezelfde straffen		
118	doorspelen van informatie van staatsbelang aan een buitenlandse mogendheid	hechtenis van 10-15 j	/
118bis	Wetens meewerken aan het vervormen van wettelijke instellingen of inrichtingen door de vijand	Doodstraf	
118bis	Wetens de trouw van de burgers t.o.v. de staat en de koning aan wankelen brengen	Doodstraf	
118bis	Wetens de politiek of plannen van de vijand in de hand werken	Doodstraf	
118bis	Propaganda tegen het verzet en hun bondgenoten	Doodstraf	
118bis	Elke vorm van medewerking of voorbereiding aan ideologische collaboratie	Doodstraf	
119	doorspelen van informatie van staatsbelang aan een onbevoegd persoon	gevangenisstraf van 6m-5j	500-5.000 fr.
120	aanschaf en vrijwillige in ontvangsname van informatie van staatsbelang	gevangenisstraf van 1m-5j	100-500 fr.
120bis	illegaal toegang verschaffen tot een militair of staatsgebouw of voertuig	gevangenisstraf van 6m-5j	500-5.000 fr.
120bis	(een plan maken om) inlichtingen inwinnen over de verdediging van het grondgebied of de verdediging ervan om zich illegaal binnen te dringen in een militair of staatsgebouw of voertuig	gevangenisstraf van 6m-5j	500-5.000 fr.
120bis	communiceren om inlichtingen in te winnen over de verdediging van het grondgebied of de verdediging ervan om illegaal binnen te dringen in een militair of staatsgebouw of voertuig	gevangenisstraf van 6m-5j	500-5.000 fr.
120ter	verkoop, verspreiding, uitstalling en uitgifte van zulke topografische kaarten en foto's (zie boven)	gevangenisstraf van 8d-1j	26-100 fr.
120ter	in kaart brengen of fotograferen van versterkte plaatsen, defensiewerken, militaire of maritieme inrichtingen, luchtvaartinrichtingen (uitgezonderd luchtvaartterreinen of luchtvaartstations), militaire depots, magazijnen of parken strafbaar was. .	gevangenisstraf van 8d-1j	26-100 fr.
120ter	overschrijden of beklimmen van afsluitingen, muren en afsluitingen, hekken, omheiningen, hagen of andere omsluitingen van een militair terrein	gevangenisstraf van 8d-1j	26-100 fr.
120quater	poging tot het plegen van misdaden uit art. 116, 119, 120 en 120ter	zelfde straffen als voor de artikels zelf	
120quinqies	in bezit hebben of verplaatsen van informatie van staatsbelang	gevangenisstraf van 1m-1j	100-1.000 fr.
120quinqies	Door verzuim of veronachtzaming anderen toegang geven tot informatie van staatsbelang	gevangenisstraf van 1m-1j	100-1.000 fr.
120septies	aan daders of personen van de misdrijven uit art. 120 en 120bis een onderdak, een schuilplaats of vergaderplaats bieden of briefwisseling over de misdaden ontvangen of overmaken	gevangenisstraf van 8d-6m	26-500 fr.
121	verbergen of doen verbergen van spionnen of vijandelijke soldaten	Doodstraf	/
121	Hulp bieden aan spionnen of vijandelijke soldaten die onderduiken tijdens een staat van beleg	Doodstraf	
121	Hulp bieden aan spionnen of vijandelijke soldaten die onderduiken	Dwangarbeid van 15-20j	
121	Verbergen van een onderdaan van een vijandelijke mogendheid of van één van zijn partners tijdens een staat van beleg	Dwangarbeid van 10-15j	
121	Verbergen van een onderdaan van een vijandelijke mogendheid of van één van zijn partners	Opsluiting	
121	Verbergen van veroordeelden of vervolgd voor misdaden tegen de uitwendige veiligheid van de staat of militaire spionnen	Zelfde straf als de ondergedokene (Max. 15j dwangarbeid)	

121	Veroordeelden of vervolgden voor misdaden tegen de uitwendige veiligheid van de staat of militaire spionnen helpen onderduiken	Zelfde straf als de ondergedokene (Max. 15j dwangarbeid)	
121bis	Wetens iemand verklikken zonder onmiddellijk gevolg	Opsluiting	
121bis	Wetens iemand verklikken met een vrijheidsberoving van meer dan 1m tot gevolg	Dwangarbeid van 10-15j	/
121bis	Wetens iemand verklikken met een terdoodbrenging, een ongeneselijke ziekte, een ernstige handicap of een ernstige verminking tot gevolg	Doodstraf	
122	verbranden en vernielen van voorwerpen met als doel de vijand te bevoordelen	10-15 jaar dwangarbeid	/
122	verbranden en vernielen van voorwerpen met als doel de vijand te bevoordelen	15-20 jaar dwangarbeid	/
122	verbranden en vernielen van voorwerpen met als doel de vijand te bevoordelen	levenslange dwangarbeid	/
122	verbranden en vernielen van voorwerpen met als doel de vijand te bevoordelen	Doodstraf	/
122bis	oprichting of verzorging van een militaire inlichtingendienst die voor vreemde mogendheden werkt op Belgisch grondgebied	gevangenisstraf van 6m-5j	100-5.000 fr.
122bis	de aanwerving van medewerkers of agenten voor militaire inlichtingendienst die voor vreemde mogendheden werkt op Belgisch grondgebied, die originele of gekopieerde voorwerpen, plannen, geschriften, papieren of inlichtingen die niet openbaar zijn en handelen over de militaire organisatie, het verdedigingsstelsels van een vreemde mogendheid, de wapen-, munitie of levensmiddelenvoorziening van haar strijdkrachten (op het land, op zee of in de lucht), of op het materiaal dat men daar gebruikte 'wetens' door te spelen aan de dienst of ze hem meedelen	gevangenisstraf van 6m-5j	100-5.000 fr.
123bis	aanbieden of voorstellen om een misdaad uit artikel 113 tot 120bis en art. 121 tot 123 te plegen	gevangenisstraf van 8d-3j	50-1.00fr.
123ter	Uit winstbejag handelen in voorwerpen, plannen, geschriften, bescheiden of inlichtingen (al dan niet in kopieën of in originelen) zoals voorzien bij de artikels 115 tot 120quater en 120sexies tot 123bis	De ontvangen vergelding of het bedrag van de waarde van die vergelding, indien deze nog niet in beslag werd genomen, wordt eigendom van de staat	
123quater	samenspannen om een misdaad of wanbedrijf tegen personen of eigendommen te begaan om zo de verdediging van het grondgebied, de mobilisatie, de proviandering of de voorziening in wapens en munitieën van het leger te belemmeren	Opsluiting	/
123quinquies	misdaden tegen de staat	verbeurdverklaring van alle voorwerpen en documenten die hiermee in verband stonden	/
123quinquies	tot een gevangenisstraf veroordeelden voor de misdaden uit de strafwetboekartikels 119, 120, 120bis, 121bis, 122bis en 123quater	levenslang ontzet uit de rechten omschreven in art. 31 SWB	/
123sexies	ledere veroordeelde tot en criminele straf voor een misdaad of wanbedrijf tegen de uitwendige veiligheid van de staat	Verlies van een aantal rechten	
123septies	Crimineel veroordeeld worden voor collaboratie	Tijdelijk/levenslang verlies van alle of een deel van de rechten uit art. 123sexies SWB	
123septies	Correctioneel veroordeeld voor collaboratie	Tijdelijk/levenslang verlies van alle of een deel van de rechten uit art. 123sexies SWB	

123octies	Bij een uitspraak tot levenslang verval van de rechten uit artikel 123sexies, moest dit in het SB verschijnen.		
123octies	Een levenslang verval van de rechten van art. 123sexies SWB moest betekend worden aan de ambtenaar van de burgerlijke stand & ingeschreven worden in het bevolkingsregister.		
123nonies	Illegale uitoefening, rechtstreeks of onrechtstreeks, van de rechten uit art. 123sexies SWB	Gevangenisstraf van 1j-3j	10.000-100.000 fr.
123decies	Een leidinggevende of een orgaan van een vennootschap werd voor collaboratie veroordeeld tot een schadevergoeding, boete, kost, verbeurdverklaring, teruggave of geldelijke straf	De vennootschap werd burgerlijk aansprakelijk gesteld	